

**UDRUGA ĐAKA
FRANJEVAČKE KLASIČNE GIMNAZIJE
VISOKO**

BILTEN 10/2008.

ISSN 1332-3830

Zagreb, 2008.

Bilten Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko - Zagreb
Avenija Dubrovnik 10/II, 10000 Zagreb

Broj žiroračuna:
Privredna banka Zagreb d.d. u Zagrebu

2340009-1110152376

Uredništvo: Mile Marinčić, Ivan Markešić, Vine Mihaljević, Mato Pelivan

Lektura: Ivo Pranjković

Ilustracije: Grafike akademske slikarice Dubravke Babić iz bibliofilskih izdanja «*Patrio ore melos*» i «*Sjaj baštine*» iz Edicije Biškupić

Tehnički uredili: Vlatko Blažanović, Dag Gebauer

Tisak: Gipa d.o.o, Zagreb

Riječ uredništva	5
Izvešće o radu Udruge (<i>Vinko Hrkać</i>)	7
Financijsko izvješće za 2007/2008. (<i>Anto Franjičević</i>)	12
Izvešće Nadzornog odbora (<i>Petar Anđelović, Luka Martić, Ferdo Širić</i>)	14
DESETI SABOR UDRUGE	
Pozivnica za X. sabor	15
Zapisnik sa zasjedanja X. sabora Udruge	16
Pozdravni govor (<i>Vine Mihaljević</i>)	19
Proročki i Isusov govor (<i>fra Božo Lujić</i>)	21
PODRUŽNICA U NJEMAČKOJ	
Izvešće s godišnje skupštine njemačke podružnice (<i>Ivan Jeleč</i>)	26
Visočka piramida u Wiesbadenu (<i>Anto Jeličić</i>)	30
IZ GIMNAZIJE	
Obavijest o novčanom prilogu za studijsko putovanje đaka	32
Slovo dobročiniteljima	33
ZNANSTVENI SKUP	
Znanstveni kolokvij u povodu 60. obljetnice rođenja prof. dr. Ive Pranjkovića	34
Zapis o Ivi Pranjkoviću kao stilističaru (<i>Marina Katnić-Bakaršić i Vesna Požgaj Hadži</i>)	35
ŽRTVOSLOV	
Stopama pobijenih (<i>fra Miljenko (Mića) Stojić</i>)	39
IZ TISKA	
Ima li hrvatsvo budućnost u Bosni i Hercegovini (<i>Vjeko Božo Jarak</i>)	47
KNJIŽEVNOST	
Dum Mato – slikar i svećenik iz duše (<i>Anto Dugonjić</i>)	53
Ogledalo (<i>Jozo Džambo</i>)	62
Kome zvona zvone! (<i>Tomo Barbić</i>)	66

NOVE KNJIGE

Ivo Pranjković: «Sučeljavanja; polemički dueli oko hrvatskoga jezika i pravopisa» (<i>Mateo Žagar</i>)	68
Zbornik o dr. fra Mihovilu Sučiću (<i>Mladenka Vrcić-Keglević</i>)	71
Nikola Basić, Uspomene iz mog zavičaja (<i>Ivan Markešić</i>)	72

IN MEMORIAM

Oproštajni govor na sprovodu Ive Ćurka u Omišu (<i>fra Ivo Marković</i>)	77
Oproštajni govor od Ive Ćurka (<i>fra Stipo Marčinković</i>).....	79
Oproštajni govor na sprovodu Ante Grbavca (<i>Nikola Žilić</i>).....	80
Oproštajni govor od Ante Grbavca (<i>fra Mijo Džolan</i>)	82

ČLANOVI UDRUGE

Popis članova udruge	83
----------------------------	----

Riječ uredništva

Poštovani čitatelji! Ove godine objavljujemo jubilarni broj Biltena, glasilo Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko iz Zagreba, koje svim članovima i prijateljima Udruge, njenim simpatizerima i sponzorima predstavlja redovita događanja i rad Udruge.

Kao i redovito dosada, ponajprije predstavljamo rad Udruge u dijelu koji sadrži izvješća o radu i financijama Udruge te izvješće Nadzornog odbora Udruge. Potom predstavljamo proslavu X. sabora Udruge u hercegovačkom franjevačkom samostanu Dubrava/Zagreb koji je održan 16. lipnja 2007. godine. Zahvaljujemo doc. dr. fra Boži Lujiću, profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, koji je predvodio misno slavlje kao i na održanom prigodnom razmišljanju o Isusovu i proročkom govoru. Zahvaljujemo na gostoprimstvu domaćinu gvardijanu fra Mladenu Hrkaću, vikaru franjevačke hercegovačke provincije fra Miljenku Šteki na prigodnim riječima, franjevcima iz bosanske franjevačke provincije, fra Stjepanu Paviću koji je u ime visoke Gimnazije podzravio članove Udruge nadahnutim riječima te također zahvaljujemo članovima i prijateljima Udruge koji su sudjelovali u radu Desetog sabora.

U ovom broju biltena donosimo proslavu obilježavanja 10. obljetnice postojanja nje-mačke podružnice Udruge đaka i prijatelja Franjevačke klasične gimnazije – Visoko, prigodni program, himnu visočkih đaka te izvješće s održane redovite godišnje skupštine.

Od desetog sabora Udruge u Dubravi/Zagreb održan je znanstveni kolokvij u povodu 60. obljetnice rođenja prof. dr. Ive Pranjkovića koji je održan 15. prosinca 2007. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

U ovom broju biltena donosimo žrtvoslov u kojem nam fra Miljenko Stojić (Mića) progovara o malo poznatim franjevačkim mučenicima hercegovačke franjevačke provincije koje su partizani poubijali u Drugom svjetskom ratu i nakon njega te prije kulturne rubrike razmišljanje o budućnosti hrvatstva u Bosni i Hercegovini prof. dr. Vjeke Bože Jarka. U kulturnoj rubrici, poštovani prijatelji i članovi Udruge, možete pročitati priloge o slikaru i svećeniku Celestinu Medoviću Ante Dugonjića, zatim prilog o ogledalu Joze Džambe te sjećanje na crkveno i visočko zvono Tome Barbića. Nakon rubrike o književnosti, predstavljen su knjige prof. Ive Pranjkovića «*Sučeljavanja; polemički dueli oko hrvatskoga jezika i pravopisa*» koju predstavlja dr. sc. Mateo Žagar, potom zbornik radova «*Dr. fra Mihovil Sučić, liječnik i kirurg*» koji je uredio Vine Mihaljević te knjiga «*Uspomene iz mog zavičaja*» Nikole Basića, na koju se osvrnuo Ivan Markešić.

“In memoriam” posvećen je pokojnom članu naše Udruge Ivi Ćurku, zvanom «Škembo» i na kraju u prilogu redovito donosimo popis članova Udruge s adresama.

Na kraju zahvaljujemo svim autorima tekstova, svima onima koji daju novčanu potporu izdavanju biltena, akademskoj slikarici Dubravki Babić na likovnom opremanju biltena, a zahvaljujemo i svima onima koji su na bilo koji način sudjelovali u radu Udruge i ostvarivanju njenih ciljeva.

U ovom jubilarnom desetogodišnjem objavljivanju biltena, slijedi nekoliko riječi više o biltenu Udruge. Naime, u uvodnoj riječi prvog predsjednika Udruge Ante Jeličića u prvom broju biltena čitamo: «Poticajni odbor organizirao je 6. srpnja 1996. osnivačku skupštinu u Zagrebu na kojoj je između ostalog zaključeno da se pokrene bilten Udruge i da se objave izvješća o djelatnosti osnivanja i poziv bivšim đacima na članstvo i aktivan

rad prema sklonostima i mogućnostima pojedinaca» (*Bilten* 1/1998, str. 1). Vidljivo je da je Udruga prvi broj objavila 1998. godine u Zagrebu i gdje i dosada izlazi kontinuirano jedanput godišnje. Rad naime Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije - Visoko iz Zagreba te različiti dokumenti koji se odnose na njeno djelovanje u najvećoj mjeri zapisani su u biltenu Udruge. Prvi broj Biltena uređuje Jozo Džambo jedan od utemeljitelja Udruge iz Münchena, drugi broj uređuju Slavko Harni, Ivan Markešić, Ivo Pranjković dok je treći broj objavljen bez navođenja uredništva. Četvrti i peti pak uređuju Slavko Harni, Slavko Jeličić, Ivo Pranjković, šesti i sedmi Nikola Žilić, Slavko Jeličić, Ivo Pranjković, osmi Nikola Žilić, Ivo Pranjković, Vine Mihaljević, deveti Ivo Pranjković, Vine Mihaljević, Mile Marinčić, Kazimir Ištuk, Berislav Čović i deseti jubilarni broj uređuju Ivan Markešić, Vine Mihaljević, Mate Pelivan i Mile Marinčić. Tekstove svih dosadašnjih brojeva biltena lektorirao je Ivo Pranjković. Slikovno je prvi, drugi, sedmi i osmi broj biltena ilustrirao Vlatko Blažanović, četvrti broj biltena Hrvoje Šercar, peti Đuro Seder, šesti Rudolf Labaš, deveti broj Ivica Šiško, a jubilarni broj ilustrirala je Dubravka Babić grafika iz bibliofilskih izdanja «*Patrio ore melos*» i «*Sjaj baštine*» iz Edicije Biškupić.

U biltenima je predstavljeno solidarno i humanitarno djelovanje Udruge, a posebice kulturno djelovanje, kao na primjer organiziranje znanstvenih i stručnih skupova, izložbe slika i fotografija, predstavljanje preko trideset knjiga iz različitih područja, održavanje okruglih stolova, objavljivanje kratke proze i poezije, promišljanja o nekim temama iz teologije i umjetnosti prijatelja i članova Udruge te predstavljanje pojedinih portreta članova Udruge. Posebice naši čitatelji rado čitaju sjećanja – crtice pojedinih članova iz života u Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji Visoko te izvješća s općih sabora Udruge kao i godišnjih izvješća sa skupštine njemačke podružnice Udruge prijatelja i đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko.

Ovom prigodom zahvaljujemo svim suradnicima koji su na bilo koji način doprinijeli nastajanju i objavljivanju biltena Udruge. Hvala tekstopiscima, lektoru, umjetnicima koji su slikovno obogatili objavljivanje biltena, svima koji su novčano podržavali njegovo tiskanje. Jednostavno veliko HVALA svima!

Uredništvo

Izvješće o radu Udruge

Poštovani prijatelji i članovi Udruge, u ovom redovitom izvješću predstavit ću vam prije svega rad Udruge, potom promatrati njen rad u suvremenom turbulentnom društvenom u kulturnom kontekstu i na kraju želim podijeliti s vama osobnu radost, jer sam dobio unučicu.

Deseti sabor Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko iz Zagreba održan je 16. lipnja 2007. godine u samostanu hercegovačkih franjevaca u Dubravi/Zagreb. Na Desetom saboru Udruge bilo je prisutno 44 člana Udruge, prikupljeno je članarine i donacija ukupno u iznosu 8.191,00 kuna od čega je plaćeno za zajednički domjenak 4.000,00 kuna, a ostatak novčanih sredstava položen je na račun Udruge. Na kraju rada sabora Udruge svoju solidarnost članovi i prijatelji Udruge pokazali su i potporom studijskom putovanju đaka trećeg i četvrtog razreda Franjevačke klasične gimnazije - Visoko u Grčku u iznosu od 21.000,00 kuna koji je namijenjen prvenstveno siromašnijim đacima.

U rujnu 2007. godine Udruga je objavila «Zbornik radova o dr. fra Mihovilu Sučiću, liječniku i kirurgu», koji je priredio Vine Mihaljević. Zbornik je Udruga predstavila 4. prosinca 2007. godine na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u suorganizaciji Medicinskog fakulteta i Livanjske zajednice Zagreb.

Udruga je zatim 15. prosinca 2007. godine organizirala vrlo zapažen znanstveni kolokvij u čast uglednog člana naše Udruge prof. dr. Ive Pranjkovića, na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u povodu njegove 60. obljetnice života.

Članovi su predsjedništva Udruge organizirali zajedničko prigodno božićno druženje 18. prosinca 2007. godine na koje su pozvani svi članovi Udruge i na koje se odazvalo dvadeset članova Udruge. Na takvim druženjima uvijek je dinamično i uzbuđljivo, jer svi se ne samo zaželimo jedni drugih nego otvoreno i emotivno želimo jednim drugima izreći vlastita promišljanja o različitim suvremenim temama i problemima koji se odnose na Hrvatsku i na Bosnu i Hercegovinu.

Djelovanje Udruge od početka 2008. godine do danas u bitnom se sastoji u dovršavanju i objavljivanju projekata «Leksikon članova Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije-Visoko u Zagrebu», «Zbornik radova o dr. fra Julijanu Jeleniću», izdavanje «Biltena» za 2008. godinu, organizaciju XI. sabora Udruge, pripremu i izdavanje «Zbornika radova sa znanstvenog kolokvija u povodu obilježavanja 60. obljetnice rođenja prof. dr. Ive Pranjkovića» te na kraju pripremu i izdavanje «Zbornika radova o Ivanu fra Franji Jukiću u povodu obilježavanja 150. obljetnice smrti».

Udruga je nedavno dobila i pisano odobrenje Hrvatskog kulturnog društva Napredak, Glavne podružnice u Zagrebu kojom se izlazi u susret zamolbi Udruge i dodjeljuje joj se na korištenje potrebni prostor u sjedištu Napretka u Zagrebu u Bogovićevoj ulici. Ovo je vrlo važan događaj u radu Udruge i novi poticaj da u novim prostorijama, u suradnji s Napretkom te drugim kulturnim ustanovama dodatno unaprijedimo rad Udruge.

Od X. sabora do danas održano je deset redovitih sjednica predsjedništva te zajednička sjednica Odbora za proračun i gospodarstvo i članova Predsjedništva.

U sljedećem tekstu ukratko će predstaviti rad Udruge, zatim promišljanje o njenom radu u kontekstu suvremenih događanja. Svaki put, naime, kad podnosim ovo redovito izvješće nameće mi se pitanje o smislu rada Udruge. U statutarnim ciljevima naše Udru-

*Vinko Hrkać
tajnik Udruge*

ge između ostalog stoji: «Udruga je osnovana s ciljem okupljanja, povezivanja i međusobnog pomaganja bivših đaka Franjevačke klasične gimnazije u Visokom, poticanja i pomaganja umjetničkog i ukupnog duhovnog stvaralaštva članova Udruge, održavanje veza sa sadašnjim i budućim naraštajima Gimnazije, pomaganje njenom sadašnjem radu, promicanju pozitivne uloge i značenja Gimnazije u hrvatskom narodu Bosne i Hercegovine i ostvarivanju svih njenih tradicionalnih vrednota na prostoru Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske.»

Ovo izvješće kao i sva dosadašnja dokaz su da Udruga ulaže puno truda i ostvaruje primjetne učinke u ostvarivanju gornjih ciljeva i to s ponosom ističemo. Može li pak ovo izvješće i niz dosadašnjih izvješća o radu Udruge odgovoriti na pitanje ostvaruje li Udruga svoje sljedeće statutarne ciljeve: «njegovanje i promicanje kulturnih, duhovnih i nacionalnih vrednota hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini te borbu za njegovu opstojnost i kvalitetniju budućnost, njegovanje ljudske solidarnosti i djelotvorne pomoći svima kojima je potrebna i rada na svim onim područjima kojima je cilj povezivanje ljudi i naroda, uzajamne pomoći te njegovanju duhovne i kulturne baštine svoga kraja i naroda“?

Za ostvarivanje potonjih ciljeva Udruga je svjesna svoje neznatnosti, pa i onda kad se dijelom može „pohvaliti“ ostvarenim na području njegovanja i promicanja kulturnih, duhovnih i nacionalnih vrednota hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini te njegovanju duhovne i kulturne baštine svoga kraja i naroda.

Kako današnji moćni svijet, koji zovemo Zapad, gleda na naš narod i države u kojima živi, dok nam otvara nadu u pristup europskim i euroatlantskim integracijama? Gleda li nas kao na nacionalno i socijalno osviješten narod autentične kulture ili kao građane „zrele“ ili manje zrele demokracije čije vlade su spremne i „odlučne“ suočiti se s predstojećim izazovima i provesti „bolne“ reforme kako bi se uskladili s neoliberalnim modelom koji im se nudi po načelu „uzmi ili ostavi“? Ostaje li tom narodu i ostalim narodima u čekaonici alternativa? Nismo li izolaciju kao „vlastiti izbor“ već iskušali uz dodatna poniženja i nepravedna suđenja? Koliko ćemo se još čuditi zašto nam međunarodna zajednica ne osigura nacionalnu i socijalnu pravdu u Bosni i Hercegovini, zaboravljajući pri tom da „nacionalno i socijalno“ nisu dio modela neoliberalnog pristupa uređenju globalnog svijeta.

Ipak, političari nas podsjećaju, iskustva onih država i naroda koji su već ušli u navedene integracije potvrđuju da se standard života građana povećao. Naš narod je u ogromnoj većini siromašan ili osiromašen. Nije to nešto na što se može biti ponosan. Vidi i on da to nimalo ne jača njegov duh, dapače zna da se „u rđi duša gubi“. Između spoznaje da se „u rđi duša gubi“ i one „lakše će deva kroz iglene ušice nego bogataš u kraljevstvo nebesko“ naš bi čovjek većinom, iako još ne može birati, po svoj prilici, radije riskirao s bogataškom varijantom. No je li povećanje standarda (zlatno tele) dovoljan cilj, ako se mora žrtvovati cjelovitost ljudskog i narodnog života.

Kažu, tako je danas vrijeme. Svatko se nadmeće sa svakim u otimanju od drugih ljudi ili od planeta Zemlje. Na ovom svijetu vlada neobjavljeni rat za kruh svagdašnji, ali i za kruh budućih generacija, makar ovaj „sutrašnji“ Očenaš ne spominje, jer „zgrabi dok možeš“. Podizanje standarda poželjno je na Zapadu, bar do mjere koja podržava nužnost gospodarskog rasta kao uvjeta za opstojnost neoliberalnog koncepta kapitalizma. Njemu trebaju građani koji pohlepno prihvaćaju proizvodnju i rast svojih potreba, a model mu nudi njihovo zadovoljenje ulažući i do trećine svojih prihoda na inovacije i nove pro-

izvode. Ne trebamo se, dakle, brinuti za opstanak građana, nije bitno čijih i kako raspoređenih, oni su poželjni potrošači.

Problem nastaje kada poželimo biti nešto više od onih koji trebaju kruha i ruha, kada želimo slijediti Isusovu: "Ne živi čovjek samo o kruhu, nego od svake riječi što izlazi iz usta Božjih". Je li i za današnje vrijeme neuvjerljiv Isusov zahtjev da se rodimo nanovo, po Duhu? Je li slavljenje života u zajedništvu s drugim ljudima i radosno prožimanje autentično stvorenih kultura i jedan na drugoga upućenih naroda nešto od čega treba odustatu moderna civilizacija zbog interesa globalizacije?

Zar u ovom posvemašnjem nadmetanju što se zove tržište zaista nestvarno zvuči Isusova zapovijed da se međusobno ljubimo, jer smo sinovi jednoga Oca, kraljevsko svećenstvo, otkupljeni smrću na križu? Pokušava li ga globalizacija i posvemašnje tržište u kome je i čovjek, sa svim svojim vrednotama, tržišna roba - ljudski resurs, lišiti viših duhovnih potreba, pa i kulturnih koje nisu u funkciji ostvarivanja profita gospodara ovog vremena?

Strah da će ostati "mimo svijeta", jer neće imati sredstava da zadovolji aktualne potrebe sebe i svoje obitelji, današnji čovjek, sve više iščašen iz bilo kojeg čvrstog ljudskog zajedništva, prepušten menadžerima modernih korporacija, kao jedinoj zajednici u kojoj radi osiguranja makar i nesigurne egzistencije, rezignirano prihvaća svakodnevne „porcije“ straha, stresa i šikaniranja. Istodobno, zahtjevi za dodatnom fleksibilnošću radnog odnosa (lakšim otpustom radnika s posla) sve su jači i već predstavljaju uvjet za ispunjenje kriterija i mjerila i prije otvaranja poglavlja o radnom zakonodavstvu u pristupnim pregovorima za ulazak u Europsku uniju.

Doživljava li većina stanovništva pogođena devastacijom ljudskosti i života ovo kao rat, koji treba naprosto preživjeti, iščekujući vrijeme kad će ljudi opet živjeti kao ljudi?

Vide li narodni i duhovni vođe u kakvom mu je stanju narod? Je li to „beskonceptijsko društvo u kretanju“ koje se nada povećanju standarda ili narod koji je osvijestio svoju poziciju u suvremenom svijetu, odredio svoje ciljeve i odabrao sredstva kojima će ih ostvariti?

I što može Udruga pomoći u opstanku hrvatskog naroda? Već sam istaknuo našu neznatnost u odnosu na veličinu problema. Ono što Udruga može jest da kao zajednica prijatelja svjedoči o radosti okupljanja njezinih članova na sve češćim rekreativnim druženjima i sjednicama njezinih tijela, na proslavama postignuća pojedinih članova Udruge ili kao, što nam neposredno predstoji, okupljanje na predstojećem saboru.

Sjećamo se da smo nekad, sad već dosta davno, iz svojih obitelji došli u Visoko, vođeni franjevačkom i kršćanskom mišlju da smo rod izabrani, spremni se odreći ovozemaljskog i roditi se nanovo. Znali smo da smo vredniji nego što nas procjenjuju oni koji nam gimnaziju nisu priznavali, a naše školovanje tretirali kao izgubljeno vrijeme. Znali smo da pripadamo narodu kome neprestano treba dozivati u pamet da je jači i trajniji od komunističkog ustroja društva kao i drugih totalitarizama, propalih prije komunizma, nastalih kao pokušaj organizacije društva od strane čovjeka bez Boga (humanizam). Tada smo imali puno povjerenje u našu Crkvu i Onoga koji ju vodi.

Zar smo spremni na još jedan eksperiment organizacije sad globalnog, društvenog života od strane ljudi „emancipiranih“ od Boga? Zar će Crkva sa svom svojom zadaćom i svojim socijalnim naukom biti samo, za svjetske moćnike prihvatljivim, blagim korektivom, u temelju, nemoralno postavljenog nadmetanja među ljudima i narodima? Zar će iz Crkve nestati proročki govor?

Nema drugog baštinika učenja Isusa Krista na zemlji, koji bi je oslobodio obveze da se bori za izgradnju društva u kome vlada solidarnost i uzajamnost među ljudima, a ne nadmetanje, otimačina i nepravda.

Želimo ohrabriti sve naše duhovne vođe da ustostruče napore na razvoju i rastu duhovnih potreba našeg naroda kako bi opstala ravnoteža duha i kruha i kako bi narod izgradio ili dogradio platforme vlastite duhovnosti i kulture, a ne samo slijedio platforme već uznapredovale globalizacije svijeta (engleski jezik, moderne tehnologije, internet, G7, Svjetska trgovinska organizacija, Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond, Međunarodni računovodstveni standardi, Basel II, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i brojni drugi).

Upozoravamo sve da je današnje vrijeme za čovjeka i narode opasnije, jer se ne osjećaju kolektivno ugroženim, ono razara ljudsko biće iznutra, a izvana mu nudi iluziju o miru, demokraciji, napretku, odvrćajući ga od biti života.

Ponovo svjedočimo da je Isus Krist jedina nada čovjeku. Bez njega svijet nema budućnost, jer je čovjek bez poznavanja Isusa došao do ruba kada može uništiti svoje okruženje i na kraju samog sebe. Globalizacija je šansa čovječanstvu, ali na platformi koja slavi život, ljudsko dostojanstvo, različitost, poštovanje među ljudima i narodima te zajedničku odgovornost za život na Zemlji. Narodi i države moraju preuzeti svoj dio odgovornosti, jer to neće učiniti multinacionalne korporacije. Postojeći proces globalizacije koji se temelji na dominaciji, nadmetanju i bezboštvu, vrlo brzo će se sudariti s nepremostivim teškoćama, koje prijete, ne kao sad kontroliranim, sukobima među narodima s nesagledivim posljedicama, a odgovor Zemlje na postojeći stil života modernog čovjeka već se ozbiljno nazire.

Pozivamo sve narodne snage u Bosni i Hercegovini i u Hrvatskoj da budu jedne drugima oslonac, s punim pouzdanjem u sebe i svoj narod, svjesni da se same moraju brinuti o svom „nacionalnom i socijalnom“. Moramo stvoriti ozračje i pokrenuti proces u kojem će rad za dobrobit drugoga i zajednice (društva) biti prirodna stvar, ali i da pojedinac nikad ne smije biti prepušten sam sebi. U početku će nositelji ovog proces biti osviješteni (sveti) pojedinci i grupe, uz neizostavnu ulogu Crkve, a s vremenom, kako postojeće nadmetanje među ljudima bude sve nepodnošljivije, proces će biti sve masovniji. Neprestano razvijanje tehnologije moglo bi ići ususret ovim ljudskim nastojanjima, smanjujući pritisak na potrebu rada čovjeka za goli opstanak i ostavljajući prostor za rad na daljnjoj kulturnoj evoluciji čovjeka.

U ovom procesu nećemo biti sami. Premda je jasno da našu stvar nitko neće obaviti za nas, otvorit će se prirodan prostor suradnje među narodima i kulturama, na konačnoj uspostavi boljeg svijeta, kojem želimo biti dionici. Zato nemamo pravo prepustiti se usudu, misleći mali smo narod ili, kako svima tako i nama, pogotovo nadajući se, naivno, da će nas zlo mimoći ako mu se sada ne suprotstavimo. Nije nas nikad mimoišlo, neće ni ovog puta.

Mi kršćani katolici pogotovo nismo sami. Papa Benedikt XVI, u svom predavanju na Katoličkom sveučilištu u Washingtonu, poručuje: „Svi odnosi, svi dijalozi, onoliko su uspješni koliko vode priznavanju i prihvaćanju Istine, a ona je Isus iz Nazareta. Sloboda nije pravo na odustajanje od angažmana, nego dužnost prihvaćanja i prenošenja Istine“. I nastavlja: „Autentična sloboda nikada ne može biti postignuta u udaljavanju od Boga“. Papa je izrekao i kritiku svim kršćanskim crkvama. Kršćani su podijeljeni jer se ne drže

Istine, „ne propovijedaju Isusa Krista“ ,nego “kršćanskom nauku pristupaju relativistički, slično raznim ideologijama“.

Ovakav hrabar i odlučan stav pape veliko je ohrabrenje. Ono daje nadu da će se kršćanske crkve osloboditi tereta ovozemaljskog što ih razdvaja i prionuti uz bit Isusova učenja. Papa ističe da u središtu nastojanja čovječanstva oko mira, pravde i ljudskog dostojanstva mora biti „osoba kao slika Stvoritelja“, jer je osoba „najviša točka stvaralačkog plana Božjeg za svijet i povijest“. Samo će ujedinjena Crkva biti sposobna dati čovjeku i čovječanstvu svrhu, koju će svaki čovjek ponaosob moći prihvatiti i s njom uskladiti svoje djelovanje, bez ugrožavanja svoje slobode i posebnosti.

Sastavljanje ovoga izvješća o radu Udruge napisao sam u ozračju radosti novoga rođenja, naime, dolaska na ovaj svijet moje unučice. Kako bi moja radost i najdublji doživljaj nedokučivosti i veličanstvenosti života bili potpuni, želim ih podijeliti s vama pišući upravo ovo izvješće. Novi život obdario je moju obitelj velikom radosti i unio u moju svakodnevnu egzistenciju svojevrсно otrežnjenje. Upravo tu veliku novost, pored rodbini, želim javiti svim prijateljima i članovima Udruge, jer vjerujem da je moja radost radost i cijele Udruge, a rađanje djece je najprirodniji put vraćanja radosti i nade našim obiteljima i našem narodu. Time sam, pored brojnih pitanja koja nam se nameću u suvremenoj globalnoj i neoliberalnoj situaciji, želio ipak završiti ovo izvješće sa svjetlijom budućnosti i s utemeljenom nadom u život.

U Zagrebu, 28. travnja 2008. godine

Financijsko izvješće za 2007/2008. godinu

*Anto Franjčević,
rizničar Udruge*

Financijsko izvješće sadrži «input» i «output» novačnih sredstava od održavanja Destog sabora Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko u Zagrebu, koji je održan 16. lipnja 2007. godine u hercegovačkom franjevačkom samostanu Dubrava/Zagreb, pa do 31. svibnja 2008. godine. Osnovni izvori financiranja jesu članarina i donacije pojedinih članova i prijatelja Udruge. Kao i prijašnjih godina, financiranje samo od članarine ne bi ni približno moglo pratiti rad Udruge i objavljivanje njenih publikacija, pa su nam u tom smislu najviše pripomogli pojedini članovi i gospodarstvenici članovi naše Udruge te donacije drugih društvenih, kulturnih i gospodarskih ustanova. U proteklom razdoblju posebne donacije za svoj rad i djelovanje Udruga je primila od članova – donatora Udruge bilo da je riječ o članu ili pak o članu gospodarstveniku: “EMTEZE” Ivice Brkičića, „Izvor Prom“ Ante Malekinušića, «Feroterem» Šime Gudeljevića, «Lerino» Leonarda Jolića, «Mercedes-Benz» Josipa Gučanina iz Nove Bile kod Travnika, «Odvjetnički ured» Luke Martića, “Oprema Radman” Đure Radmana, „SPES” Slobodana Matića, “Tehnomont” Ferde Širića, «Viko Varaždin” Milana Hercega, «Wiena” Ante Franjčevića, zatim od Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, Jadran Galenski laboratorija, Plive d.d. Zagreb, «Građevinskog ureda Tabak» i na kraju od Vinka Đode, Ante Lovrića, Adama Filipovića, Mirka Sesara i članova aktualnog Predsjedništva te od drugih članova Udruge koji su uplatili članarinu.

Prihodi i rashodi

Prihodi i rashodi obuhvaćaju razdoblje od 01. lipnja 2007. do 31. svibnja 2008. godine, odnosno do sastavljanja ovoga financijskog izvješća. Na Desetom saboru sakupljeno je 6.010,00 kuna i 300,00 eura što je na dan 20. lipnja u kunama iznosilo 2.181,00 kuna. Prema tome ukupno je skupljeno 8.191,00 kuna. Za zajednički domjenak plaćeno je 4.000,00 kuna, a ostatak 4.191,00 kuna položeno je na žiro-račun Udruge.

Kako je vidljivo iz predstavljene tablice, prihodi u obračunskom razdoblju iznose 28.772,09 kuna od čega su članarine i donacije članova Udruge 23.272,09 kn i druge donacije 5.500,00 kuna.

Prihodi (1. lipnja 2007. – 31. svibnja 2008.)	
članarina i donacije članova Udruge	druge donacije
23.272,09	5.500,00

Rashodi (1. lipnja 2007. – 31. svibnja 2008.)					
troškovi sabora	hladni pogon	znanstveni skupovi, predstavljanje knjiga	izdavaštvo	solidarnost	prostor
4.000,00	3.000,00	14.396,67	22.936,00	27.000,00	28.404,11

Prihodi	Rashodi	Saldo na dan 31. svibnja 2008
28.772,09	99.736,78	

Vidljivo je da je i ove godine cjelokupno djelovanje Udruge zahtijevalo veća novčana sredstva koja su prikupljena iz različitih izvora što jasno prikazuje navedena tablica. Svi članovi, prijatelji i donatori Udruge mogu uplaćivati svoju redovitu članarinu ili pak novčanu donaciju na broj žiro-računa Udruge u Privrednoj banci Zagreb 2340009-1110152376 u svrhu unapređivanja djelovanja i ostvarivanja njezinih statutarnih ciljeva.

Na kraju želim zahvaliti svim članovima, prijateljima i dobročiniteljima na uplaćenim doniranim sredstvima te posebice pozivam na daljnju suradnju jer je ove godine Hrvatsko kulturno društvo Napredak sklopilo ugovor s Udrugom o korištenju prostora (od 11m²) koji je Udruga svojim sredstvima obnovila i uredila.

4/19

F. Schubert 1847

Izvešće Nadzornog odbora

*Petar Anđelović
Luka Martić
Ferdo Širić*

Nadzorni odbor Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko, sukladno obvezi utvrđenoj člankom 21. Statuta Udruge, nadnevka 30. travnja 2008. godine obavio je nadzor rada tijela Udruge.

Pregledom evidencijskih knjiga i financijske dokumentacije odbor je utvrdio da su tijela Udruge časno i odgovorno, sukladno ovlastima i obvezama utvrđenim Statutom, izvršili svoje zadaće.

Novčana sredstva koja su prikupljena od članarine i sponzorstva utrošena su u ostvarivanju planiranih projekata i ciljeva Udruge.

Ovom prigodom odbor zahvaljuje tijelima Udruge na savjesnom i odgovornom radu.

Zagreb, 30. travnja 2008.

UDRUGA ĐAKA FRANJEVAČKE
KLASIČNE GIMNAZIJE – VISOKO
Avenija Dubrovnik 10/II
10000 Zagreb – Hrvatska

Pozivnica

DESETI SABOR UDRUGE ĐAKA
FRANJEVAČKE KLASIČNE GIMNAZIJE VISOKO

Franjevački samostan
Aleja Gojka Šuška 2
Dubrava / Zagreb

16. lipnja 2007. godine u 10,00 sati

Dnevni red:

- 10.00 sati: misno-molitveno zajedništvo
- Otvaranje Sabora i pozdravna riječ gostiju
- Izbor radnog predsjedništva
- Izvješće predsjednika Udruge
- Izvješće tajnika, rizničara i predstavnika Nadzornog odbora Udruge
- Rasprava o izvješćima i njihovo usvajanje
- Prof. dr. fra Božo Lujčić, Proročki govor
- Program rada Udruge u sljedećem razdoblju
- Završetak Sabora oko 13.00 sati – ručak i druženje

O sudjelovanju u radu Sabora Udruge potrebno je obavijestiti predsjednika Udruge gosp. Vinu Mihaljevića na tel.: 098 809 555 ili tajnika Udruge gosp. Vinka Hrkaća na tel.: 00385 1 4804 530 ili na mob. tel.: 091 1000 000 zbog organizacijskih razloga.

Radujemo se susretu s Vama! Pozovite i druge goste koji nisu članovi Udruge, a cijene njen rad i program.

Predsjednik Udruge đaka
Franjevačke klasične gimnazije – Visoko

Vine Mihaljević

/dr. sc. Vine Mihaljević/

Zapisnik rada s Desetog sabora Udruge održanog 16. lipnja 2007.

Deseti sabor Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko iz Zagreba održan je 16. lipnja 2007. godine u hercegovačkom franjevačkom samostanu Dubrava/Zagreb. Dnevni red je bio sljedeći: nakon misno-molitvenog zajedništva uz 10,00 sati uslijedili su otvaranje Sabora i pozdravna riječ gostiju, izbor radnog predsjedništva, izvješće predsjednika Udruge, tajnika, rizničara i predstavnika Nadzornog odbora Udruge. Nakon provedene rasprave i usvajanje izvješća prisutnima se obratio prigodnim nagovorom o proročkom i Isusovu govoru doc. dr. fra Božo Lujić. Na kraju je predstavljen program rada Udruge u sljedećem razdoblju. Sabor je završio s radom u 12,30 sati, nakon čega je uslijedio ručak i zajedničko druženje.

Doc. dr. fra Božo Lujića predvodio je misno slavlje, a prisutne goste, prijatelje i članove Udruge srdačno je pozdravio predsjednik Udruge Vine Mihaljević. Tom je prigodom u ime Udruge zahvalio domaćinu franjevcima u franjevačkom samostanu Bezgrešnog začeca BDM u čijim prostorijama se održava Deseti sabor (a peti ovdje u Dubravi), zatim posebice pozdravio predstavnika Franjevačke klasične gimnazije fra Stjepana Pavića, zatim doc. dr. fra Boži Lujiću, koji je s radošću prihvatio nagovor o ulozi proročkog govora u suvremenom svijetu. Prigodnim riječima sabor je u ime domaćina pozdravio fra Miljenko Šteko, vikar hercegovačke franjevačke provincije i vikar samostana, uime Franjevačke klasične gimnazije Visoko fra Stjepan Pavić. Nakon pozdravnih govora izabrano je radno predsjedništvo: fra Marijan Karaula iz podružnice Bosne i Hercegovine, Jozo Džambo iz njemačke podružnice, zatim Ivo Pranjković, Vinko Hrkać i Vine Mihaeljević i za zapisničara Berislav Čović.

U svom izvješću o radu i djelovanju Udruge predsjednik Udruge kratko je istaknuo da je djelovanje Udruge dovedeno na višu organizacijsku razinu kako bi Udruga mogla ostvarivati statutarne ciljeve. U ostvarivanju tih ciljeva Udruga ima vlastite prostorije u Aveniji Dubrovnik 10/II, preko puta Velesajma u Zagrebu na čemu su se nesebično angažirali članovi Predsjedništva, članovi Odbora za proračun i gospodarstvo te čiju je jednogodišnju najamninu sponzorirao član Udruge Šime Gudeljević, direktor tvrtke „Feroterm“. Prostor Udruge je otvoren svim članovima Udruge od 16 do 20 sati ponedjeljkom i subotom svakog tjedna, a u Udruzi će biti administrativni tajnik Berislav Čović, čiji rad primjereno honorira član naše Udruge Slobodan Matić. Pored ovog organizacijskog vida Udruge, posebnu pozornost posvećujemo i slici Udruge u javnosti sudjelovanjem Udruge kao prijatelja humanitarne akcije „Hrvatska bez mina“ koja organizira tvrtka „Spes“ Slobodana Matića. Pored organizacijskog i promidžbenog vida, svoju solidarnost članovi Udruge su pokazali također u potpori studijskom putovanju đaka trećeg i četvrtog razreda Franjevačke klasične gimnazije Visoko u Grčku u iznosu od 21.000,00 kuna namijenjen siromašnim đacima. Uime Gimnazije novčanu potporu je preuzeo fra Stjepan Pavić. Nadalje je predsjednik istaknuto i kulturno djelovanje Udruge koje se odnosi na izdavanje biltena, održavanje znanstveno-stručnih skupova o značajnim franjevcima, predstavljanje knjiga i slično. Na kraju se predsjednik zahvalio svim donatorima, dobročiniteljima i prijateljima koji na bilo koji način daju potporu djelovanju Udruge te

je pozvao na daljnju i svestraniju suradnju, jer samo na taj način Udruga će postati «višoka Oda radosti».

Tajnik Udruge Vinko Hrkać u svom izvješću iscrpnije je predstavio rad Udruge za razdoblje od Devetog sabora Udruge, koji je istovremeno bio i obilježavanje 10. obljetnice osnivanja Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko iz Zagreba, a koja je održana 19. kolovoza 2006. godine u Franjevačkom samostanu Rama/Ščit. Nakon osobnog doživljaja obilježavanja navedene obljetnice i predstavljanja njenog programa, tajnik je istaknuo da je nakon održanog Devetog sabora Udruge do danas Predsjedništvo Udruge održalo devet sjednica. Zatim je u suradnji s franjevačkom provincijom Bosnom Srebrenom i franjevačkim samostanom Tolisa Udruga organizirala međunarodni znanstveni skup «*Život i djelo dr. fra Julijana Jelenića*» u povodu 75. obljetnice njegove smrti 13. i 14. listopada 2006. godine u Orašju. Prema zaključku Devetog sabora Udruge te na inicijativu dr. sc. Marka Lukenda iz Beča i prof. dr. Ive Pranjkovića, Udruga je obilježila 150. obljetnicu smrti fra Ivana Franje Jukića 2. lipnja 2007. u Beču i 3. lipnja 2007. godine u Zagrebu. Navedeni simpozij u Beču su organizirali dr. sc. Marko Lukenda, Hrvatska katolička misija Beč i Hrvatsko kulturno društvo Napredak u Beču, a prigodni program pod nazivom „*Ivan fra Franjo Jukić – u povodu 150. obljetnice smrti*” u Zagrebu je organizirala Udruga đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko iz Zagreba. Članovi Predsjedništva Udruge sudjelovali su na „*Tjednu solidarnosti i zajedništva s Crkvom i ljudima u Bosni i Hercegovini*” u organizaciji hrvatskog Caritasa, kojim povodom je održana konferencija u hotelu Sheraton u Zagrebu dana 16. ožujka 2007. godine. Udruga je potom predstavila knjigu trajnog đakona Mate Valjana *Uvijek na putu – Razmišljanja o nedjeljnim i blagdanskim evanđeljima. Godina C* u dvorani Matice hrvatske u Zagrebu 24. siječnja 2007. godine.

Tajnik je u svom izvješću istaknuo da su članovi Udruge podržali studijsko putovanje višokih đaka, naime tercijana i kvartana u Grčku te da su otvorene prostorije Udruge 27. studenog 2007. godine. U svrhu uključivanja što više mladih članova u rad Udruge članovi Predsjedništva imenovali su nove članove uredništva biltena Udruge: Milu Marincića, Kazimira Ištuka i Berislava Čovića.

U ime rizničara Udruge Ante Franjičevića financijsko izvješće predstavio je Leonardo Jolić u kojem je razvidno da je ulaz sredstava od lipnja 2006. do lipnja 2007. godine bio 148.040,83 kuna, a rashodi u istom razdoblju 66.352,32 kuna i trenutno stanje novčanih sredstava iznosi 81.688,51 kuna. Jednoglasno je usvojena primjedba Vinka Đode da se u ukupnim prihodima gdje je u izvješću istaknut udio članarine, gospodarstvenika i drugih donacija zamijeni formulacijom udio članarine, zatim udio članova i gospodarstvenika te drugih donacija. Naime, pojedini članovi Udruge su donatori, a nisu gospodarstvenici.

Nakon usvajanja izvješća prisutnim članovima Udruge obratio se doc. dr. fra Božo Lujčić nagovorom «Proročki i Isusov govor». U nagovoru je istaknuo proročku pojavu i govor, proročku opredijeljenost za istinu, proročku borbu protiv nepravde u društvu, protiv kulturnog iskrivljavanja života i protiv raskoši i neodgovornosti te razliku između djelovanja proroka i Isusa Krista. Proroci, ističe fra Božo, svoju riječ upućuju izvana i pogađaju izvana i to drugoga s jedne, a s druge pak strane Isus polazi od iskustva Sluge Jahvina i njegov stav obilježava stav ljubavi prema svakom čovjeku od koga se traži neodgodiva odluka. Naime, s Isusom ulazi, navodi dalje fra Božo, nova snaga ljubavi unutar povijesti i unutar čovjeka koja je kudikamo opasnija od izvanjske kritike klasičnih proroka.

Na kraju je predsjednik Udruge predstavio program rada Udruge u sljedećem razdoblju te je istaknuto skoro objavljivanje Zbornika radova o dr. fra Mihovilu Sučiću, zatim

dovršavanje i objavljivanje Leksikona članova Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko, Zbornik radova o dr. fra Julijanu Jeleniću, organiziranje i održavanje skupa o jeziku u povodu 60. obljetnice rođenja prof. dr. Ive Pranjkovića, sudjelovanje Udruge na projektu «Pasijska baština Bosne i Hercegovine» u svibnju 2008. godine te promišljanje o mogućnosti održavanja znanstveno-stručnog skupa o fra Šimi Šimiću.

Na Desetom saboru Udruge bilo je prisutno 44 člana Udruge, skupljeno je članarine i donacija 6.010,00 kuna i 300,00 eura što na dan 20. lipnja pretvaranja u kune iznosi 2.181,00 kuna. Prema tome ukupno je skupljeno 8.191,00 kuna. Domjenak za zajedničko druženje članova iznosi 4.000,00 kuna, a ostatak sakupljenih novčanih sredstava položen je na žiro-račun Udruge.

Budući da iz vlastitih subjektivnih i objektivnih razloga, zapisničar Berislav Čović nije napisao zapisnik s Desetog sabora Udruge, sačinili su ga i usvojili članovi Predsjedništva.

*Predsjedništvo Udruge đaka
Franjevačke klasične gimnazije Visoko, Zagreb*

J. B. Prator 87.

Pozdravni govor na Desetom saboru Udruge

Dame i gospodo,
nakon proslave desete obljetnice osnivanja Udruge u franjevačkom samostanu Rama/Ščit ukratko ću vam predstaviti nekoliko točaka rada Udruge. Iscrpno neću izlagati jer će o tome svakako govoriti tajnik Udruge.

Poštovani članovi, željeli smo djelovanje Udruge dovesti na višu organizacijsku razinu kako bi Udruga mogla kontinuirano učinkovito djelovati i ostvarivati statutarne ciljeve. U ostvarivanju toga cilja potrebno je istaknuti nesebično zalaganje članova Predsjedništva i članova Odbora za proračun i gospodarstvo. Pronašli smo prostor Udruge u Aveniji Dubrovnik 10/II, preko puta Velesajma, čiju jednogodišnju najamninu od 30.000,00 kuna sponzorira član Udruge gosp. Šime Gudeljević, direktor tvrtke Feroterm (od 1. listopada 2006. do 1. listopada 2007.). Ovom prigodom zahvaljujem mu u ime Udruge.

Prostor Udruge je otvoren svim članovima Udruge u kojemu dežura administrativni tajnik Berislav Čović od 16 do 20 sati ponedjeljkom i subotom. Kako bi se cijenio njegov rad u Udruzi s jedne strane i kako bi mu se pak solidarno i konkretno pomoglo kao studentu koji nema dostatnih sredstava za završetak svog studija s druge strane, član naše Udruge Slobodan Matić donira odnosno sponzorira njegov rad prema satnici koju isplaćuje drugim suradnicima za uredske poslove putem studentskog servisa.

Pored ovog organizacijskog vida Udruge posebnu pozornost posvećujemo i slici Udruge u javnosti. Naime, postignutu sliku Udruge u javnosti opravdavamo odgovornim djelovanjem u smislu statutarne ciljeva. Novi vid djelovanja Udruge u javnosti svakako je i njena komunikacijska, simbolička prisutnost u sredstvima društvene komunikacije. U tom smislu je također član Udruge Slobodan Matić pridružio Udruhu kao prijatelja akcije «Hrvatska bez mina». Naime, ukoliko ste već uzeli letak za tu akciju, primijetite ćete da se nalazi i logotip i ime Udruge na njemu, a takvih letaka je u Hrvatskoj podijeljeno 350.000 tisuća komada. Ne samo na letku nego je tvrtka «Spes» izdala i promotivni CD na kojemu se također nalazi i naša Udruga kao prijatelj akcije. Mislim, o komunikacijskoj vrijednosti nije potrebno posebice govoriti kada se nalazimo u suvremenom informatičkom društvu.

Pored organizacijskog i promidžbenog vida svoju solidarnost članovi Udruge su pokazali također u potpori studijskom putovanju đaka trećeg i četvrtog razreda visoke Gimnazije u Grčku. O opravdanosti i vrijednosti tog studijskog putovanja nije potrebno govoriti, nego samo istaknuti da su članovi Predsjedništva i Udruge taj projekt podržati i sudjeluju u njemu prema mogućnosti. S radošću ćemo danas na kraju sabora uručiti i našu konkretnu pomoć Udruge predstavniku visoke Gimnazije. Ako netko od prisutnih članova želi sudjelovati svojim prilogom u tom projektu, može još danas to učiniti nakon rada sabora. Jasno, svima u ime Udruge zahvaljujem.

Poštovani gosti, prijatelji i članovi Udruge, nismo zanemarili naš glavni vid djelovanja – kulturu. Izdali smo bilten Udruge, i ovom prigodom pozivam članove da se uključe u rad biltena svojim pisanim priložima, kako ne bi to bila elitistička edicija. Želimo da naše kulturno djelovanje bude «visočka Oda radosti» u kojoj sudjeluje svaki član Udruge. Kako bismo uključili mlađe članove u rad Udruge, članovi Predsjedništva Udruge imenovali su, uz njihov prethodni pristanak, članove uredništva biltena.

*Vine Mihaljević,
predsjednik Udruge*

Nakon što je uspješno organiziran i održan znanstveni skup u povodu 75. godišnjice smrti dr. fra Julijana Jelenića 13-14. listopada u Orašju, Udruga je također u povodu 150. obljetnice smrti Ivana fra Franje Jukića organizirala prigodni program 3. lipnja 2007. godine u Zagrebu. Svjesni značenja njegovog znanstvenog, književnog, kulturno-prosvjetnog i političkog djelovanja, predsjedništvo Udruge odlučilo se za prigodni program koji je nastao na poticaj dr. sc. Marka Lukende iz Beča i prof. dr. Ive Pranjkovića s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koji su predložili da se jedan dan navedene obljetnice obilježi u Beču a drugi dan u Zagrebu prigodnim programom. Simpozij u Beču organizirali su dr. sc. Marko Lukenda zajedno s Hrvatskim kulturnim društvom Napredak iz Beča i Hrvatskom katoličkom misijom Beč, a u Zagrebu je prigodni program organizirala Udruga đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko iz Zagreba.

U ime Udruge zahvaljujem Milanu Hercegu koji donira piće za ovu prigodu te gospođi Mariji Bago na priređenom domjenku koji nam je dijelom i darovala. Također zahvaljujem svim vjernim i stalnim tvrtkama donatorima Udruge koje navodim abecednim redom «Emteze», «Feroterm», «Izvor-prom», «Mercedes-Benz» iz Nove Bile kod Travnika, «Oprema Radman», «Spes», «Tehnomont», «Viko Varaždin», «Wiena», kao i donatorima članovima Udruge Vinku Đodi, Luki Martiću, Anti Lovriću, članovima Predsjedništva, zahvaljujem i članovima koji se brinu o biltenu i izdavanjima Udruge lektoru Ivi Pranjkoviću i umjetniku Vlatku Blažanoviću. Svrha ovog nabiranja je prije svega potaknuti druge članove da uplate godišnju članarinu koja iznosi 100,00 kuna. Udruga broji blizu 340 članova. Ako bismo redovito sakupili godišnju članarinu, iznos 34.000,00 kuna bio bi dostatan za tiskanju dvaju brojeva biltena.

Ovo nije vrijeme samohvale, nego kritičkog promišljanja rada Udruge. Sve vaše sugestije, opravdane kritike dobro su došle, nakon što smo rekao bih doveli Udrugu do više organizacijske razine, to stvara pretpostavke za kontinuirano djelovanje Udruge i zahtjevnije sadržajne pa čak i istraživačke projekte. U tom smjeru želim još jedanput svima, baš svima zahvaliti na bilo kakvoj potpori Udruzi na bilo kakvom načinu sudjelovanja u njenom radu, i pozivam sve članove i prijatelje Udruge na daljnju i svestraniju suradnju, jer, nadam se da će samo na taj način stvarno Udruga postati svima nama «visočka oda radosti».

PROROČKI I ISUSOV GOVOR

U čemu je bit proročkog govora i poslanja, u kakvom je odnosu prema Isusu i što nam danas znači? Drugim riječima, po čemu su danas proroci aktualni i kakva je njihova uloga u ovome vremenu? Riječ je o velikoj temi koju samo u naznakama možemo ovdje dotirnuti i tako ostaviti prostora za vlastito razmišljanje.

Doc. dr. fra Božo Lujčić

1. Proročka pojava i proročki govor

Pojava proroka usko je vezana uz njihov poziv i poslanje, a njihov poziv i poslanje vezani su uz proročki govor. Ipak proročki nije govor ujednačen i istovjetan kod svih proroka. On ovisi o zadaći pojedinoga proroka i o povijesnoj situaciji u kojoj se prorok nalazi. Pojam proroka redovito se veže uz značenje triju glagola koji bitno određuju njegovu funkciju i poslanje. Riječ je o glagolima *govoriti*, *vidjeti* i *slušati*, koji u stvari predstavljaju glagole za izražavanje temeljne čovjekove komunikacije, jer kao objekt radnje pretpostavljaju drugoga. No prije toga treba istaći da prorok postaje prorokom *u svome susretu s Jahvom* koji on opisuje kao vlastiti poziv.

Jedan od najčešćih pojmova za proroka jest hebrejski naziv נָבִיא (*nābī*). Pojam dolazi od akadskoga glagola *nabû(m)*, što znači *vikati*, *navješćivati*, *imenovati*. Dvojbeno je još uvijek predstavlja li navedeni oblik aktivni ili pasivni particip glagola. Ukoliko bi se oblik shvaćao aktivno, prorok bi na temelju takvoga tumačenja bio onaj koji više, naviješta. Ukoliko bi pak bio pasivni particip, onda bi prorok bio onaj koji je pozvan. I jedna i druga mogućnost ističu po jednu bitnu dimenziju proročke stvarnosti. Prorok je pozvan da bi druge pozivao.

Prorok je, prema tomu, od Boga pozvani i poslani pojedinac da u određenome povijesnome trenutku na određenome prostoru i određenome narodu priopći neku konkretnu istinu kao poruku iz Božje perspektive.

1.1. Proročka opredijeljenost za istinu

Jedna od temeljnih značajki proročkog govora jest *strastvena opredijeljenost za istinu*. Kad to tvrdimo, onda doista mislimo da proroci nikome ne laskaju i nikome ne podilaze, da svoj govor ne temelje na upitnoj računici te da nemaju straha od neistine. Ako čitamo pojedine dijelove proročkih knjiga, dobit ćemo doista dojam kako su proroci zaljubljeni u istinu iz Božje perspektive i kako neumorno i neustrašivo stoje uz onu poruku koju su primili. Proročka je *istina* uvijek *konkretna* i vezana uz život i povijesne okolnosti. Zbog toga nam se često čini da su proroci vrlo oštri kritičari institucija i njihovih čelnika, političkih moćnika, duhovnih autoriteta, a često i naroda koji se dao zavesti od strane takvih. Njihova istina se uvijek vrti oko konkretnoga čovjeka i njegova stanja. U tom smislu oni su borci protiv svega lažnoga, prijetvornoga, nepravednoga, tlačiteljskoga, nasilnoga.

Kako bismo sve ovo potkrijepili, uzet ćemo nekoliko primjera. Nakon što udovičin sin umire, Ilija ga ponovno vraća u život, a žena Šunamka izjavljuje (1 Kr 17,24): „Sada znam da si ti čovjek Božji i da je riječ Jahvina u tvojim ustima istinita אֱמֶת (*emet*).“ Žena u svojoj iskrenosti priznaje da je u prorokovim ustima Božja riječ i da je ona istinita. Zbog toga je takav prorok istinski, a ne lažni prorok.

Prorok se Hošea tuži i izjavljuje (Hoš 4,2): „Nema više vjernosti, nema ljubavi, nema znanja Božjega u zemlji, već proklinjanje i laž, ubijanje i krađa, preljub i nasilje, jedna krv

drugu stiže.“ U hrvatskom prijevodu je riječ *vjernost*, a u hebrejskom je אֱמֶת (*emet*) što zapravo znači istina. Dakle nema više istine u zemlji i zato zemlja propada.

U tom smislu treba vidjeti veliku borbu autentičnih proroka protiv onih lažnih koji ne polaze u svom propovijedanju od istine. Autentičnim prorocima istina je došla odozgor, a lažni očituju želje svoga srca ili želje onih kojima prenose poruku. U toj borbi treba osobito istaknuti proroka Miheja i proroka Jeremiju.

1.2. Proročka borba protiv nepravde u društvu

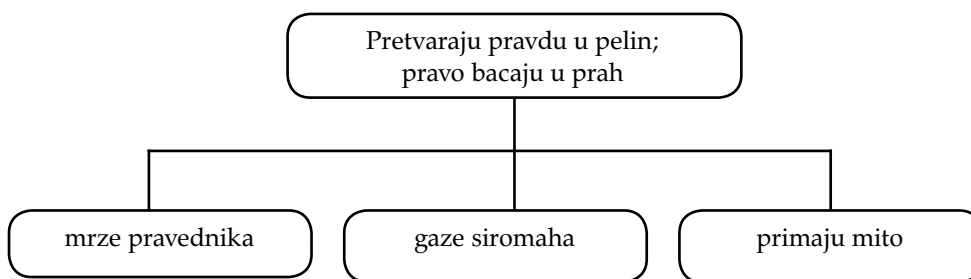
Druga oznaka proročkoga govora jest svakako velika borba protiv *nepravde u društvu*.

Tu su osobito važni proroci 8. stoljeća: Amos, Hošea, Izaija i Mihej. Na ovom ćemo mjestu posebno istaknuti proroka Amosa i proroka Izaiju. „Za tri zločina Izraela, za četiri zločina, odluka je neopoziva: jer prodavahu pravednika za srebro nevoljnika za sandale; jer gaze po glavi siromahu i sirotinju na zlo vode; sin i otac k istoj djevojci idu da oskvrnu moje sveto ime; i na haljinama u zalog uzetima leže kraj svakoga žrtvenika; i piju vino oglobljenih u Domu Boga svojega.“ (2,6-8). Zločini koje prorok u navedenom tekstu iznosi protiv Izraela prvenstveno su prekršaji protiv *siromašnih i potlačenih*. Amos promatra društveni poredak u povezanosti s Gospodinom i s tog gledišta upozorava na neodrživost socijalne etike u kojoj se gazi čovjek u svome ljudskome pravu i dostojanstvu pri čemu se takvo ponašanje pokriva Izraelovim Bogom. Gospodin će stoga sa svoje strane ustati protiv onih koji krše ta temeljna prava, ali istodobno on ustaje i u obranu prava ugroženih ljudi te će ih konačno učinkovito i zaštititi. U vezi s tim dolazi upravo do izražaja Gospodinova praksa ne zaštićivanja naroda kao cjeline nego, upravo onih najsiromašnijih i najugroženijih društvenih slojeva u Izraelu. Gospodin neće ostaviti te ljude na cjedilu.

U temeljima Amosove teologije nalaze se, dakle, dva važna egzistencijalno-pravna pojma: מִשְׁפָּט (*mišpāt*) i דִּקְדָּה (*s'dāqāh*). Pod pojmom מִשְׁפָּט (*mišpāt*) podrazumijevalo se izricanje sudskoga pravorijeka na gradskim vratima, a on je trebao počivati na pravednosti דִּקְדָּה (*s'dāqāh*). Pravednost je vrijednost koja određuje u Izraelu odnose ljudi međusobno, ali i cijeloga naroda spram Jahve. Pravedan je onaj čovjek koji uvažava potrebe zajednice. Božja pravednost nije čisto matematička, nego pridonosi čovjeku u najširem smislu riječi.

I u Amosa je pravednost sadržavala dvije bitne sastavnice: *društvenu i kultnu*. Zbog toga je posve razumljivo što Amos insistira na zdravim društvenim odnosima s jedne strane, ali jednako tako i na zdravom stavu prema kultu i svetištu, s druge. Prvo proročko *jao* zahvaća *pravo koje se prakticiralo na sudovima* i koje je bilo izvor nepravde, a ne pravde, kao što bi bilo za očekivati. Amos svojom porukom udara one koji čine nepravdu, tlače pravednika i u sudskom procesu uzimaju mito (5,12).

Nakon uvodno izrečene načelne konstatacije o izvrtanju pravnoga poretka u njegovu suprotnost Amos navodi konkretna kršenja pravde i prava u svakidašnjoj praksi. Oštrim riječima ističe svu okrutnost moćnika: «Mrze čovjeka što na vratima pravdu dijeli i grde onog što zbori pošteno. Stoga, jer gazite siromaha, dižući od njega porez u žitu - u kućama što ih sazdate od tesanika nikad živjet nećete; iz ljupkih vinograda što ih posadiste nikad nećete piti vina. Jer znam mnoge vaše zločine, i vaše grijehе pregoleme: tlačite pravednika i primate mito, odbijajuć siromaha na gradskim vratima.» (5,10-12). Ozbiljno ugrožava temelje života praksa kojom se u narodu preziru upravo oni koji dijele pravdu pošteno. To se pak događa zbog toga jer nemilosrdno gaze siromaha uzimajući mu povećani porez. Bezočno uzimaju mito, a siromah se ne može probiti i doći do svoja prava jer nema čime platiti i podmititi.

1.3. Borba protiv kultnog iskrivljanja života

Izrael je kao društvo bolestan jer su istruli njegovi temelji na što ukazuje i ona metafora s viskom. Ta metafora govori da se Izrael opasno nagnuo jer je u svojim temeljima opasno uzdrman. Pravda i pravo, kao principi uređivanja društvenog života, pogaženi su i nemaju nikakve vrijednosti. S tog razloga i Amos vidi da je Izrael došao do svoga povijesnoga kraja.

Ali doista se događa obrat koji nije bilo lako prihvatiti. Amos iznosi novu dosad nečuvenu Božju poruku o danu Gospodinovu kojom nemilosrdno razbija sve iluzije o Božjoj bezuvjetnoj bjanko podršci narodu. Taj dan Gospodinov, koji je nedvojbeno velika tema Amosova proroštva i teologije, neće biti za izraelski narod dan svjetla, nego dan tame. Bit će to dan kad će se narod morati suočiti s Jahvom, ali i sa samim sobom i istinom o sebi.

Budući da kult uljuljava narod i podgrijava naivno uvjerenje u Gospodinovo apriorno svrstavanje na izraelsku stranu, onda Amos oštro ustaje i protiv takvoga kulta. Nevjerojatnom žestinom Amos se okomio na kult i njegovu cementirajuću ulogu u narodu: «Mrzim i prezirem vaše blagdane i nisu mi mile vaše svečanosti. Paljenice kad mi prinosite, prinosnice mi vaše nisu mile, na pričesnice se od ugojenih telaca vaših i ne osvrćem. Uklonite od mene dreku svojih pjesama, neću da slušam zvuke vaših harfa. Pravda nek poteče kao voda i pravica ko bujica silna.» (5,21-24). K. Koch s pravom zamjećuje da je teže objasniti kritiku kulta nego onu socijalnu.

1.4. Borba protiv raskoši i neodgovornosti

Što se tiče trećega *jao* – יָהוּ (hâj) (6,1-14), u njemu se nalazi ubojita kritika bogatstva i raskošnog načina života shvaćena kao siguran način egzistencije. «Jao bezbrižnima na Sionu i spokojnima na samarijskoj gori, nazvanima 'prvina naroda', kojima se obraća dom Izraelov.» Tko su to «bezbrižni» na Sionu i «spokojni» na samarijanskoj gori? Ovdje prije svega imamo dva brežuljka i dvije skupine ljudi. Sion i Samarija dva su brežuljka na kojima se nalaze gradovi Jeruzalem i glavni grad Sjevernog kraljevstva Samarija. Dvije skupine ljudi žive u tim gradovima i dobivaju sigurnost kako zbog položaja koji ti gradovi imaju tako i zbog bogatstva koje su u tim gradovima nagomilali. Ali zašto bi to smetalo proroku i zašto se koncentrira upravo na ove gradove i na ljude u njima?

Sam način njihova života je i najveća optužba tih ljudi pred Bogom. Kako oni zapravo žive? Amos to vrlo plastično opisuje: «Ležeći na bjelokosnim posteljama, na počivaljkama izvaljeni, jedu janjad iz stada i telad iz staje; deru se uza zvuk harfe, izumljuju glazbala ko David, piju vino iz vrčeva i mažu se najfinijim uljem, al' za slom Josipov ne mare.» (6,4-6). Bogatstvo i raskoš, kako ih Amos doživljava kod svojih suvremenika, stečeni su na nepošten način, i utemeljeni na dubokoj nepravdi.

U svemu tomu treba naglasiti da Amos u svojoj kritici ima na umu bogati vladajući sloj u Izraelu. Njih Amos veoma hrabro optužuje za nemilosrdno izrabljivanje siromašnih i bijednih kao i za lagodan i bezbrižan život nastao na tuđoj mucu i znoju.

Svoju optužbu protiv «bezbriznih» i «sigurnih» Amos sažeto, jezgrovito i nadasve ubojito formulira: oni leže u «bjelokosnim posteljama», «jedu janjad iz stada a telad iz staje, deru se uza zvuk harfe», «piju vino iz vrčeva», «mažu se najskupljim uljem» – sve to rade, ali «za slom Josipov ne mare». Amos ističe dvije dimenzije njihova ponašanja: lagodno žive, i ne vode brigu o narodu. Tim optužbama prorokova je kritika doista došla na vrhunac, jer Amos zapravo podcrtava: takvi, koji su se nepravedno obogatili, *žive od naroda*, štoviše dobro žive, uživaju, a nemaju apsolutno nikakva osjećaja za narod, za njegove patnje i nevolje, što je još najgore: njima je svejedno što narod propada.

Teže se optužbe na račun vodećih krugova u Izraelu nisu mogle ni iznijeti. Njih je u svoj jasnoći poruke mogao neuvijeno izreći samo velik prorok. I opet prorok dovodi svoju kritiku u usku svezu s danom Gospodinovim. To što čine oni koji se smatraju «prvinom naroda» ne može biti izvan zahvata dana Gospodinova. Prorok ih upozorava na iluziju koju oni imaju o danu Gospodinovu: «Mislite: daleko je kobni dan – יָמֵי מָוֶן (*jôm rā'*), a primićete vlast nasilja.» (6,3). Zapravo prorok želi poručiti svojim sunarodnjacima da se ne zavaravaju želeći otkloniti dan nesreće, a služe se vladavinom nasilja. Ili: hvale se da su «prvina naroda», a ponašaju se kao i ostali narodi kršeći prava čovjeka i rušeći ljudsko dostojanstvo.

Amos je doista iznio veoma oštru kritiku i smjelo optužbu protiv vladajućih slojeva u Izraelu i nije čudo što je bio otjeran iz kraljevskog svetišta u Betelu s upućenom optužbom kralju Jeroboamu II.: «Amos se urotio protiv tebe usred doma Izraelova; zemlja ne može više podnijeti njegovih riječi. Jer ovako on govori: Jeroboam će poginuti od mača, a Izrael će iz svoje zemlje u izgnanstvo.» (Am 7,10–11).

Amos je bio itekako svjestan da njegovo propovijedanje neće u konačnici dovesti do korjenita obraćenja vladajućih slojeva društva, ali je ono moglo biti dobro svjedočanstvo upravo protiv tog sloja naroda. Doista, nitko prije Amosa nije izrekao tako oštru kritiku protiv najviših dužnosnika u narodu, ali i naroda, kao što je to učinio ovaj prorok. Prorokova je hrabrost zadivljujuća, osobito ako se uzme u obzir vrijeme u kojem je djelovao. Vladari su bili božanstva koji su uklanjali sve one koji su im na bilo koji način smetali. Tim je to vrednija i značajnija sama poruka, jer iza proroka ne stoji nikakva stranka, niti pak vojska, ili policija, nego je on u potpunosti naslonjen samo na Gospodina i njegovu riječ. Ovaj prorok je bio doista svjestan da narod može imati budućnost samo ukoliko bude oslobođen od spona svekolikog zla. Zato je tako uporno opominjao svoje suvremenike.

2. Isusov govor

Kod proroka proces je tekao od izvanjskoga prema unutarnjem: od riječi koja je bila upućivana *izvana* i pogađala *izvana*, i to *drugoga*, pa do "utjelovljenja riječi" koja je značila pogađanje *samoga proroka* u središtu njegova bića i antropološko osposobljavanje da u patnji ljubavi ponese grijeh i slabosti drugih (Jeremija). Tu je također i proces koji je išao od oštine i žestine govora protiv određenih krugova do Sluge koji će djelovati tiho, blago, nenasilno, odozdo. On zapravo neće biti protiv, nego će život i u njegovim negativnim dimenzijama prihvatiti i potvrditi.

Čini se da Isus upravo ishodi od iskustava Sluge Jahvina (Deuteroizaija), i u svome govoru i u svome djelovanju. Isus je svoj nastup započeo odozdo, u svakom pogledu. Re-

dovito se dao pozivati na pojedine manje gozbe, kojom prigodom je iznosio svoje stavove i svoje poglede, iznosio svoju poruku – i liječio ljude. Pritom nije birao kome će otići, a kome neće; on je bio otvoren za poziv s bilo koje strane: bio je na gozbi i kod Šimuna farizeja i kod carinika Zakeja. Ljudima je govorio jednostavnim i razumljivim jezikom iza kojega se nije krila praznina, nego dubina iskustva (Mt 7,28-29). Zato su njegove riječi bile snažne i uvjerljive, tako da se vrlo brzo proširio glas o njemu. Tomu su svakako pripomogla i brojna ozdravljenja koja je u raznim prigodama vršio.

Ono što ga je razlikovalo od Ivana Krstitelja bila je svakako blizina *svim* ljudima, jer on nije unaprijed dijelio ljude na zle i dobre, na čiste i nečiste, nego je za njega bilo presudno tko se otvorio takvom djelovanju, za koje je on tvrdio da je istinsko Božje djelovanje. Kad slušamo govor Ivana Krstitelja i nevjerovatnu oštrinu, u nama se ledi krv. Ivan kori, upozorava, prijeti. Kod Isusa u susretu s ljudima – pa makar se radilo i o najvećim grešnicima – ne čujemo nikakvoga oštrog glasa, ne zapažamo nikakav prijekor, a još manje prijetnju. Isus jednostavno prima čovjeka i svojim mu konkretnim djelom pomaže.

No bilo bi krivo pomisliti kako je Isus bio neki čovjek bez stava, koji je sve i svakome odobravao. Tomu doista nije tako. Njegova je poruka veoma zahtjevna i on traži od svojih slušatelja neodgodivu odluku. Štoviše, ta je odluka bila kudikamo radikalnija i dalekosežnija od one koja je bila sadržana u odredbama Zakona. Ta korjenitost proizlazi iz Isusova stava prema čovjeku. Ako je taj stav stav ljubavi, a jest, onda on ne dopušta ravnodušnost i neodlučnost. Ljubav se mora prihvatiti ili odbaciti; ljubav je vatra koja može zagrijati, ali se u vatri može i izgorjeti. Ljubav djeluje učinkovito iznutra, jer put ljubavi nije izvana, niti ljubav može ostati izvana.

Upravo na ovoj točki dolazimo do onoga što bitno, u dubini, razlikuje Isusa od drugih proroka. Proroci su više-manje pristupali svojim slušateljima izvana i nudili Jahvinu riječ kao ponudu, ali znatno više kao prijetnju. Oni su onima koji su djelovali na izvanjskom području pristupali na izvanjski način, pa su na silu i nasilje kralja odgovarali prijetnjom i Jahvinim sudom, a neposlušnost naroda Jahvinoj riječi kažnjavali na povijesno-političkom području. No njihova je nemoć bila u tomu što je Jahvina riječ bila shvaćena kao sredstvo prisile i uništenja, a manje kao unutarnje sredstvo promjene.

Kod Isusa je pristup čovjeku drukčiji. Pristupajući čovjeku iz čovjekova svijeta, iz njegove nevolje, iz njegova tijela i govoreći mu iznutra, on ustvari progovara čovjekovu srcu. Isus djeluje prije svega na području antropološkoga. Ne ide kao proroci kraljevima da im prijeti i da ih uvjerava, jer zna da se oni teško mogu obratiti i uvjeriti ljubavlju koju on nudi, budući da razumiju samo jezik sile. Isus je svjestan da je snaga ljubavi u kvaliteti, a ne u kvantiteti, pa mu zato i nije stalo da ide svijetom i propovijeda svoju poruku o Božjoj vladavini ljubavi. Tom njegovu govoru i djelovanju bio je nerazmjern učinak koji je odatle proizašao. Ljubav koju je objavljivao riječima i djelom nije značila odbacivanje, nego prihvaćanje, nije bila isključivanje, nego uključivanje, nije bila osuđivanje, nego dobrota i praštanje.

S Isusom je ušla nova snaga unutar povijesti i unutar čovjeka i ta snaga djeluje iznutra. Zato se i veli da je stvarnost Božjega kraljevstva skrovnita i za mnoge nevidljiva, da počinje od malenoga i ide prema veličanstvenome, da ne uništava, nego podnosi i iznutra mijenja svijet i čovjeka. Za tu promjenu treba dakako strpljivosti, treba vjere i upornosti. Isusova snaga ljubavi, koja se pokazuje kao Božja vladavina, nije nimalo bezopasna. Ona dovodi u pitanje sve ono što je neosobno i što prijeći ostvarivanje Božje vladavine ljubavi. Ona je kudikamo opasnija od svake kritike izvana, pa i od najoštrijih riječi klasičnih proroka.

Izvešće s godišnje skupštine njemačke podružnice Udruge đaka i prijatelja Franjevačke klasične gimnazije Visoko održane u Wiesbaden-Naurod 21. – 23. rujna 2007.

Ivan Jeleč, zapisničar

Predsjednik Udruge đaka i prijatelja Franjevačke klasične gimnazije Visoko, podružnica u Njemačkoj, Slavko Burić pozvao je članove na susret u Wiesbaden-Naurod 21. – 23. rujna 2007.

Odazvali su se sljedeći članovi Udruge: Anto i Katica Batarilo, Slavko i Mirjana Burić, Jozo i Anđa Čačić, Anto i Marija Doja, Jozo Džambo, Kazimir Gučanin, Ivan Jeleč, Anto i Ljubica Jeličić, Ivo Jolić, Vladislav i Marija Lekić, Mijo Nujić, Niko i Anđa Radat, Rajko i Ankica Radišić, Mato i Veronika Valjan i Ivo Živković. Očekivali smo veći odaziv. Neki su se pismeno ispričali, a neki opet uopće nisu reagirali na upućeni poziv. Ovaj puta neki su se prijavili, ali nisu došli, niti su pravoremeno otkazali svoj dolazak. Hvala svima!

Za ovaj je susret predviđen sljedeći dnevni red:

1. Pozdrav
2. Izvešće predsjednika Udruge o radu u protekloj godini
3. Izvešće rizničara o «imovinskom stanju»
4. Rasprava o izvješćima i njihovo usvajanje
5. Program rada Udruge u sljedećem razdoblju
6. Razno

Sudionici susreta jednoglasno su prihvatili ponuđeni dnevni red.

Ad 1. Predsjednik je pozdravio sve prisutne i zahvalio svima za uloženi trud koji je bio potreban da bi do ovog susreta došlo.

Ad 2. Protekla godina bila je u znaku organizacije svečane Akademije u povodu desetogodišnjice osnivanja njemačke podružnice Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko. U sve to uloženo je mnogo truda i dobre volje, a ponajviše zahvaljujemo «mini grupi» koju su sačinjavali Anto Djoja, fra Ivica Halilović, Rajko Radišić i Ivo Živković. Bilo je još mnogo pomagača, znanih i neznanih. Svima od srca hvala za odličnu organizaciju. U protekloj godini dobili smo zamolbu iz Visokog za novčanu potporu u organiziranju putovanja grupe visočkih đaka u Grčku. Predsjednik je izvijestio da je dobio poziv za Opći sabor Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko u Zagrebu u hercegovačkom franjevačkom samostanu Dubrava/Zagreb, ali prekasno.

Ad 3. Rizničar Kazimir Gučanin izvijestio je o izdacima u protekloj godini. Također je poslao u Augsburg izvješće poreznom uredu o našem poslovanju u godinama 2004., 2005., 2006. Gučanin je napravio tabelarni prikaz svih novčanih ulaza i izdataka, tako da se jasno može vidjeti da je stanje na kontu s danom susreta u Wiesbadenu 2.194,14 eura.

Ad 4. Usljedila je rasprava o izvješćima.

- Za riječ se prvi javio Mato Valjan s pitanjem zbog čega nije prisutan predsjednik Središnjice Vine Mihaljević.
- Na to je Slavko Burić odgovorio da predsjednik Središnjice nije ni pozvan. Između ostalog veoma je problematična komunikacije između Središnjice i Ogranaka. Mi uglavnom od njih dobivamo pozive, ali sa zakašnjenjem. Predsjednici ne komuniciraju direktno, nego uvijek «preko drugih». Slavko Burić je naglasio da želi samo čiste račune u komunikacijama.

Također je začuđujuće da se «profesori iz Visokog» uvijek obraćaju Središnjici, a ne i nama direktno, iako im je poznata naša adresa. Oni vjerojatno ne znaju naš konkretni stav.

- Miju Nujića je zanimalo kakav je pravni odnos između Središnjice i Ogranaka.
- Na to je odgovorio Anto Jeličić da to pitanje nije riješeno paragrafom, nego da je odnos zamišljen kao kolegijalni. Jeličić je naglasio da je sve to jedna Udruga i da je dogovoreno da je predsjednik Ogranaka iz Njemačke automatski i član Predsjedništvu Udruge.
- Jozo Džambo izvijestio je da je bio prisutan na saboru u Dubravi i da može reći da postoji minimum korektnosti. Ogranak iz Njemačke nije bio ni spomenut.
- Predloženo je da ubuduće pozivamo nekoga iz predsjedništva Središnjice na naše susrete, a isto tako da im šaljemo izvješća s naših susreta. Sigurno je da postoje i druga pravna pitanja jer Središnjica je osnovana po hrvatskom, a Ogranak po njemačkom zakonu.
- Mijo Nijuć je postavio pitanje biltena. Tko ga plaća i na koji način dolazi do nas? Kojim postotkom sudjelujemo u financiranju biltena. Nitko od prisutnih na to pitanje nije mogao dati precizan odgovor.

Očigledno je da je komunikacija obostrano zakazala i treba što prije poduzeti konkretne mjere da se to ispravi. Tajnik je ubuduće obavezan obavijestiti Visoko, provincijalat i Središnjicu kada dođe do promjene adresa nakon izbora novog predsjednika.

Dogovoreno je da se umjesto novaca za tombolu pošalje u Visoko 1.000,00 eura kao pomoć dacima za studentsko putovanje.

Ad 5. Mato Valjan je predložio da Ogranak treba odabrati jedan cilj, jednu ideju ili jedan program oko kojeg ćemo se okupljati u narednom vremenu. Dogovoreno je da kod kuće razmislimo o tome i da prijedloge pošaljemo na predsjednika Burića kako bi u narednim javljanjima mogao o tome obavijestiti i druge.

Neki od članova željeli bi da se ubuduće sastajemo petkom navečer, ali budući da većina od nas ima radne obveze, dogovoreno je da se ubuduće sastajemo kao i prije, dakle subotom prije ručka.

Potrebno je vršiti ozbiljnu reklamu i naglašavati da je Ogranak u Njemačkoj Udruge đaka i prijatelja Franjevačke klasične gimnazije Visoko. Dobili smo novog člana Marjana Dadića. Čestitamo mu i radujemo se dobroj suradnji. Dadić je slikar i na Akademiji je napravio izložbu koja je izazvala dobro zanimanje prisutnih. Nakon održane Akademije predloženo je da s ovakvim programom trebamo ići u misije i na taj način propagirati Udruhu. Adrese i telefonski brojevi nisu aktualizirani pa molimo članove, tamo gdje je došlo do promjene da obavijesti o tome predsjednika.

Ad 6. Dogovoreno je da će sljedeći susret biti krajem rujna ili početkom listopada. Predsjedništvo je dobilo odriježene ruke da pronade mjesto i vrijeme održavanja i da o tome obavijesti blagovremeno ostale kako bi nas što više bilo prisutno.

Zahvaljujemo cijelom misijskom osoblju Wiesbadena, posebno o. dr. Anti Bilokapiću i o. dr. fra Rafaelu Romiću na gostoprimstvu i veličanstvenom druženju. U subotu navečer poslije svečane Akademije, pripremili su za nas večeru, a u nedjelju nakon svete mise ispratili su nas svečanim ručkom. Bog ih sve blagoslovio zbog njihove dobrote. Hvala svima koji su na bilo koji način obogatili naše druženje!

Stuttgart, 20. 10. 2007.

Udruga đaka i prijatelja
Franjevačke klasične gimnazije Visoko

u povodu 10. obljetnice
postojanja i djelovanja u Njemačkoj

organizira

SVEČANU AKADEMIJU

u subotu, 22. listopada 2007.

u 19.30 sati

Hrvatska Katolička misija
65187 Wiesbaden

Program

- Anton Diabelli: „Tempo di Marcia“ + Trio
(Niko Radat i Rajko Radišić, glasovir četveroručno)
- Himna visočkih đaka
(tekst Ivo Živković, glazba Rajko Radišić)
- Pozdravni govor predsjednika (Slavko Burić)
- «Majko divna», tekst: A. Čavka, glazba: A. Vučković
(izvode zajednički zbor H Udruge i mješoviti zbor HKM Wiesbaden, voditeljica s. Auksilija Milić)
- 10. godina Udruge u Njemačkoj (Niko Radat)
- «Zemljo moja», tekst: Z. Golub; glazba: P. Gotovac
(Iva Lesica i Rajko Radišić, glasovir)
- Korjeni i život ili Što je nama Visoko – podsjećanje u slici i riječi (Jozo Ožambo i Mijo Nujić)
- Fra Nenad Dujic: „Salve sanctae Pater“
(zajednički m), Zbor HKM Wiesbaden i Udruga)
- Anton Diabelli: „Alegro“
(Niko Radat i Rajko Radišić, glasovir četveroručno)
- Đani Maršan: „Bože, čuvaj Hrvatsku“ (SVI ZAJEDNIČKI)

Kroz program vodi Anto Jeličić

Program Akademije u povodu desete obljetnice njemačke podružnice Udruge

HIMNA VIŠEČKIH ĐAKA
 „Višečki smo đaci mi“

Spjevano i komponirano na izdanju časopisa VORUG u Nj.
 Tekst: Ivo Živković
 Glazba: Rajko Radišić

Ad libitum

Vi-še-ki smo đa-ci mi; mi smo na to po-no-si-mi.
 Usp-me-ue drage sve u sje-ćan-ju ostat' će
 K'o di-va-n Bo-žji dar; i ži-vo-ta našeg čar.
 I ži-vo-ta našeg čar; i ži-vo-ta našeg čar.
 Hodeć stazom duha tog; neka uz nas bude Bog!

Sje-me niš-ta top-li dom no-si-mo u sr-cu svom.
 Lju-bit', molit', radit' u mi-ru sa svime bit'
 Vol-jet' Boga, narod svoj, ost'o je zav-jet moj.
 Neka ču-va rod-ni dom, Sje-meniš-te u Vi-so-kom!

refren: Zap-je-vaj-mo za-to sad na-šu him-nu svi u sklad;
 Ne-ka zna-ju lju-di svi: vi-še-ki smo đa-ci mi!

ne-ka zna-ju lju-di svi: vi-še-ki smo đa-ci mi!

Višečki smo đaci mi
 Mi smo na to ponosni
 Sjemenište topli dom
 Nosimo u srcu svom.

Uspomene drage sve
 U sjećanju ostat' će
 K'o divan Božji dar
 I života našeg čar.

Ljubiti, moliti, raditi
 U miru sa svime bit'
 Voljeti Boga, narod svoj
 Ost'o je zavjet moj.

Hodeć stazom duha tog
 Neka uz nas bude Bog
 Neka čuva rodni dom
 Sjemenište u Visokom.

Refren:
 Zapjevajmo zato sad
 Našu himnu svi u sklad
 Neka znaju ljudi svi
 Višečki smo đaci mi!

*Tekst: Ivo Živković
 Glazba: Rajko Radišić*

„Visočka piramida“ u Wiesbadenu*

*Anto Jeličić,
München*

U lipnju 1996. godine u prostorijama Matice hrvatske u Zagrebu skupina bivših đaka Franjevačke klasične gimnazije u Visokom (Bosna i Hercegovina) osnovala je udrugu s ciljem promoviranja zajedništva i duha Gimnazije, ali i pomoći toj školskoj ustanovi nakon rata 1995. godine.

Udruga je pozvala i okupila đake svih generacija te gimnazije s ciljem druženja i uzajamnog potpomaganja. Stotine bivših učenika, među njima poznata imena Brozović, Pranjic, Pranjaković, Džaja, Džambo, Blažanović, Gavran, Pavić, Šarčević, Šoljić, Dugonjić i dr. našli su se u udruzi koja je svojim desetogodišnjim djelovanjem postala prepoznatljiva u hrvatskom narodu.

Bivši učenici visočke gimnazije koji žive i rade na području Njemačke organizirali su se 1997. u Böblingenu kod Stuttgarta kao udruga bivših đaka i prijatelja. Udruga je pomagala sadašnjim učenicima prema mogućnostima članova, širenjem duha Gimnazije i organiziranjem kulturnih priredbi i izložbi. Posebno je zapaženo bratsko-sestarsko druženje na godišnjim skupštinama i sastancima kada se pjevalo, prepričavale zgrade iz Visokog, doživljaji iz svakodnevnog života i vodili dugi teološko-filozofski razgovori.

Rad Udruge kroz jedanaest godina djelovanja opisan je u devet brojeva biltena koji Udruga izdaje u Zagrebu od 1997.

Udruga bivših đaka i prijatelja Franjevačke klasične gimnazije Visokom za Njemačku upriličila je 22. rujna 2007. svečanu akademiju u prostorijama Hrvatske katoličke misije u Wiesbadenu. Voditelj Misije dr. fra Ante Bilokapić i župnik njemačke župne zajednice u Wiesbadenu dr. fra Rafael Romić bili su domaćini bivšim đacima i prijateljima koji su u prostorijama limburške biskupije Wilhelm Kemp Haus u Wiesbaden-Naurod održali desetu godišnju skupštinu. Privrženost Visokom i njegovoj franjevačkoj gimnaziji privukla je u Wiesbaden bivše đake i prijatelje iz Münchena, Augsburga, Ulma, Stuttgarta, Böblingena, Offenburga, Ludwigshafena, Giessena, Hagena, Siegena, Kölna, Münstera, Montabaura i Erbacha da bi ovdje proslavili desetu obljetnicu svoga postojanja i djelovanja u Njemačkoj. Svečana akademija, održana u subotu uvečer privukla je Hrvate Wiesbadena i okolnih mjesta kao i hrvatskog konzula iz Frankfurta, gosp. Marka Šimata sa suprugom, dr. Dragicu Anderle, tajnicu Hrvatskog svjetskog kongresa u Njemačkoj, dopisnike domovinskih listova, časne sestre iz Mainza i druge goste. Tom prigodom otvorena je u toj dvorani izložba slika Marijana Dadića, Posavljaka, akademskog slikara iz Kölna, inače člana Udruge. Dvoranu su krasila ulja na platnu, pasteli i akrili s vjerskim, uglavnom franjevačkim motivima. Cijela večer bila je u znaku Franjevačke klasične gimnazije, franjevaca Bosne Srebrene i franjevaštva uopće. Ovom prigodom izvedena je prvi put himna visočkih đaka. Tekst je napisao Ivo Živković, socijalni radnik iz Siegena, a glazbu Rajko Radišić, profesor glazbe iz Montabaura, naravno obojica đaci visočke gimnazije. Virtuozni na klaviru Niko Radat i Rajko Radišić izveli su Tempo di Marcia i Allegro Antona Diabellia tako uvjerljivo i strastveno da se dvorana lomila od pljeska.

Zbor Hrvatske katoličke misije i zbor Udruge zajednički su otpjevali Majko, Divo A. Vučkovića i Salve sancte Pater fra Nenada Dujica pod vodstvom s. Auksilije Milić, voditeljice zbora HKM u Wiesbadenu. Zemljo moja Pere Gotovca izvela je, uz pratnju na

klaviru Rajka Radišića, umjetnica Iva Lesica iz HKD Koblenz tako senzibilno da je dvorana prije pljeska odisala tajanstvenim mirom.

Uz pjesme i glazbu zvučale su riječi i oduševljenu publiku grijale slike iz Bosne Srebrene. Predsjednik Udruge u Njemačkoj Slavko Burić, socijalni radnik iz Stuttgarta, pozdravio je goste i kolege, a bivši prvi predsjednik Udruge Niko Radat, socijalni radnik i orguljaš u HKM u Augsburgu, govorio je o njezinim počecima i radu, dok su Mijo Nujić iz Ludwigshafena i dr. Jozo Džambo iz Münchena na ekranu pod naslovom Korijeni i život ili što je nama Visoko – podsjećanje u slici i riječi neobično živo, uvjerljivo i gotovo filmski ocrnali franjevački život i rad u Bosni, s posebnim osvrtom na djelovanje Franjevačke klasične gimnazije u Visokom. Propovijed i govori za vrijeme i poslije misnog slavlja u nedjelju bili su izrečeni s velikom ljubavi i razumijevanjem za katoličku i franjevačku Bosnu i Hercegovinu. Župnici fra Ante i fra Rafael, fratri iz provincije sv. Jeronima sa sjedištem u Zadru, svakim gestom i riječju izražavali su svoju povezanost s Bosnom koja je nezamisliva bez rada i djelovanja franjevac kroz teška stoljeća njezine povijesti. Za vrijeme mise zbor Misije i zbor Udruge pjevali su svečane skladbe bosanskog franjevca fra Nenada Dujića.

Franjevačka klasična gimnazija koja, je kroz stotinu godina djelovanja (od 1900) školovala i odgojila tisuće mladih ljudi i nekoliko stotina franjevac Bosne Srebrene i hercegovačke provincije, i danas je svjetionik nakon posljednjeg rata prepolovljenog broja Hrvata Bosne i Hercegovine. Franjevačka klasična gimnazija u Visokom je stvarna piramida širokog i jasnog franjevačkog duha, kako to reče Jozo Džambo na akademiji u Wiesbadenu. Ovu piramidu ne treba tražiti, otkopavati. Ona je tu s vidljivom aureolom. Treba je njegovati i u njezinoj sjeni živjeti. Ovdje rado napominjem kako smo u subotu, 22. rujna zajednički posjetili u Njemačkoj poznatu zajednicu kršćana Jesusbruderschaft (Isusovo bratstvo) svih vjeroispovijesti u Gnadenthalu (Dolina milosti), kamo nas je odveo član Udruge naš fra Ivica Alilović, župnik na njemačkoj župi u Erbachu koja se nalazi u blizini toga mjesta. Brat Andrija iz te zajednice (Bruder Andreas) informirao nas je o povijesti i radu te zajednice u kojoj se pokušava živjeti zajedništvo prvotnih kršćana privređujući i dijeleći zajednička dobro. Prije nego što smo napustili Gnadenthal, zapjevali smo u prekrasnoj crkvi koja potječe iz 13. stoljeća našu pjesmu Do nebesa... i ponijeli lijepe uspomene sa susreta u Dolini milosti.

* Tekst preuzet iz «*Svjetla riječi*», studeni 2007. godine, str. 39

UDRUGA ĐAKA FRANJEVAČKE
KLASIČNE GIMNAZIJE – VISOKO
Avenija Dubrovnik 10/II
10000 Zagreb – Hrvatska

FRANJEVAČKO SJEMENIŠTE
Kadije Uvejsa 4
71300 VISOKO

Poštovani fra Ivica,

s radošću su članovi Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije - Visoko iz Zagreba sudjelovali u realizaciji studijskog putovanja u Grčku – izvor europske kulture i civilizacije. Navedeno studijsko putovanje uistinu je stvarni doprinos obrazovanju u klasičnoj kulturi visočkih đaka – sjemeništara trećeg i četvrtog razreda.

Naš skromni novčani prilog od 21.000,00 kuna namijenjen je sedmorici najsiromašnijih đaka, naime, đacima čiji roditelji nisu mogli izdvojiti potrebna novčana sredstva za navedeno studijsko putovanje.

Zagreb, 16. lipanj 2007.

 Predsjedništvo Udruge
đaka Franjevačke gimnazije Visoko
Vine Mihaljević
/Vine Mihaljević/

Slovo dobročiniteljima i onima koji će to tek postati

Kad smo razmišljali i smišljali kako na najbolji način zabeležiti našim dobrovoljcima, dobročiniteljima koji su nam omogućili odlazak na studijsko putovanje u Grčku, počeli su početku novosti na raznojepih i kretanju od mnogih, našli smo se na velikim snazi. Misli smo da se bude ostao radnja, iskreno i bez pomisli. Dugotrajni smo se da bi bilo dobro: poslušati i čitati, drugi dobiti i razumjeti ljudi, iskreno i iskreno: stajemo na našem putu po starim i novim gradovima drevne grčke civilizacije kako bismo i sami, kao i oni koji Grčku vidimo, vidjeli da ne možemo dobiti stvar.

Naravno, sad je učvrstila slatko lakko razumjeti ono u čemu su im profesorima govoreći se smo još na samim dani i pjesali u kulturnim ili na fotografijama. Uti kao Perikleu ili Periklona, pogledati se uči karikaturama, drevni horoziti u Odreima, pjevanje u sličnosti epikuriznog kraljstva, izvan po razinama drevne Mikene i Korinta, uzimati u Delfima na mjestu gdje je protočka Ptoja ostala svoje poslušateljima: penci kao Galerius i Hadrijanov slavolik, uzimati po originalnom antičkom stadiona u Olimpiji, nije drevni taj sama na avstronim: vjerskim i psihološki, nego na nekoga čit u sebi gadi pomisliti odnose prema kulturi i poštenju, a vjerujemo da smo tu malo ostali, i svi.

Zato odlučimo izdati naša bistara sačinjena od tablicica i lica, moćna, pisanje i vjerskim, te radnja (režetata) koji su nastali kao posljedica pripreme za ovo studijsko putovanje. Nadamo se da će ova mala tablica doći da svi vas se da se možete kajati zbog učiteljstva.

iza lista STUJENJIVIC, završiti

*Iz "Saxa loquuntur", studijsko putovanje u Grčku
đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko 2007.*

U POVODU 60. OBLJETNICE ROĐENJA PROF. DR. IVE PRANJKOVIĆA

Udruga đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko
organizira

Z N A N S T V E N I K O L O K V I J

u povodu 60. obljetnice rođenja
prof. dr. IVE PRANJKOVIĆA
15. prosinca 2007. godine od 10 do 15 sati,
dvorana br. 1, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Lučićeva 3, 10000 Zagreb

10-12,30 sati:

Pozdravna riječ predsjednika Udruge đaka
Franjevačke klasične gimnazije - Visoko iz Zagreba
i moderatora kolokvija dr. sc. Vine Mihaljevića

Akademik Stjepan Damjanović: **Jezik glagoljice
benediktinske regule**

Prof. dr. Mira Menac-Mihalić: **Naglasak 3. l. mn. prezenta**
Prof. dr. Zrinka Jelaska: **Podjela vrsta riječi prema
značenjskim obilježjima**

Doc. dr. Bernardina Petrović: **Morfosemantički opis
deminutivnih glagola u hrvatskome jeziku**

Dr. sc. Lana Hudeček i dr. sc. Luka Vukojević: **Kojeg su
sintaktičko-semantičkoga tipa rečenice kao *Otputovao
je u Francusku da bi tamo umro?***

Prof. dr. Anita Peti-Stantić: **Gramatička kategorija
lica ličnih zamjenica**

Doc. dr. Branko Kuna: **Kvalitativni genitiv u
hrvatskome jeziku**

Doc. dr. Branimir Belaj: **Shematično i specifično u opisu
značenja prefigiranih glagola**

12,30-13 sati: STANKA

13-15 sati:

Dr. sc. Anto Šoljić: **Jezik i politika**

Prof. dr. Josip Silić: **Pranjковиćeva sintaksa**

Dr. sc. Marija Znika: **Pranjковиć kao sintaktičar**

Prof. dr. Vesna Požgaj Hadži i prof. dr. Marina Katnić Bakaršić:
Zapis o Pranjковиću kao stilističaru

Doc. dr. Ismail Palić: **Sintaksa “malih riječi”
Ive Pranjковиća i povodom nje**

Doc. dr. Krešimir Mićanović: **Sintaktički opis u
Silić-Pranjковиćevoj Gramatici hrvatskoga jezika**

Prof. dr. Lada Badurina: **Polemičnost i polemike Ive
Pranjковиća**

15 sati: DOMJENAK

ZAPIS O IVI PRANJKOVIĆU KAO STILISTIČARU

Riječi su u svemu sadržane

*Riječi su dakle sve ali i kao ograničenost su svega dane
(Mak Dizdar)*

Na kolokviju u čast Ive Pranjkovića odjednom kao da prirodno progovara stih Maka Dizdara: "Dobar dan dobri dane dobrom danu još uvijek dobrimo". A kako bi se drugačije i moglo govoriti o našem slavljenuku, bez dobrina što ga krasi kao znanstvenika i kao čovjeka? Stoga i ovaj pomalo lirski Zapis u naslovu nije tek igra riječi već dolazi kao intertekstualno podsjećanje na Pranjkovićeve članak o Maku Dizdaru, a istovremeno je tu da i naš tekst predstavi kao odstupanje od znanstvene suhoparnosti i strogoće.

Knjiga *Jezik i beletristika* (Pranjković, 2005) otkriva nam jednog *Drugog* i *Drukčijeg* Ivu Pranjkovića, Pranjkovića – stilističara. I mada su radovi sabrani u toj knjizi nastajali u različitim prilikama i u razdoblju od 30-ak godina, tek ovako objedinjeni pokazuju kontinuitet njegova zanimanja za odnos jezika i književnosti, odnosno za stilistiku uopće.

Što je zajedničko tim tekstovima i u čemu je prepoznatljivost Pranjkovićeve rukopisa u njima? Prije svega, oni ponovo svjedoče da je Pranjković strukturalist, i to u najboljem smislu riječi. Ako u njegovim radovima nema ni natruha poststrukturalizma, to je rezultat autorova izbora metode koja mu se čini najprihvatljivijom. Istovremeno, i iz stilističkih se tekstova iščitava da je on prije svega lingvist, gramatičar, koji onda iz tog gledišta pristupa pitanjima stila, što mu omogućava drukčiji uvid i svojevrsnu začudnu poziciju u odnosu na one koji se primarno bave stilistikom (dovoljno je samo podsjetiti se tekstova o Dizdaru, Šimiću, zatim teorijski utemeljenih članaka *Stilistika i normativistika* te *Frazeologizam i aforizam* itd.).

O odnosu stilistike i normativistike

U svim tekstovima nalazimo prepoznatljiv pristup i stil: smirenost rečenice, logičnost povezanosti rečenica u tekst, argumentiranost, jasno definiran predmet proučavanja i cilj, sistematičnost. I ovdje se vidi još jedno svojstvo Pranjkovićeve znanstvene radove: odsutnost isključivosti, ali i odlučnost u izražavanju vlastitoga mišljenja. Pranjković nekad tako uspješno "posloži" činjenice i argumente da se i ono što smo latentno možda mogli znati i prije, ali nas je donekle zbunjivalo, odjednom ukaže jasnim i jednostavnim. Pokažimo to na primjeru teksta *Stilistika i normativistika: Prilog raspravi o naravi stilogenosti*, gdje autor uspostavlja precizne granice između tih dviju disciplina, istovremeno to povezujući s njihovom zastupljenošću u različitim funkcionalnim stilovima i vrstama tekstova. Suprotnost između stilistike i normativistike, kaže Pranjković, očituje se, prije svega, u pristupu inačicama. Dok se u normativistici teži dokidanju varijantnosti ili tome da se jednoj inačici, prema određenim kriterijima, da prednost – obično je to ona inačica koja je češća, neutralnija, po čemu pravilnija ili običnija – u stilistici je upravo obrnuto. Prednost se daje onim jezičnim pojavnostima koje su rjeđe, manje obične, manje automatizirane, po nečemu obilježene i/ili čak "nepravilne", dakle stilogene. U tom smislu stilistika bi se mogla odrediti kao svojevrsno proučavanje onih inačica koje svojom rijetkošću, neobičnošću, novošću i sl. zaokupljaju pozornost sudionika komunikacije odnosno stilističara. Zato bi trebalo tumačiti "učenje o stilistici kao 'otklonu od norme', ne toliko (a pogotovo ne samo) kao otklonu od normativno preporučljivoga,

Marina Katnić-Bakaršić

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Sarajevu
Vesna Požgaj Hadži
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Ljubljani

pravilnoga, nego otklonu od običnoga, uobičajenoga, svakodnevnoga, automatiziranoga." (12)¹ Prema tome otklon nije samo "zastranjivanje" od pravila nego i realizacija kakve potencije i/ili kakve "neuobičajenosti". S lingvističkog stajališta (za razliku od književnoteorijskog stajališta) "otklonjivost" ima značajnu i relativno jasnu odredljivu funkciju. Kada govori o sukobu između lingvista i književnih teoretičara (više o tome v. u Bagić 2004), naročito dolazi do izražaja Pranjkovićevo odlučnost u izražavanju mišljenja. Odgovarajući na pitanje zašto se lingvisti bave literarnim tekstom, konkretnije pjesništvom, Pranjković kaže:

"To se pitanje naime nerijetko postavlja s izravnom ili neizravnom namjerom da se lingvisti diskreditiraju jer da oni ne mogu riješiti bitna književnoteorijska pitanja. Zanimljivo je da, koliko ja znam, nije bivalo obrnuto: lingvisti nisu postavljali književnim teoretičarima zahtjeve da rješavaju njihova bitna pitanja. Lingvisti imaju i pravo i dužnost da se bave pjesništvom bez obzira na to hoće li njihove rezultate biti moguće iskoristiti u teoriji književnosti." (141)

Osim pristupa inačicama odnos između stilistike i normativistike relevantan je i u odnosu prema pojedinim funkcionalnim stilovima/diskursima kao i različitim vrstama tekstova jer, kako kaže Pranjković, svaki je tekst (dodajmo i svaki funkcionalni stil, odnosno diskurs) "načelno i u ingerenciji normativistike i u ingerenciji stilistike" (12-13). Tako su npr. u beletrističkome stilu ingerencije stilistike maksimalne i zato on s pravom privlači najviše pozornosti proučavatelja stila jer su u njemu "inačice najčešće i funkcionalno najopterećenije" (12). Upravo zbog specifičnoga odnosa između tih dviju disciplina i u stilistici i u normativistici može se govoriti i o problematičnosti stilogenosti, kao i o problematičnosti normativne preskripcije ili preferencije pojedinih inačica te o njihovim izravnim sukobima na koje su upozoravali brojni autori (npr. Pranjić, Kalenić i dr.).

"Opsesija" jezikom književnoga djela i književnika

Mada je sam autor rasprave u knjizi svrstao u tri dijela (općeteorijske i/ili općemetodološke naravi, rasprave posvećene pjesništvu, i to hrvatskom 60-ih i 70-ih godina prošlog stoljeća ili opusu pojedinih pjesnika te rasprave koje se odnose na djela prozanih pisaca i prozaista), gotovo neprimjetno izdvaja se još jedan dio: rasprave o stavovima književnika prema jeziku (tekstovi *Šimićeva jezična praksa*, *Pisac kao gospodar jeziku*, *Andrićevi susreti s riječima* te *Vladan Desnica i hrvatski standardni jezik*). Naročito u tim raspravama, ali i u drugima iščitava se Pranjkovićevo "opsesija" ne samo jezikom književnoga djela već i jezikom općenito. Njega izuzetno zanima kako prozni pisci i pjesnici razmišljaju o riječima, jeziku, osobito o standardnom jeziku; gotovo se osjeća kako se ispod površinski zatamnjenog autorskog *ja* krije Pranjkovićev subjektivni, emocionalno snažni angažman. Tako npr. saznajemo da je Šimića prije svega "zanimao jezik kao materijal za pjesmu i kao nešto što je u pjesništvu i uopće u književnosti smatrao izuzetno važnim" (29), dok je kod Pešorde jezik "ne samo kao materijal za pjesmu nego i kao svojevrsni metajezik, kao jezik kojim se i u pjesmi vrlo često govori o jeziku" (125). Ima međutim i pjesnika koji se ne opterećuju standardom (uostalom i ne moraju kao pjesnici) – tako npr. Alić "ne posvećuje osobitu brigu jeziku niti vodi posebnoga računa o pravopisnoj i drugim normama standardnoga jezika" (92). A ima i pjesnika (npr. Matoš) koji ne vode samo brigu o svom odnosu prema jeziku općenito i hrvatskome jeziku posebno već i o odnosu prema jeziku drugih pisaca i djela. Pranjkovićevo opsesija jezikom ne završava samo na odnosu književnik/književnici

1 Brojevi u zagradama označavaju stranice iz drugog, proširenog izdanja *Jezika i beletristike* (Pranjković, 2005).

– jezik, već se proširuje i na odnos književno djelo – jezik. U tom su smislu osobito zanimljivi Desničini pogledi o odnosu književne umjetnine i standardnoga jezika u kojima se zagovara autonomnost književne umjetnine i upozorava na specifičnosti beletrističkoga stila hrvatskoga standardnog jezika.² I u *Kamenom spavaču* “presudnu ulogu ima jezik. Uz njegovu pomoć pjesnik se pokušava spustiti u dubine neiskazanog i neiskazivog” (93).

Jezične raščlambe

Tekstovi u knjizi rijetko su imenovani kao stilistički ili lingvostilistički – zbog toga i oprezan naslov knjige! – ali su svi oni relevantni i za stilistiku – neki tako što daju teorijske smjernice za rješavanje pojedinih pitanja, drugi pak tako što pružaju građu za daljnje stilističke i/ili književnokritičke interpretacije (tako npr. inventarizacija neologističkih postupaka Joze Laušića u romanu *Samostan* može poslužiti kao materijal za potanje analize /autorskih/ neologizama u hrvatskome jeziku). U tom smislu Pranjković se najčešće čvrsto drži sidra lingvistike, ne želeći se prepustiti “opasnim vodama” znanosti o književnosti. On stoga eksplicitno piše na jednom mjestu:

“Jezična raščlamba Šimićevih pjesama (prije svega sintaktička i leksička) koja je ponudena u ovom prilogu nema drugih pretenzija nego da nam to prebogato pjesništvo još jedanput približi otkrivajući u njemu ponešto što je u dosadašnjim čitanjima možda ostalo nezapaženo.” (61)

Ivo Pranjković zapravo ponajprije i pristupa *jezičnoj raščlambi*, dok pitanja interpretacije, kao i suodnos autor/-ica – tekst – čitatelj/-ica prepušta drugima, što i eksplicitno naglašava u raspravi o Kajanovu pjesništvu: “Budući međutim da sam ja jezikoslovac, a ne književni ocjenitelj ni presuditelj, neću se upuštati u općenite raščlambe i prosudbe Kajanova pjesništva, nego ću pokušati nešto ukratko reći o jezičnim njegovim svojstvima.” (119) Većina Pranjkovićevih rasprava najčešće i započinje objektivnom ocjenom autora. Jedna je od takvih npr. o Aliću kao pjesniku i njegovu pjesništvu koja glasi “ipak mislim da Salih Alić nikako nije ni tako minoran pjesnik da danas bude gotovo posve zaboravljen...” (83), “Istina, Alićevo pjesništvo nikako nije bez mana.” (85) Nadalje za jezik Eugena Kumičića: “Ne bi se baš moglo reći da je jezik Eugena Kumičića jezikoslovcu ili proučavatelju stila osobito atraktivan.” (163); Muradbegovićev pak jezik “ne obiluje nekim posebnim začudnostima niti krajnostima” (209), a Andrićev je jezik “...prilično nezahvalan za proučavatelje jezika i stila, pogotovo za one koji su skloni tzv. teoriji ‘otklona od norme’...” (181). U Pranjkovićevim analizama pjesničkih tekstova naći ćemo traganje za tipičnim sintagmama kod nekog autora (npr. kod Dizdara, Šimića...), za funkcijom tematskih i ključnih riječi (npr. riječ *tijela* kod Šimića) te karakterističnim stilogenim postupcima (kumulacija ili asindetske konstrukcije kod Šimića, raz-slovljavanje kod Dizdara, resemantizacije glagola kod Slamniga, infinitiziranje u suvremenom hrvatskom pjesništvu i sl.). Mnoga od tih pitanja prvi put su i uočena, a kamoli smještena u kontekst poetskog jezika nekog autora. Ako bismo željele definirati dominantu ovih tekstova, onda je to činjenica da Ivo Pranjković kao da kreće s pozicije lingvistike kako bi govorio stilistički, i na taj način stvara takvu lingvostilističku raščlambu književnumjetničkih tekstova u kojoj akcent možda jest na prvom dijelu složenice (*lingvo*), ali uvijek relevantnim ostaje i drugi dio (*stilistički*).

Prizvuk esejističnosti i sveprisutna skromnost

Tekstovi u knjizi *Jezik i beletristika* uvijek su pisani u ključu znanstvenoga stila; u njima nema mnogo impresionističkoga. Izuzetak je donekle prvi autorov lingvostilistički

2 O različitim tumačenjima toga odnosa vidi npr. kod Silić (2006) i Bagić (2004).

tekst, zapravo prvi njegov objavljeni tekst uopće, posvećen analizi pjesme Dobriše Cēsarića *Željeznicom*, kao i tekst *Jezik u pjesmama Ibrahima Kajana*, gdje nalazimo liričnost svojstvenu eseju, što nam također otkriva novoga Pranjkovića. Vrijedi navesti primjer takve esejističke slikovitosti:

“U nekim od Kajanovih stihova susrećemo, nadalje, kamene bregove šimićevske Hercegovine i vrelinu Lorkina juga, da bi već u sljedećim sjetno odzvanjali pokajnički uzdasi Davidovih psalama pokornih. Iza toga se spuštamo u tajanstveni podzemni svijet džinova koji ‘čine da se otvori zemlja’, ali se usput zaustavljamo kraj slovoslavnih, protuslovnih i slovoslovnih stećaka Radimlje da poslušamo što nam poručuju dobri krstjani iz *Kamenog spavača* rahmetli Mehmedalije Maka Dizdara. U Kajanovim stihovima nalaze također odjeka mudrost sufista, ritam gazela istočnjačkih i uopće drevni svijet Arabije, Perzije i Anadolije. U njima se osjeća utjecaj senzualističkih rubajija Omara Hajjama, ali i mitoloških romansi iz Firdusijeve *Knjige kraljeva*. Kajana se posebno dojmila poema o Medžnunu i Leili, kojom je inspirirano nekoliko pjesama (ona svojim sadržajem neodoljivo podsjeća na Shakespeareove Romea i Juliju). (117-118)

Ovaj odlomak teško bismo pripisali Pranjkoviću kakvog smo dosada poznavali.

Ipak, rijetka je kod njega emocionalnost, ekspresivnost iskaza: u većini rasprava tek ponegdje neka rečenica u zaključku nosi prizvuk esejističnosti, uz uvijek prisutnu *skromnost*, koja kod Pranjkovića nikada nije topos afektirane skromnosti, već izraz njegova bića i stila. Tako će on već u *Proslovu* reći da vjeruje da će knjiga *Jezik i beletristika* naći krug svojih čitatelja unatoč tome što su neke rasprave pisane “s teorijskih i metodoloških polazišta koja se danas eventualno mogu smatrati i prevladanima ili zastarjelima” (5). Pišući o jeziku Ahmeda Muradbegovića kaže da daje “uglavnom nepretenciozan pogled na jezik književnika” (209) koji nije “ni akribijski pisan ni filološki osobito utemeljen prinos proučavanju Muradbegovićeve (...) opusa. On je doista samo osvrt relativno pomnjava i lingvistički radoznala čitatelja... (215). Na drugome mjestu, nakon utemeljene analize Makovog jezika, autor se skromno stavlja u poziciju tumača, tj. onoga tko treba približiti specifičan pjesnikov stil čitateljima:

“Provedena analiza nekih jezičnih i stilskih postupaka Maka Dizdara što ih nalazimo u pjesmama iz zbirke *Kameni spavač*, za koju sam uvjeren da pripada onim umjetničkim tvorenima koje će trajno odolijevati zaboravu, imala je za cilj da nam još jedanput približi tajanstveni svijet tih pjesama te nam pomogne da se tom svijetu još malo približimo i da ga bar za nijansu bolje upoznamo. Ako ona ljubiteljima pjesničke riječi u tom smislu bude i od kakve pomoći, posve će ispuniti svoju svrhu.” (108)

Knjiga *Jezik i beletristika* učinila je očitim ono što smo u nizu sjajnih jezikoslovnih, osobito sintaktičkih i drugih studija i knjiga pomalo previdali: Ivo Pranjković zaslužuje da govorimo o njemu (i) kao stilističaru koji je trajno inspiriran intrigantnim odnosom između jezika i književne umjetnine. Neka i ovaj prilog bude jedna od “onih sitnica iz kojih se zapravo i sastoji život” (72), kao što je naš slavljениk rekao u svojem prvom stručnom prinosu uopće objavljenom 1973. godine.

Literatura

- Bagić, Krešimir (2004). *Treba li pisati kako dobri pisci pišu*. Zagreb: Disput.
Pranjković, Ivo (2005). *Jezik i beletristika*. Drugo, prošireno izdanje. Zagreb: Disput.
Silić, Josip (2006). *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.

STOPAMA POBIJENIH

»Pobili su pratre na Brigu«, glasila je najčešće izgovarana rečenica tih dana. Bila je veljača 1945. Da je nešto pošlo u krivo, shvatili su i »oslobodioci« pa su svom žestinom počeli razglašavati da su pobijeni fratri oružjem branili Široki Brijeg i vrelim uljem polijevali borce NOV-a. Sad, što se umirućem fra Marku, bolesnom fra Krsti to ili bilo što drugo nikako nije moglo natovariti na vrat, bilo im je potpuno nevažno. Glava više ili manje, svejedno, važno da su pobijeni ili »oslobođeni«, rečeno njihovim rječnikom. Iste i slične optužbe provlače se do dan danas. S druge strane narod nikada nije zaboravio što se zbilo, kao ni Hercegovačka franjevačka provincija. Prvi su neprestano hodočastili na mjesta gdje su ubijeni ili pokopani držeći ih pobijenima zbog mržnje prema vjeri, odnosno mučenicima, a drugi su nastojali proniknuti što se točno dogodilo da bi u zgodno vrijeme pokrenuli postupak za njihovo proglašenje blaženima i svetima. Dolaskom slobode devedesetih godina prošlog stoljeća postalo je više-manje mogućim istražiti istinu i odati dužnu počast nevino pobijenima.

Fra Miljenko (Mića) Stojić

Široki Brijeg u središtu

Na Širokom Brijegu krajem Drugog svjetskog rata bile su smještene pozadinske jedinice njemačke vojske skupine E koja se povlačila iz Sjeverne Afrike i Grčke. Prije veljače 1945. partizani nisu napadali jakim snagama. Nu da se sprema nešto gadno, moglo se zaključiti po partizanskim riječima kada su došli na Posuški Gradac. Rekli su tada da će pobiti sve one koje nađu na Širokom Brijegu. Sjemeništarač Vinko, kasniji fra Leonard Oreč otišao je to dojaviti fratrima. Na stubištu gimnazije zatekao je ravnatelja fra Radu Vukšića koji je otklonio bijeg riječima da franjevačka zajednica na Širokom Brijegu nije ništa kriva i da zbog toga ne trebaju bježati. Istu vijest prenio je fratrima i ž. vikar u Viti-ni fra Svetislav Markotić, kao i župnik u Rasnu fra Tadija Beljan. Fratri, uvjereni u svoju nevinost, ostali su na svojim mjestima. Ishod znamo. Dodajmo da su pred partizanima izbjegli svi oni fratri koji su se isticali u javnom životu.

Zbog čega su pobijeni fratri na Širokom Brijegu čini se da nije tako prevelika tajna. Iz svega do sada znanog proizlazi da su pobijeni iz najmanje dva razloga. Prvi je komunistička odbojnost i mržnja prema vjeri u hrvatskom narodu. Spomenimo da je prema revnom izučavatelju događaja iz II. svj. r. don Anti Bakoviću Crkva u Hrvata pretrpjela 663 gubitka onih koji su stupili u njezine hijerarhijske redove. Progonjeni su i preživjeli, a među njima najpoznatiji je kardinal bl. Alojzije Stepinac. Drugi razlog je postojanje klasične gimnazije na Širokom Brijegu. Zbog nje je komunistička nauka slabo prodirala među siromašni hercegovački puk koji je radije slijedio kršćansku nauku. Mnogo je Hercegovaca završilo tu gimnaziju pa su i oni većinom odbacivali komunistički pogled na svijet. Komunisti su zaključivali da neće imati uspjeha u Hercegovini sve dok postoje franjevačke ustanove na Širokom Brijegu. Svoju mržnju prema njima zaodjenuli su u riječi da odgajaju »ustaške zlikovce«, zaboravljajući da su tu školu završili i mnogi njihovi borci. Neki su od njih pokušali pomoći fratrima u tim danima, ali nisu uspjeli. Odluka je očito bila donesena na puno većem mjestu. U ostavštini fra Dominika Mandića nalazi se zabilježena vijest da je 1944. u okolici Trebinja zaključeno da na Širokom Brijegu treba pobiti sve franjevce. Prema drugim vijestima tu su odluku komunisti potvrdili na svom

M. B. K.

sastanku na Crvenom vrhu na Biokovu 17. siječnja 1945. Nije stoga čudno da je ta odluka provedena u djelo nakon što je 4. bataljun 26. divizije 8. dalmatinskog korpusa, uz pomoć 1. čete 1. bataljuna, zauzeo samostan, gimnaziju i konvikt. Onaj tko je imao habit jednostavno je pogubljen. Tako su daci VI. r. ostali živi, a oni VII. pobijeni su.

Bilo bi zanimljivo istražiti kakvog su političkog uvjerenja bili pobijeni fratri, osobito oni na Širokom Brijegu. Mnogi svjedoče o njihovu južnoslavenstvu, što je bilo u duhu razmišljanja J. J. Strossmayera. Fra Radovan Petrović svjedoči i o dva zanimljiva događaja iz ratnih godina. Fra Zlatko Sivrić u ljeto 1941. spašava na Širokom Brijegu zatvorenu skupinu pravoslavaca. Kad se malo kasnije pojavio u samostanu, zaorio se pljesak. Ustaša Krešo Majić 1944. upada naoružan u samostan s namjerom da ubije fra Bonifacija Majića i fra Živka Martića, jer, po njemu, surađuju s partizanima. Ništa mu nije značilo to da su se ljutili na Nijemce i Talijane, da su predviđali njihov kraj, potvrdno govorili o saveznicima i slušali njihove radiopostaje, kao i to da se nikada nisu javno bavili politikom, a kamoli propovijedali je s oltara.

Pobijeni

Hercegovačka franjevačka provincija u Drugom svjetskom ratu izgubila je 66 svojih članova, odnosno nešto manje od trećine. Međutim, stvarni gubitci su ustvari veći. Govori nam o tome Raspored osoblja iz svibnja 1944. - 1946. Godine 1945. Provincija ima na raspolaganju 231 svečano zavjetovanog člana, dok je godine 1945. na raspolaganju njih tek 65. Sljedeće, 1946. godine stanje se tek neznatno popravilo, ima ih 71. Nekolicina ih je na studiju izvan Provincije, a ostali se ne smiju vratiti. Komunistima sve ovo nije bilo dovoljno pa su nastavili zatvarati i proganjati preostale franjevce u Provinciji. Što je puk o tome mislio, možda ponajbolje govori rečenica koju je u prepirki s fratrom izrekla jedna žena: »Da išta valjaš, i ti bi bio u zatvoru kao i druga tvoja braća«.

Pogibiju hercegovačkih franjevaca mogli bismo svesti na tri navrata: a) pojedinačni upadi (4); b) juriš na fratre i Široki Brijeg (47); c) juriš na hrvatski narod (15).

Sezona lova na fratre otvorena je provalom partizana u župni stan u Kongori u noći 19. na 20. svibnja 1942. Odveli su župnika fra Stjepana Naletilića, zajedno s njegovim bratom Marijanom i bratovim šurjakom Matišom Penavićem. Nakon okrutnog mučenja ubijeni su kraj sela Zanacline na Kupresu. Za grobove im se do danas ne zna. Najtemeljitiije istraživanje do sada o tome proveo je fra Robert Jolić i spoznaje do kojih je došao objavio u Hercegovini franciscani, III., 3, 2007.

Sljedeća žrtva bio je fra Križan Galić, u mirovini, kojeg su partizani ubili 30. listopada 1944. bombom bačenom kroz prozor župnog ureda u Međugorju. Pokopan je u mjesnom groblju Kovačica.

Idući prema Širokom Brijegu partizani su revno ubijali fratre na svom putu, kao i katolički svijet. Približavao se kraj siječnja 1945. Na Humcu je uhićen fra Maksimilijan Jurčić, pomoćnik učitelja novaka i župni vikar. Odveden je prema Vrgorcu i tu strijeljan 28. siječnja. Za grob mu se ne zna. U Čapljini je uhićen i odveden u nepoznatom pravcu župnik fra Petar Sesar. Vraćen je 2. veljače u noći, s podmetnutim streljivom u džepu što je bila izlika da ga strijeljaju. Još se nije saznalo gdje je pokopan.

Samostanska zajednica na Širokom Brijegu počela je trpjeti gubitke 6. veljače. Zbog bombardiranja Širokog Brijega u Mostarski Gradac sklonila su se šestorica fratara. Partizani su ih zarobili i bez bilo kakva ispitivanja strijeljali iznad župne crkve. Njihova tijela otkopana su 1971. i prenesena u crkvu na Širokom Brijegu. Fra Augustin Leopold Zubac

bio je ž. vikar i upravitelj fratarske hidrocentrale, fra Krešimir Pandžić profesor, fra Roland Zlopaša profesor, fra Zvonko Grubišić ž. vikar u Mostarskom Gracu, fra Rudo Jurić klerik, kao i fra Kornelije Sušac.

U ovo vrijeme na Čitluku su ubijena tri fratra. Fra Ćiril Ivanković, u mirovini u Gradničima, i fra Filip Gašpar, župnik u Gradničima, strijeljani su 6. veljače, a fra Jakov Križić, župnik u Čitluku 9. veljače. Pokopani su u groblju Podadvor u Čitluku.

Borbe za Široki Brijeg počele su 6., a završile 7. veljače. Kad su partizani ušli u samostan, fratri, časne sestre i neki gimnazijalci bili su u protuzračnom skloništu, u podrumu gimnazije, a treći u mlinici na Lištici. U partizanki koja je vikala na okupljene u samostanu neki svjedoci prepoznali su Milku Planinc. Vojnici su po samostanskim sobama pljačkali što je bilo imalo vrijedno, a sve su fratre najprije zatvorili u samostansku zbornicu. Nisu ispitivali tko je kriv, a tko nevin. Bez suda i mogućnosti bilo kakve obrane jednostavno su ih poubijali. Kako dosadašnja saznanja govore, upucali su ih samokresom, ubacili u protuzrakoplovno sklonište u vrtu samostana, zapalili i zatrpali. Nije im to bilo dovoljno nego, kako svjedoči fra Vinko Dragičević, »Dok su stanovali u samostanskim i gimnazijskim prostorijama i u okolici tih zgrada, išli su na grobnicu, vršili prirodne potrebe, na očigled svakoga tko bi se nalazio u dohlednoj blizini. S visine od oko dva metra nečist je padala niz gromadu na gomilu kamenja nabacanog na vrata grobnice.« Pobijena braća ekshumirana su 1971. i ukopana u širokobriješkoj crkvi. U ovoj prigodi ubijeno je njih 12: umirovljenik fra Marko Barbarić-Lesko, umirovljenik fra Stanko Kraljević, umirovljenik fra Ivo Slišković, umirovljenik fra Krsto Kraljević, profesor fra Arkandeo Nuić, profesor fra Dobroslav Šimović, profesor i odgojitelj klerika fra Tadija Kožul, profesor i prvi odgojitelj sjemeništaraca fra Borislav Pandžić, ž. vikar fra Žarko Leventić te klerici: fra Viktor Kosir, fra Stjepan Majić i fra Ludovik Radoš.

Druga skupina fratara zbog granatiranja samostana sklonila se s đacima, bogoslovima i narodom u fratarsku hidrocentralu na rječici Lištici. Nisu ništa znali što se dogodilo na Širokom Brijegu pa su sljedećega dana (8. veljače) došli u samostan, gdje su ih partizani odmah uhitili, odveli u smjeru Splita te pobili, najvjerojatnije, u Zagvozdu. Okolnosti uhićenja i smrti fra Mariofila Sivrića, koji se također bio sklonio u hidroelektranu, ostale su nerazjašnjene. Posljednji su ga put mještani vidjeli 12. veljače sa skupinom partizana koji su se prema njemu odnosili kao prema taocu ter je taj nadnevak uzet kao dan njegove pogibije. Do sada je u masovnoj grobnici u Zagvozdu identificirano tijelo fra Melhiora Prlića (30. prosinca 2005.). Imena i dužnosti pobijenih jesu: umirovljenik fra Bonifacije Majić, časni brat fra Fabijan Kordić, profesor i ravnatelj gimnazije fra Radoslav Vukšić, profesor i ravnatelj konvikta fra Fabijan Paponja, gvardijan i župnik fra Andrija Jelčić, profesor fra Leonardo Rupčić, časni brat fra Melhior Prlić, vikar samostana fra Mariofil Sivrić i klerik fra Miljenko Ivanković. Sveukupno njih devet.

U okolici Ljubuškog partizani su također nastavili sa svojom već iskušanom metodom. U razdoblju 10. – 13. veljače uhvatili su i pobili njih petoricu: ž. vikara u Veljacima fra Pašku Martinca, župnika u Veljacima fra Julijana Kožula, profesora na bogosloviji u Mostaru fra Martina Soptu, župnika u Ružićima fra Zdenka Zubca i ž. vikara u Drinovcima fra Slobodana Lončara. Do danas su pronađena tijela fra Zdenka Zubca (27. listopada 2006.) i fra Julijana Kožula (15. siječnja 2007.), i to u masovnoj grobnici u Zagvozdu.

U Izbičnu su pogubljena trojica fratara: profesor fra Marko Dragičević, časni brat u Veljacima fra Bono Andačić i vjeroučitelj u Mostaru fra Nevinko Mandić. Pogubljeni su s oltara za vrijeme sv. mise i odvedeni preko Donje Britvice i Brine prema Crnim Lo-

kvama. Predvečer su ih kamionom dovezli u Knešpolje, kojih 5 km od Širokoga Brijega prema Mostaru, dali im da nose streljivo i uputili ih preko brda prema Mostaru. Kad su dopješačili u Grabovu Dragu, fratre su odvojili i više ih nitko nije vidio. Pretraživana su mjesta u blizini njihova izdvajanja iz kolone, ali im kosturi nisu pronađeni. Nije isključena mogućnost da su ovu trojicu fratara partizani priključili skupini iz samostanske hidroelektrane i zajedno ih ubili u Zagvozdu.

Vijesti o onome što se dogodilo na Širokom Brijegu i barem nešto od onoga što se dogodilo oko njega zacijelo su stigle i do fratara u mostarskom samostanu. Nu ni oni nisu bježali, jer su se osjećali nevinima. Ušavši u samostan 14. veljače partizani su iz skupine fratara u zbornici odvojili njih sedmoricu i odveli ih u nepoznatom pravcu. Taj posao je, s velikom vjerojatnošću, predvodio Brana Popadić. Naredbodavac je, po svemu sudeći, bio Slobodan Šakota, povjerenik OZNE pri 29. hercegovačkoj diviziji. Po raznim svjedočenjima fratri su zavezani te su živi ili mrtvi bačeni u Neretvu oko Čekrka u Mostaru. Za grobove im se do danas još ne zna. Evo njihovih službi i imena: umirovljenik na Širokom Brijegu fra Jozo Bencun, provincijal fra Leo Petrović, umirovljenik na Čitluku fra Rafo Prusina, umirovljenik na Humcu fra Bernardin Smoljan, gvardijan i župnik fra Grgo Vasilj, župnik u Pločama fra Kažimir Bebek ter profesor na Širokom Brijegu fra Nenad Venancije Pehar.

Zatišje glede ubijanja fratara nije dugo trajalo. Tek do svibnja. Malo prije svitanja 21. svibnja u župnoj kući na Kočerinu ubijeni su župnik fra Valentin Zovko i mladomisnik fra Andrija Topić. Nakon što su partizani provalili u župnu kuću, najprije su ustrijelili župnika fra Valentina. Kad je fra Andrijina majka Šima, župnikova sestra, čula pucanj, požurila je u sobu i pokušala ga zaštititi svojim tijelom. Dvojica nasilnika gurnuli su je u stranu i jedan joj je od njih hitcem iz puške ubio sina. Partizani su proširili vijest da su fratre ubili križari (škripari). Međutim, nakon velikog sprovoda na mjesnom groblju, kad je partizanski oficir počeo držati govor, mještani su ga prekinuli povcima: »Vi ste ih ubili«.

Hercegovački fratri nastavili su ginuti po Hrvatskoj. O njihovoj sudbini puno se manje zna nego o onima koji su pobijeni po Hercegovini. Prema kazivanju nekih svjedoka oko 3. svibnja kod Velike Gorice nestao je fra Bono Jelavić, župnik u Vitini. Drugi ubijeni je fra Radoslav Glavaš. Kao načelnik ministarstva bogoštovlja u Zagrebu predao se partizanima i oni su ga objesili 27. svibnja. Za grob mu se do danas ne zna.

U mjesecu svibnju na području Krapine pobijeni su župnik u Izbičnu fra Metod Puljić, mladomisnik fra Darinko Mikulić i bogoslov fra Julijan Petrović. Događilo se to u Maceljskoj šumi na lokalitetu Lepa Bukva, a ekshumirani su 1992. Kostu su im, nestručno obrađene, bile sve do 2005. na Šalati na Patologiji pa vraćene i ukopane 22. listopada 2005. u zajedničku grobnicu, odnosno u temelje novopodignute crkve Muke Isusove u Đurmancu.

Zadnja skupina hercegovačkih fratara pobijena je na Bleiburgu i Križnom putu, uglavnom u drugoj polovici mjeseca svibnja ili nešto kasnije. Bilo ih je deseterica: profesor fra Bruno Adamčik, ž. vikar u Međugorju fra Anđelko Nuić, župnik u Blizancima fra Branko Šušak, župnik u Gorancima fra Emil Stipić, vjeroučitelj u Konjicu fra Jenko Vasilj, ž. vikar u Drinovcima fra Dane Čolak, ž. vikar u Grudama fra Tihomir Zubac, mladomisnici fra Lujo Milićević i fra Svetislav Markotić te bogoslov fra Ante Majić. Za grobove im se još ne zna.

Posvijestimo si još neke podatke. Najstariji fratar fra Marko Barbarić-Lesko imao je 80 g. (r. 19. siječnja 1865.), a najmlađi fra Ludovik Radoš imao je 20. g. (r. 14. studenoga 1925.) kad je pogubljen. Do danas se zna za grobove njih 30. Po mjestu odvođenja ili pogibije svrstali smo pobijene u 16 skupina. Najviše ih je stradalo u širokobriješkom samostanu, bez okolice, njih 30. Među pobijenima bilo je: 13 profesora, 12 župnika, 10 umirovljenika, 9. ž. vikara, 6 klerika, 4 mladomisnika, 3 časna brata, 2 gvardijana, 2 vjeroučitelja, 2 bogoslova, 1 provincijal, 1 vikar samostana, 1 načelnik ministarstva bogostovlja. Srednja životna dob pobijenih fratara je 41 godina.

Komunistički prigovori

Za mnoge od pobijenih fratara komunisti se nisu potrudili navesti bilo kakav prigovor. Najviše im je bilo stalo opravdati svoje ponašanje na Širokom Brijegu. Nu mogu li?

Prema skicama koje se čuvaju u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta u Beogradu nijedna zgrada franjevačkog posjeda, a sve su naznačene i ucrtane, nije predstavljala sjedište neprijatelja. Protuobavještajna služba koja je dobro poznavala svaki korak i o svemu izvješćivala nadležne nije našla ni jedan neprijateljski položaj u samostanu, nego tek u blizini pravcem zapad-sjever. U samostanu i u crkvi, kako mnogi svjedoče, nije se nalazio nitko s oružjem u ruci. Htjeli su Nijemci to učiniti, ali fratri nisu dali. Pa ipak to partizane nije smetalo da na crkvu ispale 296 hitaca.

Ne samo da po svjedočenjima nazočnih ne stoji prigovor da su fratri partizane polijevali vrelim uljem, već to teško može stajati i po logičnom razmišljanju. Dva dana vatra se uopće nije palila. Nitko u Hercegovini u to vrijeme, pa ni danas, nije držao ulja u tako velikim količinama da bi se njime moglo polijevati nadiruće vojnike. A nikada nikome nije bilo jasno kako je to moguće izvesti kad ulje možeš proliti tek koji metar ispred sebe. Ako ti se pritom još opire netko s oružjem u ruci, možeš samo pokušati nešto učiniti prije nego padneš mrtav. Ili drukčije rečeno, određene metode borbe srednjeg vijeka nemoguće je primijeniti u današnje vrijeme.

Svi očevdici tvrde da nikakvo oružje nije bilo u samostanu i da se njime nitko nije služio. Sve da su i htjeli, nije ih bilo puno sposobnih za to. A da su ga neki i rabili, zbog čega su pobijeni ostali? Od njih dvanaestorice jedan, fra Marko Barbarić-Lesko, nije mogao ustati s kreveta i bio je teško bolestan, uz to u dubokoj starosti. Drugi je bio duševno obolio i uopće nije shvaćao što se oko njega događa, fra Krsto Kraljević. Dvojica fratara bili su u dubokoj starosti. Fra Žarko Leventić, iako mlađe dobi, bio je teško bolestan. Za borbu su, dakle, mogla biti spremna samo 4 profesora koji nisu znali baratati oružjem i 3 klerika koji također nikada nisu pohađali vojnu ili sličnu obuku. A koliko su same komunističke vlasti vjerovale u ono što šire, dobro govori sljedeći podatak uzet iz izjave provincijala fra Rufina Šilića (Mir i dobro, 7, Mostar, 1971., str. 295. – 296). Donosimo njezinu srž u ondašnjem duhu i jeziku. Vrhovni sud Jugoslavije, kao ni Vrhovni sud Hrvatske nije potvrdio optužbu Okružnog javnog tužilaštva u Splitu, u povodu zabrane raspačavanja brošure o Širokom Brijegu, da su pobijeni fratri na Širokom Brijegu »s oružjem u ruci i na drugi način za vrijeme II Svjetskog rata služili okupatoru u podjarmljenju hrvatskog i drugih naših naroda« (odnosno da su »ne samo propagandom već i oružjem u ruci u toku oslobodilačkog rata služila okupatoru na podjarmljenju naših naroda i narodnosti«). Ujedno su spomenuti sudovi odbili prijedlog da se utvrdi istinitost ili neistinitost teških optužbi na pobijene fratre. Sapienti sat!

Završni udarac

Nakon ubojstva fratara slijedili su brojni napadaji u javnim glasilima. S druge strane u slobodnom svijetu širila se istina o tome što se točno dogodilo na Širokom Brijegu. Komunisti su ubrzo odlučili vratiti se i dovršiti nedovršeno. Bila je godina 1947., nadnevak 13. siječnja. Partizanski komesari istjerali su fratre iz samostana i zapalili sve što nije izgorjelo prilikom pada Širokog Brijega u njihove ruke. Fratre su otjerali u Mostar, navodno zbog akcije hvatanja škripara u širokobriješkom kraju. Pukovnik koji je istjerao fratre čak je potpisao revers da im se ne će dirati župni ured i da će kada se vrate naći sve onako kako su ostavili. Nu bila je to samo prijevarena. Uz mnoštvo knjiga iz knjižnice spaljene su i matice. Spaljivanje je obavljeno u samostanu iza vrata, u klausturu samostana, kao i ispod oraha. Vojnicima je bilo zapovjedbno da donesu i spale svaki, pa i najmanji, papirić koji nađu u krugu od kilometar. Nakon temeljito obavljenog posla još su se potrudili da dljetom unište natpis na kamenoj ploči iznad ulaza u samostan.

Što nam je činiti?

Unatoč svim nabrojanim događajima i komunističkoj namisli da se trajno zabrani, Hercegovačka franjevačka provincija uspjela je preživjeti. Pritom nije zaboravljala svoje pogubljene, koje je, kao i puk, držala pogubljenima »in odium fidei«, odnosno mučenicima za vjeru i domovinu. Bog je tako htio da je prvi proglas o bilježenju svih podataka glede stradanja članova Provincije i vjernika izdao fra Krešimir Pandžić 1942. Svjedočanstva o zlim vremenima nastavio je skupljati tajnik Provincije fra Bonicije Rupčić, ali mu ih je OZNA oduzela 31. listopada 1945. i zabranila svakome njihovo daljnje prikupljanje. Zatišje traje do 1971. kada provincijala fra Rufin Šilić nalaže skupljanje svjedočanstava. U tome se ističe fra Andrija Nikić sa suradnicima. Skupljeno šalje fra Baziliju Pandžiću u Rim da to pohrani u Franjevački arhiv. Kasnije je mnoga svjedočanstva prikupio i fra Jozo Vasilj. Zbog kratkoće prostora ne ćemo nabrajati druge, ali zacijelo treba spomenuti samostansku zajednicu na Širokom Brijegu koja je kroz sve ovo vrijeme nastojala učiniti što se učiniti može. Pravi zamah istraživanje doživljava 2004. kada je 4. studenoga ustanovljeno Povjerenstvo za pripremu kauze mučenika. Pročelnikom mu je postao fra Ante Marić. Povjerenstvo je obavilo mnogo posla, između ostaloga pokrenulo je i dovršilo poslove oko iskapanja i identificiranja trojice pogubljene subraće u masovnoj grobnici u Zagvozd. Zahvaljujući naporima provincijala fra Slavka Solde, kao kruna svega, dolazi 21. srpnja 2006. do imenovanja fra Luke M. De Rosa postulatorom Postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće«. Vicepostulatorom postaje fra Miljenko Stojić.

Na putu prema mogućem proglašenju naše pobijene braće blaženima i svetima želimo ići njihovim stopama. To znači dvojako. Bili su veliki ljudi i veliki redovnici, što ne želimo smetnuti s uma, već izučavati i slijediti njihovu duhovnost. S druge strane želimo što podrobnije istražiti njihov život i rad, a posebno njihove zadnje trenutke života. Pri svemu ovome ne vodi nas mržnja ni prema kome, nego samo ljubav prema istini.

U traganju za saznavanjem što se točno dogodilo poglavito nam mogu pomoći još živi svjedoci. Stoga molimo svakog onog tko bilo kojim podatkom može doprinijeti što jasnijem rasvjetljavanju događaja, kao i otkrivanju nekog važnog zapisanog podatka, da to i učini. Svi potrebni podatci za stupiti u doticaj s nama nalaze se na Mrežnim stranicama www.pobijeni.info.

Povjesničari će još dugo govoriti o ovim događajima, kao i cjelokupno društvo. Nu cijelo ovo vrijeme ne smije biti uporabljeno za ponovne podjele u hrvatskom narodu, već za jasno sagledavanje pogrješaka u prošlosti i uočavanje stvari koje bismo trebali činiti u budućnosti. I jedno i drugo odrazit će se na našu sadašnjost. Svi nevino pobijeni, ne samo fratri, bit će nam zahvalni na tome.

YU Kuba Račić

Ima li hrvatstvo budućnost u Bosni i Hercegovini?*

I.

Dr. sc. Vjeko Božo Jarak

Uvjeren sam kako je naše vidno polje suženo. Premalo znamo o sebi i o svome narodu u rodnome kraju, o prošlosti kao i o najnovijim zbivanjima. Povrh toga živimo u ozračju što je preplavljeno i nadalje se svakodnevno preplavljuje vijestima i zaključcima, prosudbama i osudbama što nisu utemeljeni na istini. I što je još gore: mnogo ih je građeno na poluistinama. To je veoma pogibeljno! Naime, što je građeno na potpunoj neistini, lakše ga je u njegovoj neistinitosti prepoznati; što je pak građeno na poluistini, teže je otkrivati, jer ima privid istine. Zamislite se nad tim samo kratko: javno bude iznesena neka prosudba što je u svojoj jezgri neistinita. Nu ona biva potkrjepljivana poluistinama što, možda, s tom temeljnom prosudbom i nemaju neke povezanosti, ali joj ipak daju privid istine. Tako nastaju smutnja i pomutnja.

Budući je naša prošlost neproučena, a mi nedostatno znamo i ono što je proučeno (a to vrijedi i za najnovija zbivanja!), to nam je pristup istini vrlo mukotrpan, put do nje neprohodan. A sve se to prenosi i unosi i u najosjetljivije uzajamne odnose, pa i oni bivaju otežani, ako ne i više od toga: zatrovani ili posve prekinuti!

Jurkić: Prizor iz Bosne

Napadački i osvajački rat doživjeli smo potpuno nespremni, posebice gledom na oružje i strjeljivo. Nu narod se, u tuzemstvu i inozemstvu, duhom digao, pa je svim protivnostima unatoč, uključujući i međunarodnu zabranu nabavke oružja, priskrbio dostatno i oružja i strjeljiva, mogli bismo kazati u izobilju.

I rat je okončan blistavom pobjedom! Sad bi bilo po sebi razumljivo: zahvaljivati Bogu i svima koji su nam tu pobjedu omogućili, posebice onim u inozemstvu. To je uglavnom izostalo, a mi smo preplavljeni sumnjama i optužbama o tzv. pronevjeri i novca i oružja! Govori se: nitko nije kriv dok mu krivnja ne bude dokazana, ali unatoč tomu iz svih se truba trubi o pronevjerama, a o blistavim primjerima nesebične žrtve malo ili nimalo.

Što je posljedica? Narod u tuzemstvu i u inozemstvu počinje sumnjati u se, dobiva „kompleks manje vrijednosti“! Svi koji u tome sudjeluju, čine zločin!

U tom sklopu navest ću još jedan „neobičan“ primjer i zamoliti Vas: razmislite malo o njemu, a onda pokušajte odgovoriti na dva pitanja što ću ih postaviti!

* U suglasnosti s autorom rada te redakcijom preuzeto iz glasila «Politički zatvorenik» ožujak 2008., broj 192.

Župna crkva na sarajevskom Stupu

Tijekom Drugoga svjetskog rata Bosnom i Hercegovinom krstarile su razne vojske:

- Nijemci i s njima, ponegdje posve samostalno, njihove pomoćne postrojbe sastavljene od Čerkezâ (to su njemački zarobljenici što su se dragovoljno javili u njemačku vojsku kako ne bi morali živjeti u logorima).
- Talijani koji nisu podnosili hrvatske postrojbe na područjima što ih oni bijahu zaposjeli. To je važno istaknuti, jer su talijanske postrojbe čuvale samo sebe, a ne pučanstvo i teritorij izvan svojih uporišta.
- Četnici, domaći i oni iz Srbije i Crne Gore.
- Partizani.
- Hrvatske postrojbe ustaša i domobrana.

Malo je bilo naših prostora gdje je pučanstvo moglo mirno spavati. Na mnogim su se tim područjima rečene postrojbe smjenjivale. Doslovce: dopodne jedne, popodne druge! I tako pune četiri godine. Sad dolazi moj primjer!

Na područje naše župe Rama-Šćit kod Prozora provalili su četnici te, 8. i 9. listopada 1942., poubijali oko 500 muškaraca civila!

Komunističke vlasti nisu dopustile podignuti na tom području bilo kakvo obilježje toga tako kobnoga događaja. Nikad nitko, do danas, nije za taj zločin odgovarao. Sad moja dva pitanja:

Prvo: u pretpostavci da je tada na tom području bila samo jedna satnija ustaške vojske (Talijani su bili u Prozoru i nije ih zanimalo što se tada zbivalo s hrvatskim pučanstvom u blizini Prozora!) bi li se tako nešto moglo dogoditi?

Drugo: pod pretpostavkom da je ta hrvatska postrojba na tom području ostala do svibnja 1945., što bi s tim vojnicima bilo po dolasku partizanskih postrojbi, Titove vojske?

Narodu dostupni prikazi zbivanja u doba Drugoga svjetskog rata bijahu svi odreda pisani tzv. crno-bijelom tehnikom: jedne su vojne postrojbe bile poput nebeskih anđela, a druge više ili nešto manje zločinačke! Iz takvih su prikaza proistekle i trajno na djelu bile posve određene posljedice! Nikad se i nigdje nije javno spomenuo bilo koji zločin što ga bijahu počinili partizani, a komunističke vlasti nisu prestajale progoniti pripadnike druge strane ukoliko netko od njih bijaše uopće preživio. Ni nedostatak bilo kakvih dokaza (ako su uopće traženi!) nije mogao pomoći, najčešće ništa nije pomogao!

Sad imamo mogućnost ozbiljna proučavanja bliže i daljnje prošlosti. Tu mogućnost nismo shvatili ozbiljno. Druga strana jest! Kako naša davna tako i neposredna povijest pišu se i iskripljuju! Istina, tu i tamo pojavi se i poneki ozbiljan rad, ali to je nešto poput kapi vode što padnu na suho i kamenito tlo. Nu i takvim se znanstvenim radovima ne omogućuje da postanu dostupni većem broju čitatelja.

Nedavno su objavljena dva rada iz neposredne prošlosti. Jedan obrađuje temu jugoslavenstvo, a drugi ustaštvo. Prvi sam rad pročitao i držim kako je dobar. Drugi nisam pročitao, ali sam pročitao prikaz iz kojega se jasno vidi kako je pisan crno-bijelom tehnikom! Bilo bi zanimljivo čuti što bi pisac toga rada odgovorio na moja dva pitanja! A kako je o našoj prošlosti teško pisati, moguće je vidjeti iz sljedeće pripomene: pisac studije o jugoslavenstvu ne postavlja sebi pitanje je li bilo političkog, tj. „politikantskog“ uključivanja u redove tzv. Jugoslavena? Treba uzeti u obzir kako su pri podjeli važnih društvenih položaja uzimani u obzir i oni, Jugoslaveni! Išlo se po ključu: Hrvat, Srbin, Musliman, Jugoslaven. Što je značio Jugoslaven na ključnom položaju, ako je bio „politikantski“ predviđen?

To bi mogao biti dostatan poticaj za razmišljanje o prijekoj potrebi proučavanja povijesti „sine ira et studio“. Potkrijepit ću to s još dvama primjerima.

Nakon Praškoga proljeća Rusi su u Čehoslovačkoj smijenili i promijenili sve profesore povijesti na srednjim školama i sveučilištima! Možda netko i nije bio zamijenjen ukoliko je i ranije bio u službi njihove ideologije!

Kod nas se mnogo govori kako je BiH ostala bez Hrvata krivicom prvoga hrvatskog predsjednika dr. Franje Tuđmana odnosno njegove stranke. Moje pitanje glasi: je li to proučeno i dokazano, i tko je odgovoran za odlazak Hrvata iz BiH od 1945. do 1990., njih oko 250.000!?

Sve ovo što dosad iznesoh ili na što upozorih samo je uvod što bi ga trebalo odmah savladati kako bismo mogli postaviti ono bitno-kršćansko pitanje: Što mi (pojedinačno i zajednički) možemo i trebamo sad učiniti?

Sva su pitanja, bila ne znam kako i koliko važna, ipak sporedna u usporedbi s ovim pitanjem: što ja sad mogu, pa sljedbeno tome, i moram učiniti za svoj narod u BiH?

II.

Osobno mi se često nametala ova usporedba:

Na području Male Azije, zatim Egipta i Sjeverne Afrike nekoć bijaše cvjetalo kršćanstvo. Danas ga na tim prostorima uopće nema: podleglo je pred najezdom islama!

U BiH je islamska vlast vladala oko 400 godina. Kršćanstvo je opstalo! Kako? Na to pitanje nije moguće ukratko odgovoriti. Jedan je čimbenik zacijelo postojao i odigrao važnu ulogu: vjernici-katolici u BiH bijahu svjesni i gledom na druge vjeroispovijesti, uvjereni u prednost svoga osvjedočenja! Nisu klonuli duhom, a pred nasilnicima, kojih je bilo, mogli su se skrivati. I skrivali su se: povlačili su se u brda i nastojali živjeti što dalje od prometnica.

Sad su pripadnici drugih naroda gledom na civilizaciju i školstvo, a pogotovu gledom na prirodni prirast pučanstva, u nedostižnoj prednosti. Naši se pak ljudi ne mogu više skrivati po nepristupačnim predjelima. Oni su klonuli duhom!

Promatramo li - malo površno! - smjer kretanja od 1945. pa nadalje, upadno je kamo tko ide:

- Muslimani osvajaju radna mjesta i uz rad se školuju, a zatim se sve više i sve uspješnije obrazuju.
- Srbi osvajaju položaje (B. Ćopić: Osma ofanziva).
- Hrvati bježe iz Bosne.

Ponavljam: to je slika u grubim potezima, ali je dobrim dijelom istinita i mnogo govori!

Imajući to u vidu, bilo bi veoma pogibeljno pomišljati kako - zanemarujući uzroke i ispuštajući iz vida vlastitu odgovornost - možemo olako prebaciti krivnju na drugoga i time olakšati brz preporod. Ništa ne bi bilo praznije i poraznije od takva shvaćanja, od takva držanja, stava i raspoloženja!

Jedno je očigledno: komunistima je uspjelo umrtviti u nama svijest poslanja! Oni su nas potisnuli u crkvu i u sakristiju, isključili nas iz svih oblika društvenoga djelovanja, a mi smo se - htijući i ne htijući - s time pomirili. Jedna je posljedica očigledna: premalo smo bili zaposleni, ulijenili smo se, komotno smo živjeli. Time je zamrla svijest poslanja koja u sebi nosi živu želju, upornost u pronalasku novih puteva i novih načina djelatnosti.

Kao kratka potvrda toj prosudbi neka posluže sljedeći podatci: prije Drugoga svjetskog rata u Sarajevu nije bilo sveučilišta. Bila je Učiteljska škola, 3 srednje škole (gimnazije) i nekoliko pučkih škola. Na tim je školama djelovalo 9 službenih kateheta (vjeroučitelja). Poslije rata školstvo je (kao i pučanstvo) raslo poput gljiva poslije kiše: 100 srednjih škola, 12 fakulteta, 8 visokih škola... a niti jednoga službenog vjeroučitelja (nije presudno je li taj ili nije mogao djelovati u školskim prostorima). Franjevcima je u samostanu i crkvi sv. Ante na jedvite jade uspijevalo tijekom nekoliko godina održati jednoga katehetu (preprekom ne bijahu komunističke, nego crkvene vlasti)!

Je li takav misaoni sklop nestao u nepovrat? Teško bismo to mogli ustvrditi!

III.

Sad smo svi, katoličko pučanstvo i crkveni ustroj, veoma oslabljeni. Govorimo li o samome Sarajevu, onda crkveni ustroj i nije oslabljen. Nu ne smijemo izgubiti iz vida ovo: u trenutku opće ugroženosti sveukupne naše radne snage, uključujući i materijalna sredstva, moraju biti izuzetno dobro raspoređeni i iskorišteni. A to nije tako!

Pokušat ću to potkrijepiti dvama primjerima.

- Naš tisak! Ima ga na pretek! Njegova je kakvoća veoma upitna. Oscilacije su veoma velike, ali u cjelini prevladavaju manje vrijedni tekstovi, a i oni se, zar ne, plaćaju! Nije moguće ništa badava tiskati. Bilo bi prijeko potrebno smanjiti tiraž (u smislu naslova) i podignuti kakvoću, vrsnoću. Morali bismo se urazumiti i izdavati mnogo manje, ali daleko kvalitetnije.
- Naše školske ustanove! Franjevci su prije Drugoga svjetskog rata shvatili potrebu katoličkog sveučilišta u Sarajevu. Sve su se redodržave ujediniile i postavljene su zdravi temelji. Provedbu zamisli omeo je rat. Tko to danas brani?!

Raspolažući oskudnim sredstvima, umjesto da promislimo i premislimo kako ih što bolje upotrijebiti, odlučili smo se za otvaranje srednjih škola. To su škole u kojima je najteže raditi i u kojima se s najvećim naporom malo što postiže! A i inače: što znači jedna katolička gimnazija među 10, 20, 50 ili više drugih srednjih škola? Kapljica u moru. Mi bismo se morali okrenuti mladim obiteljima i maloj djeci! Naš dolazak u pučke škole zakašnjeni je potez! Ili pak: okrenuti se visokome školstvu: otvarati fakultete čiste filozofije, povijesti, psihologije ... gdje je moguće biti boj za duhovnu orijentaciju i formaciju!

Pritom bi bilo dobro i potrebno prisjetiti se ugleda naših gimnazija u Visokom i na Širokom Brijegu, posebice nastavničkoga kadra na širokobriješkoj gimnaziji!

S tim u svezi jedno potpitanje: Visočka ustanova stoji pod zaštitom kršćanskoga bogoslova i filozofa Bonaventure. Trajno me uznemiruje pitanje: kako to? O tome nikada i nigdje nikakva društvenoga znaka! Kako se to - primjerice - njegov blagdan nije u narodu uvriježio pa da naši ljudi iz Bosne jednom godišnje hodočaste sv. Boni u Visoko?

To je samo jedan od mnoštva upita koji mnogo toga dotiču, što bi trebalo trajno do-
dirivati ne bi li se nešto pokrenulo!

IV.

Ima poneki izuzetak, ali velika većina onoga što Katolička crkva u BiH pokušava učini-
niti moguće je svrstati pod pojam restauracija! Nažalost, ili na radost, restauracija nikad i
nigdje u povijesti nije donijela trajna ploda. To su u svojoj biti besplodni pothvati!

Jedan od zornih primjera jest gradnja crkava! Sve jedna gora od druge, samo s po-
kojim izuzetkom, a i njih se naknadno pokušava unakaziti (=nagrđiti) !

Jednako je i s propovijedanjem. Tek tu i tamo pokoji izuzetak, ali prevladava osred-
njost i ono što je ispod osrednjosti. Pri suvremenom tisku, televiziji, radiju, internetu ...
to je ili postaje „smiješnom rabotom“!

Zaključak

Ovo je povijesni trenutak u kojemu su sve ustanove, uključujući dobrim dijelom i cr-
kvene, zatajile: one su postale svrhom samima sebi, skrbe o sebi, osiguravaju sebe! Nisu
istinski u službi čovjeka, pogotovu ne u službi čovjeka pojedinca koji bi, kad bi imao
zbijsku potporu, svome narodu mogao više koristiti!

Što nam je činiti?

Mi smo malen narod. Nije teško njegovati uzajamno poznanstvo, povezanost, pot-
poru. Uzmimo primjerice hodočašća: kamo hodočastimo? U svoja svetišta! A uzvraćaju
li ta svetišta posjete? Pođu li hodočašća iz Marije Bistrice, Međugorja i drugih svetišta u
naša ugrožena mjesta ... u Posavinu, u Vukovar, u Knin, u Srebrenicu?!

Njeguemo li rodbinske i svojbinske veze, kumstvo i poznanstvo, prijateljstvo? U
tome je snaga. Kad smo 1941. moja obitelj i mnogi naši ljudi bili izgnanici, nije bilo ni
Crvenoga križa ni Caritas, ali su bili prijatelji!

Ovo je doba hrabrih pojedinaca koji se poznaju, povezuju i postaju prijateljima te
zajednički odvažno nastupaju.

Nemojmo jadikovati nad onim što se dogodilo! Ni uspjeh ne jamči bolju budućnost
kao ni neuspjeh goru. I jedan i drugi ishod stoje pod upitnikom: kako ih ljudi prime - pri-
maju? Uspjeh je, i to lako, moguće proigrati i pretvoriti u poraz, neuspjeh je, s naporom
ali vrlo uspješno, moguće preokrenuti u neslućenu pobjedu! To ovisi o hrabrim pojedin-
cima koji su vezani prijateljstvom, a poneseni željom raditi za svoj narod!

Da je stanje u BiH ostalo kakvim je bilo 45 poslijeratnih godina, od 1945. do 1990., mi
bismo završili s nekoliko malih enklava - ugasili bismo se, tiho i nečujno, neprimjetno.

Sad smo dobro potreseni, to će reći: probuđeni pa možemo razmišljati i smišljati
što nam je činiti. Jedno je posve izvjesno: treba se trgnuti i napustiti lagodan, komotan
način života. Taj je sam po sebi veoma pogibeljan za pojedinca, za obitelj i za narod. - Je-
dan od najpoznatijih svjetskih antropologa, Gordon Allport (1897-1967), svoju je djelat-
nost na sveučilištu završio riječima: „Ne znam da je ikad igdje ikome lagodan život po-
mogao da bude čovjekom“.

Ako nam neka ustanova može pomoći, to je Hrvatska država i to su crkvene ustanove
u kojima vjernici moraju raspirivati kršćanski duh ne očekujući dok to učine svećenici!

To je osobito važno za naše školstvo i potomstvo.

Potomstvo želim posebice istaknuti! Na sve se strane čuje: oskudica, oskudica, osku-
dica! Ima oskudice! Nu to nije glavnim razlogom zašto nemamo djece. Kad bi to bio glav-

ni razlog, morali bismo pitati: zašto ih onda nemaju imućni ljudi, a mi imamo mnogo imućnih ljudi?!

Glavni je razlog javno mnijenje! Dali smo se otrovati javnim mnijenjem! To je zao duh koji je u nas ušao, a koji se samo postom i molitvom izgoni, ali onom molitvom što probija nebesa! Treba zvoniti na sva zvona, trubiti u sve sionske trube! Hrabri pojedinci, mladi roditelji trebaju ponosno i dičeći se svojom djecom nastupati u javnosti! U tome je to!

Prvi blagoslov u Bibliji blagoslov je mlade kojoj njezina braća prije udaje žele: „Sejo naša, budi mati nebrojenim tisućama...“ (Post 24, 60)!

E. d.

Jules Poincaré 1897.

DUM MATO – SLIKAR I SVEĆENIK IZ DUŠE

Životni i slikarski put Mate Celestina Medovića neodvojivo je protkan i njegovim nastojanjima da svoj život prilagodi pravilima svećeničkog zvanja, zapravo izvorno pravilima franjevačkog reda. Nije moguće sasvim određeno utvrditi koliko je za njegov životni put bilo presudno njegovo rano djetinjstvo (rođen je 18. studenog 1857. godine u Kuni, na Pelješcu, u težačkoj obitelji i imao je šestero braće i sestara) kada ga je kao tihog i marnog dječaka mjesni župnik don Ivo pozvao za ministranta u crkvi i „svoga pomoćnika“.

Istodobno je Medović već kao dječak pokazivao sklonost i predanost crtanju. Tako je primjerice u školi precrtavao raspelo na papiru, ali je crtao i na samostanskim zidovima. Već tada mu se javila želja, osobito dok je gledao uzorno ponašanje mladih fratara, da i on postane fratar i gvardijan franjevačkog samostana pokraj Kune koji je u narodu zvan „Delorita“. O. Paulin Majčica prima malog Matu u samostan, za redovnika, i u samostanu će ga intenzivno pripremati za prijem u dubrovačku franjevačku gimnaziju te tako Medović ulazi u prelijepi samostan Male braće u Dubrovniku 1868. godine i u novicijatu uzima ime Peregrin. Poslije položenih zavjeta 2. veljače. 1874. godine mijenja redovničko ime i uzima Celestin pa tako uz tri imena koja je dobio na krštenju – Mato, Baldo, Krsto – ponijet će i dva redovnička imena, a sam će umjetnik do kraja života vezati uz dva izabrana – Mato i Celestin – dok će ga mještani i prijatelji jednostavno i srdačno zvati dum Mato. Nakon završene franjevačke gimnazije i bogoslovnih nauka 2. svibnja 1880. godine zaređen je za svećenika-fratra.

Medović je i u dubrovačkom samostanu Male braće predano crtao i težio napredovati u slikarskim vještinama, ali je ostajao bez poduke i temeljnog slikarskog pribora. No ipak su njegov slikarski talent i rad bili zapaženi. U samostanu ga 1879. godine posjećuje tada mladi slikar, ali već na putu afirmacije, Vlaho Bukovac koji ohrabruje Medovića da ustraje u svome slikarskom opredjeljenju te je izrazio žaljenje što nadareni mladić nema mogućnosti za brže napredovanje u slikarstvu. Te godine, može se bez pretjeranog zanosa reći, da je sama Providnost pomogla Medoviću. Naime, dubrovački samostan posjećuje general Franjevačkog reda iz Rima Bernardino del Vago da Portogruaro koji je uočio slikarsku darovitost mladog franjevca Medovića i obećao mu potporu za studij slikarstva u Rimu nakon završene bogoslovije. Blagi i časni Portogruaro to je obećanje i održao i pokazat će svoju naklonost Medoviću i u kasnijim zamršenim okolnostima i našem slikaru će general reda pomagati sve do svoje smrti.

Već te 1879. godine Medović s velikim poletom slika u ulju platna, poglavito za okolne crkve i ujesen 1880. godine konačno će se skrasiti u Rimu, u samostanu irskih fratara, San Isidoro. U Rimu mu je prvi učitelj slikarstva bio Lodovico Seitz, pripadnik nazarenske škole u slikarstvu (sa svojim ocem Aleksandrom Seitzom, a po narudžbi biskupa Strossmayera, oslikao je unutrašnjost katedrale u Đakovu). Medoviću pak u Rimu nije bilo dopušteno pohađanje državne akademije gdje se radilo izravno sa živim modelima, što je bila Medovićeva davnašnja želja, ali kao redovniku to mu se tada nije dopuštalo. Može se pretpostaviti koliko je veliko bilo Medovićeva žaljenje, a i trpljenje, zbog toga, ali je kao svećenik-redovnik prihvatio takvu odluku i na jedan način to je nadoknađivao posjećujući Vatikanske muzeje.

Anto Dugonjić

Nije moguće jednostavno poimati i tumačiti duboka i intenzivna stremljenja kod umjetnika, pa tako i Medović nije bio posve zadovoljan svojim naukovanjem kod učitelja L. Seitzsa s jedne strane, ali ni L. Seitz nije bezrezervno bio zadovoljan Medovićem s druge strane. Stoga naš slikar prelazi kod slikara Giuseppea Grandija kod kojeg je našao bogatiji kolorit. Zatim tijekom 4-mjesečnog studijskog putovanja posjećuje Assisi, proučava bogato fresko slikarstvo velikog Giotta i njegovog učitelja Cimabua, u Perugi se divi ranim djelima Rafaela, a u Firenzi se oduševljava velikim majstorima čija djela susreće u firentinskim galerijama koje svakodnevno obilazi.

Već 1882. godine Medović sudjeluje na Međunarodnoj proljetnoj izložbi u Rimu i postiže uvažavanje kritike, a i ushit publike slikom „Hodie mihi, cras tibi“ s pažljivo proučavanjem prikazom dva brata koji prate mrtvog subrata na ukop. Taj Medovićev uspjeh neki krugovi u samostanu nisu blagonaklono primili, čak su se pojavljivale i neke objede i Medović će ponovno, sada još intenzivnije, osjetiti svu slojevitost isprepletenost i zahtjevnost redovničkog života, pri čemu je nevolje umnožavala i njegova preosjetljivost. Novonastalu situaciju ponovno mudro razrješava general Portogruaro i šalje Medovića u samostan Fucecchio, koji je smješten na putu između Firenze i Pise i gdje naš slikar marljivo i predano restaurira tamošnje umjetnine, slika nove slike i biva od domaćih franjevaca izuzetno dobro prihvaćen. Jedan od njih, učeni i utjecajni Emidi Cardini, pomaže mu posredovanjem kod generala Portogruara da nastavi studij u Firenzi kod Antonija Ciserija.

U Firenzi Medović boravi od sredine 1883. do sredine 1884. godine i tu će naslikati znanu sliku „Sv. Franjo“ s vrhunskom iznijansiranošću lica sveca s izvanzemaljskom smirenošću i predanošću molitvi i potpunom, ali bez patetike, usmjerenošću svoga bića u nebeske visine, čija je treća replika sada u Modernoj galeriji u Zagrebu. Ipak ni u Firenzi Medović nije bio zadovoljan ni sa sobom, ni sa svojim dotadašnjim slikarskim napredovanjem, samokritično je osjećao da nije zadovoljavajuće svladao još mnoge vještine u vrhunskom slikanju i vraća se u Rim, gdje unajmljuje mali atelje u blizini samostana i slika sam. Na proljetnoj međunarodnoj izložbi u Rimu 1884. godine izlaže on sliku „Super flumina Babylonis“ koja je ponovno kritika dobro prihvatila.

S jeseni 1885. godine odlazi Medović u Cezenu gdje radi veliku fresku u franjevačkoj crkvi (3x5m) a već početkom iduće godine oko njega se ponovno pletu pritužbe iz redovničkih krugova da njegovo ponašanje ne odgovara načelima redovničkog života i konačno ga general reda Portogruaro, koji mu je inače dotad uvijek bio sklon, otpravlja u Dubrovnik, gdje Medović stiže u proljeće 1886. godine i gdje biva s oduševljenjem primljen. Nakon početnog olakšanja poslije mučne atmosfere u samostanu San Isidoro u Rimu, u Dubrovniku osjeća Medović nelagodu pa i prazninu zbog nedostatka poticaja umjetničkih sredina kakve su Rim i Firenza te se obraća generalu Franjevačkog reda da mu dopusti povratak u Rim i na daljne slikarske studije. U međuvremenu Medovića zapaža dr. Franjo Rački i omogućuje mu opsegom malu, ali zapaženu izložbu u prostorijama Strossmayerove galerije u Zagrebu.

General reda će pak 1887. godine odobriti Medoviću povratak u Italiju i preporučiti mu studij slikarstva u Veneciji. Medović tamo ne odlazi i iduće godine stiže generalovo odobrenje da može doći na studij slikarstva u Rim. No, tada dolazi do neočekivanog obrata i Medović ne odlazi u Rim, jer je u međuvremenu, duboko promišljajući o svome slikarskom putu, odlučio studirati u Münchenu, samokritično prihvaćajući spoznaju da mu prethodni dugogodišnji boravak u Italiji nije donio željeni uspon u slikarskom umi-

jeću, pa se odlučio za studij u Münchenu, kako bi otklonio već uočene nedostatke u svome dotadašnjem slikarskom razvoju.

Dobri general Portogruaro pokroviteljski osjećajno odobrava mladom franjevcu željeni studij slikarstva u Münchenu kamo Medović stiže u rujnu 1888. godine i upisuje se na Königliche Akademie der Bildenden Künste, kao prvi rangirani od 70 odabranih od 200 prijavljenih kandidata. Na minhenskoj Akademiji proći će Medović ubrzano nekoliko klasa, a najdulje će ostati na Komponierklasse kod prof. Aleksandra Wagnera tri godine, premda je zbog izvanrednog talenta i pokazanog uspjeha već bio najavljan kao budući profesor u klasi slikanja. Već tada je bio toliko cijenjen na Akademiji da mu je stavljen na raspolaganje Akademijin atelje za rad u 1890. godini, a na kraju svake godine njegovi radovi su bili odabirani s posebnim pohvalama i izlagani među najboljim studentskim ostvarenjima.

Zbila se jedna zanimljiva zgoda na Akademiji 1890. godine tijekom posjeta cara Franje Josipa koji je htio upoznati najboljeg studenta iz svoje monarhije i direktor Akademije, znameniti prof. Ludwig Löfftz, caru je tada predstavio Medovića, kojemu se car, čuvši da je Medović iz Dalmacije, obratio na talijanskom jeziku.

Iz Münchena se Medović stigao javiti i svome generalu reda Portogruaru izvjestivši ga napokon i o zadovoljstvu s napredovanjem u slikarskom studiju, ali to je bila i zadnja njihova komunikacija jer Portogruaro umire 1889. godine. Novi general reda Luigi Canali da Parma neće našem slikaru biti nimalo sklon premda će Medović i dalje, kao franjevac, svojim slikarskim postignućima pridonositi ugledu i časti svoga reda.

Godine 1890., na izričitu želju biskupa Strossmayera, dolazi Medović u Đakovo na proslavu biskupove 40. obljetnice i daruje mu svoju sliku „Sv. Bonaventura“ koja se i Račkom neobično dopala.

Studij slikarstva u Münchenu Medović trijumfalno završava 1893. godine i njegova slika „Bakanal“ postiže doista veliki uspjeh ne samo u prijestolnici Bavorske, gdje je odlikovana velikom srebrnom medaljom, već i u Parizu iste godine medaljom prvog reda na izložbi Academie Contemporaine des Beaux Arts, koja je tom prigodom Medovića imenovala svojim počasnim članom.

Ujesen 1893. godine Medović se vraća u Dubrovnik i odmah ga dr. Franjo Rački poziva u Zagreb, ali taj poziv nije realiziran. I u Dubrovniku je Medović imao poteškoća u organiziranju svoga slikarskog djelovanja i istodobnog obavljanja redovničkih, franjevačkih dužnosti pa se privremeno povlači u rodnu Kunu na Pelješac.

Usto novi general reda od Medovića odrješito zahtijeva izbor: ili pridržavanje redovničkog načina života ili sekularizacija. Medović, nakon teških samopropitivanja, odlučuje se za sekularizaciju, ali će se njegov status svjetovnog svećenika regulirati mnogo kasnije. Slijedi njegov kraći posjet Zagrebu, pa Đakovu biskupu Strossmayeru, gdje nakon dogovora s biskupom preuzima preradu dviju fresaka u đakovačkoj katedrali i tim poslom putuje u Italiju i ponovno stiže u Rim, gdje radi na naručenim skicama. Zbog spleta raznih i poglavito izvanumjetničkih okolnosti Strossmayer će naručene radove odbiti, a Medović će zbog toga biskupa tužiti svjetovnom sudu tražeći troškove putovanja u Rim zbog izradbe slika. Medovića će, kao svećenika, zbog toga crkveni stol kazniti Suspensio a divinis, a parnica će biti obustavljena da se izbjegne daljnji skandal.

U svibnju 1895. godine Medović se doselio u Zagreb. Bukovac ga toplo prima u svoj tadašnji atelje, na tavanu Akademije, gdje će iduće godine izraditi poznati portret Medovića, baš u tome ateljeu gdje su zajednički radili. U to vrijeme Medović dovršava i sliku

„Srijemski mučenici“ po narudžbi vlade. Sa sobom u Zagreb donio je i svoj „Bakanal“, već proslavljenu, monumentalnu sliku s izvanredno dobrim rješenjem perspektive i dubine prostora, a prikazuje bakanalije u Rimu u vrijeme Nerona i progona kršćana.

Upravo će tu Medovićevu sliku „Bakanal“ kritika, ugledni Lajos Hevesy, proglasiti glavnom slikom u hrvatskom paviljonu na Milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896. godine, gdje je zasjala hrvatska umjetnost, predvođena Bukovcem, a od Medovićevih izloženih slika uz „Bakanal“ posebice su hvaljeni „Sv. Bonaventura“ i „Srijemski mučenici“ sugestivna slika, koju će otkupiti mađarska vlada, a u kasnijim viorima ratnih zbivanja slika će se zagubiti. Poslije Milenijske izložbe u Budimpešti pročulo se po Europi o mladim hrvatskim umjetnicima i uslijedili su pozivi za nove velike međunarodne izložbe pa je tako poziv za Berlin otklonjen zbog vremenskog tjesnaca, a realizirano je sudjelovanje na velikoj međunarodnoj izložbi u Kopenhagenu 1897. godine, gdje su hrvatski umjetnici izlagali odvojeno od ostalih iz tadašnje Austro-Ugarske monarhije u dvorani s natpisom „Croatie“ i opet pobrali iznimno pohvalne stručne kritike. Uslijedit će izložbe u Petrogradu 1899. godine, pa u Parizu 1900. godine, ali prije toga će doći do nesretnih razmimoilaženja među hrvatskim umjetnicima, osnivanja različitih umjetničkih društava s međusobnim protimbama, pojave zagrebačkog „Salona“, otvorenog sukoba Bukovca i tada svemoćnog Kršnjavog, koji su mnogi shvaćali kao sukob novog i starog. Bukovac će se, razočaran, povući iz Zagreba 1898. godine, a Medović, držeći se uglavnom postrani od „sektašenja“, privremeno se povlači u Dalmaciju, ali već 1901. godine s Otonom Ivekovićem održava veliku izložbu u zagrebačkom Umjetničkom paviljonu gdje izlaže 158 djela. U zatravanoj atmosferi kritike će biti disparatne, od veličanja do minoriziranja Medovićevog rada, a posebice se oštro okomio na Medovićeve historijske kompozicije sam Kršnjavi, bez prave likovne ocjene, već okrećući se sitničavom iskapanju nekih nevažnih anakronizama na pojedinim od tih slika.

I idućih godina, kada Medović i dalje radi, po narudžbi vlade, velike historijske kompozicije za dvoranu Odjela za bogoštovlje i nastavu u Zagrebu, bio je uznemiravan raznim spletkama i slikar tada sve češće, osim u Zagrebu, boravi i u svojoj rodnoj Kuni, gdje će se stalno preseliti 1908. godine neumorno slikajući i družeći se sa svojim domaćim ljudima, kao njihov dum Mato. Prije povratka u Kunu, stigao je sam ili s drugim slikarima Medović izraditi dosta sakralnih slika po crkvama sjeverne Hrvatske, kao u Požegi, N. Gradišci, Bjelovaru i Križevcima. U rodnoj Kuni obnovio je obiteljsku kuću te podigao ljetnikovac u obližnjim Crkvicama, u uvali uz more, i u obadvije zgrade izgradio atelje i intenzivno slikao. Valja podsjetiti da je prije povratka u Kunu, 1903. godine, boravio u Rimu gdje je naslikao hvaljeni portret pape Pia X, a iste godine izlagao je i u Pragu, naravno uz Bukovca koji je baš tada imenovan za profesora u Akademiji likovnih umjetnosti u Pragu, te uz druge hrvatske umjetnike.

Izlagat će Medović 1904. u Beogradu, 1905. u Zagrebu te 1906. godine u Sofiji, Osiijeku i ponovno u Zagrebu. Kritičari će ukazati kako je Medovićeva umjetnost dosegla zavidnu zrelost i modernost i sve više se naglašava njegov profinjeni rad s primorskim pejsažima, toplim i poetičnim, a javljaju se i slike s marinama i mrtvim prirodama.

Uspirkos takvoga priznatog rada ostat će Medović bez svoga ateljea u Zagrebu 1908. godine, koji mu je oduzet bez njegovog znanja i dodijeljen Aueru, koji je inače imao atelje u svojoj vili na Pantovčaku. Slično će se dogoditi znatno kasnije poslije Drugog svjetskog rata jednom drugom darovitom minhenskom studentu, znamenitom hrvatskom slikaru Vladimiru Beciću, kada će mu, zbog bolesti i ranog umirovljenja kao profesora na

zagrebačkoj Likovnoj akademiji, biti oduzet atelje u Akademijinoj zgradi i slikar će, nošen unutarnjim žarom, nastaviti slikati u malom, tijesnom mansardnom stanu u Zagrebu boreći se s teškom bolešću i prijetećim sljepilom, a da mu nitko nije pomogao i osigurao odgovarajući atelje.

Mogle bi se povući i mnogobrojne druge paralele o životnoj i slikarskoj sudbini Medovića i drugih hrvatskih slikara i umjetnika, primjerice hudoj sudbi izvanredno darovite hrvatske slikarice Slave Raškaj, kojoj je „kao ženi“ osporavano ravnopravno sudjelovanje u javnim nastupima s ostalim hrvatskim slikarima, ali i trnovitom putu Ive Dulčića kojem su „drugovi“ 1946. godine u montiranom procesu onemogućili daljnji studij slikarstva na Akademiji u Zagrebu, ali će on snagom svoga talenta, volje i dosljednog opredjeljenja i u tim „olovnim vremenima“ postaviti sakralno slikarstvo u Hrvatskoj na javnu pozornicu; a što reći o beskrajnim Matoševim lutanjima po svijetu jer nije imao mira u Zagrebu, pa zašto ne spomenuti i odlazak mladog Andrića iz Zagreba, na koga se tada s visoka gledalo kao na bosanskog Hrvata s fesom na glavi, ali ta tema zahtijevala bi širu razradbu.

Tako Medović od 1908. godine stalno boravi na Pelješcu, okrenuvši se ponajviše čarobno izvorno bogatim motivima korčulansko-pelješkog kanala, slikajući ih impresionistički i raspjevano i njegovi krajolici toliko su bogati prirodnim ljepotama da na njima i nema likova ljudi, što je u punoj oprečnosti sa slikama francuskih impresionista.

Naravno da treba iščitati kako Medović nije „sklonio“ ljudske likove sa svojih krajobraza stoga što ne bi na njima podnosio ljude, već je tu metaporuka kako su ovako čisti i čedni krajolici sa svojom neizmjernom ljepotom upravo melem i utjeha ljudskoj duši i oku. Može se pretpostaviti da je i sam Medović tada bio sretan i u duši smiren i upravo se tada okušavao i u literarnim uradcima, uglavnom novelama. Ali i dalje izlaže u Splitu i Zagrebu, a kritika ističe slikarev visoko zreli kolorizam, tonsku mekoću i krajnju doradenost slike i konačno se uočava njegova svestranost i kritika ga označava kao tada najsvestranijeg hrvatskog slikara, u društvu takvih autoriteta kao što su Bukovac i Vidović.

Premda prostorno razdvojeni, Bukovac i Medović su održavali međusobnu prijateljsku komunikaciju. Bukovac je Medovića pozivao u Prag, za što se Medović nije odlučio, a 1911. godine ni Bukovac ni Medović nisu sudjelovali na izložbi u Rimu kada su Meštrović i još neki hrvatski umjetnici izlagali u paviljonu Kraljevine Srbije. Naša dva uglednika nisu pristali izlagati iste godine ni u Beču na izložbi koju je pripremao Kršnjavi pod nazivom „Vivat Habsburg“.

Medović će u Beč oputovati ujesen 1912. godine premda se prije toga dvoumio između Praga i Münchena, a za Beč ga je nagovarao i prijatelj slikar Paja Jovanović. Ubrzo će Medović i u Beču osjetiti podmukli cehovski otpor domaćih slikara, ali će ipak postići vidljiv uspjeh na bečkoj izložbi pod nazivom „Adria izložba“ skupa s Bukovcem, Crnčićem, Markom Rašicom i drugim hrvatskim slikarima. Ubrzo iza toga samostalno je izlagao u Beču, a gošća mu je bila bečka slikarica Reda Kreidel i tada su izložene Medovićeve slike zadobile povoljno priznanje kritike, a i opće priznanje koje slikar i zaslužuje.

Na povratku u domovinu, u Opatiji, 9. travnja 1914. godine, uz slikarevu nazočnost održava se njegova velika izložba sa 67 slika gdje je prodano 47 slika od kojih ponajviše pejzaža. Zbog izbivanja Prvog svjetskog rata Medović se nije mogao vratiti u Beč i ostaje u Kuni proživljavajući s obitelji i mještanima tegobne ratne dane, pune neimaštine i nezvjesnosti o sudbini svojih milih mladića što su podignuti u vojsku i upućeni na krvave europske bojišnice. Medović svesrdno pomaže svima oko sebe, često i u uvjetima baš golog preživljavanja u teškim ratnim vremenima i tu se još jedamput potvrđuje njegova

životna opredjeljenost nesebičnog pomaganja drugima u nevolji, što je imanentno njegovim od ranije prihvaćenim svećeničkim, franjevačkim pravilima života.

Neprestance slika, često daruje slike pojedincima i govorilo se da nije bilo kuće u Kuni i okolici kojoj on nije darovao barem jednu svoju sliku. Darivao je slike i većih formata obližnjim samostanima, kao franjevačkim samostanima „Delorita“ te u Slanom i crkvi u Vrboskoj na Hvaru. Uz krajolike, marine, mrtve prirode dosta radi i portrete ali već 1918. godine javljaju se kod Medovića prvi znaci bolesti, slabost bubrežnih funkcija, iscrpljenost, ali on, i zbog općih teških životnih prilika a i želje da slika, ne odlučuje se za dugotrajnije potrebno liječenje, već nastavlja svoj život i rad u Kuni i Crkvicama. Iduće godine, 24. travnja, na skupštini Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, počasnim članovima novoosnovanog umjetničkog razreda imenovani su Medović, Bukovac i Meštrović. Njegova bolest u međuvremenu uzima sve više maha i zimi 1919. godine odlazi on u pratnji svojih bližnjih u bolnicu u Sarajevo, ali poduzeto liječenje nije moglo zaustaviti bolest koja je daleko uznapredovala i Medović umire 20. siječnja 1920. godine u Sarajevu. Pokopan je i ispraćen od velikog mnoštva mještana i poštovatelja na novom groblju u rodnoj Kuni uz Crkvu spasa.

Rođaci, prijatelji i mještani Kune i okolnih mjesta nisu zaboravili svoga dum Matu poslije njegove smrti i poslije nevoljnih godina u međuratnom razdoblju i strahota Drugog svjetskog rata, uz zalaganje mještana i podršku Medovićevih prijatelja i poštovatelja njegovog slikarstva naručen je spomenik Medoviću što ga je izradio Ivan Meštrović 1955. godine, a brončani kip slikaru postavljen je 1971. godine u Kuni, u živopisnom ambijentu pod starim hrastovima. U Kuni je tom prigodom nadahnuo predavanje o Medoviću održala i ugledna povjesničarka umjetnosti Vera Kružić Uchytíl, čija će se sveobuhvatna monografija o Medoviću pojaviti 1978. godine u Zagrebu, u izdanju Grafičkog zavoda Hrvatske.

Ako se kratko osvrnemo samo na neke Medovićeve slike, i to od vremena njegovog pravog profesionalnog školovanja u Münchenu, treba svakako istaknuti već spominjanu sliku „Sveti Bonaventura“ s impresivnom mirnoćom i uvjerljivošću duboke meditativnosti svećevog lica, pa također hvaljenu sliku „Sveta Magdalena“. Valja se samo prisjetiti kako je Medović izradio povećí broj portreta svetaca i svetica, spomenimo ovdje samo slike „Sveti Juraj“, „Sveti Josip“, „Sveti Jeronim“, „Sveti Antun Padovanski“, „Sveti Patar i Pavao“, i svi evanđelisti pa „Zaruke sv. Katarine“.

Moglo bi se reći da posebno poglavlje Medovićeva slikarstva pripada prikazu likova franjevac, što i dolikuje njemu kao franjevci u svećeniku. Doista su impresivne njegove slike „Franjevci u meditaciji“ kao i portret fra Ljudevita Matkovića. Ponajviše je slikao svetog Franju, naslikavši više od dvadeset slika na kojima je svetac, pokazujući duboko poznavanje Franjinog zanosa i askeze, što je posebice razvidno na slikama sveca iz minhenske faze, 1888. i 1890. godine, a i kasnije 1905. pa 1908. godine (slika se nalazi u Galeriji umjetnina u Splitu), a druga svećeva slika iz iste godine nalazi se u Modernoj galeriji u Zagrebu. Majstorski iznijansirano prikazao je i svećevu smrt na izuzetno izražajnoj slici „Franjevac na odru“ s blijedim licem mladog redovnika, ali bez one tegobne zemaljske izmučenosti, dapače s diskretno naznačenim promplasajima i blaženstva u smrti. Ta je slika također naslikana u vrijeme minhenske faze i čuva se u Modernoj galeriji u Zagrebu.

Nedvojbeno je ipak najveći domet Medovićeva slikarstva u vrijeme školovanja u Münchenu slika „Bakanal“, koju je radio tri godine (1890 – 1893) i koju je europska kri-

tika veličala. No neki domaći kritičari kasnije će maliciozno iznositi zamjerke da je slika siva i koloristički blijeda, da je tema na slici odveć svjetovna, kako je pisao Kršnjiavi, a kasnije će Ljubo Babić dometati i neke svoje aluzije da bi tema na Medovićevoj slici „Bakanal“ mogla biti i plagijat slike G. Muziolija. Sve to samo pokazuje istinitost one: „Nemo propheta in patria „.

Monumentalne slike hrvatskog historijskog slikarstva izradit će Medović u Zagrebu, u dvorani Odjela za bogoštovlje i nastavu od 1895. do 1907. godine i time će on postaviti temelje hrvatskog historijskog slikarstva koje će kasnije, ali ipak s manje snage, nastaviti Oton Iveković i drugi slikari. Prva postavljena Medovićeva slika u dvorani Odjela za bogoštovlje i nastavu u Zagrebu (sada Opatička 10) „Splitski sabor“ (300x220cm) prikaz je sabora održanog u Splitu 925. godine kada se rješavala sudbina biskupa Grgura Ninskog tada s jurisdikcijom kao Episcopus Chroatorum, a po nekima pak tada je riješena i sudbina svećenika glagoljaša. Sve je to sugestivno slikarski i s prigušenim dramskim naponom istaknuto i u snažnim suprotstavljenim likovima kralja i biskupa, s izuzetnim prikazom zabrinutog svećenika pognute glave u crnoj reverendi, kao i dva svećenička lika u prvom planu slike i pomalo postrance od glavne saborske raspre, i time slikar sugerira i konačni ishod sabora – potiskivanje s tadašnje hrvatske pozornice i ninskog biskupa, a definitivno i svećenika glagoljaša.

Uslijedit će slika „Dolazak Hrvata“ (300x220cm) s novopristiglim Hrvatima na obale Jadranskog mora. Slika puna kolorističke snage, sa zažarenim zalazećim suncem i njegovim snažnim odrazima u dubokom plavetnilu mora i modrim okolnim planinama, a sve opet u kolopletu sivkaste maglice i pod nabubrelim tamnozgusnutim oblakom što još uveličava čuđenje i divljene došljaka, pomalo divljih i od dugog puta već i umornih ratnika.

Na slici „Krunjenje Ladislava Napuljskog“, postavljenoj u istoj dvorani Odjela za bogoštovlje i nastavu u Zagrebu, i iste veličine (300x220cm), ceremonija krunjenja odvija se u crkvi s istaknutim likovima biskupa i kralja u sredini, zadivljujuće bogatom kolorističkom gamom i blistavim detaljima, kao na baldahinu i živopisnoj odjeći. Na ovoj slici treba uočiti posebna rješenja kao što je smireni i samopouzdana lik svećenika u dalmatici, u samom središtu slike, što drži krunu u rukama i arhitektonski taj lik drži i ravnotežu čitave slike, a slikar ga je prikazao u vlastitom portretu kao da time potvrđuje onu znanu: jedanput fratar, uvijek fratar. Ali sve naslikano bilo bi osiromašeno da nema slikarski ponajljepše riješenog lika na toj slici u osobi kraljeve sestre, prekrasne crvenokose patricijke, zrele ženske ljepote, kako u svečanoj dugoj bijeloj haljini, urešenoj skladnim ukrasima, opušteno sjedi u bogato obloženom naslonjaču i pomalo nehajno u svojoj zanosnoj zamišljenosti prebire svoje misli dok svečanost krunjenja kao da protječe mimo nje.

I na četvrtoj i posljednjoj Medovićevoj slici postavljenoj u istoj dvorani (1907) prikazana je raskošna kompozicija zaruka kralja Zvonimira i potonje kraljice Lepe, sestre ugarskog kralja Ladislava (baš onog koji će kasnije prodati Dalmaciju Mlečanima za 100.000 dukata), koja na slici imponira svojom otmjenom figurom i uspravnim držanjem, ali ipak s blagom teatralnošću nasuprot ležernijem liku kralja, muževnog držanja i dopadljivog i lijepog muškog profila (rađenog prema profilu Frangeša) i ta dva lika dominiraju i nose sliku, koja je također oplemenjena bogatim rasponom i svijetlih boja i tamnijih tonova što se skladno dopunjuju i prelijevaju u dopadljivim kontrastima i otvaraju središnji prostor između kraljevskih likova, kao i ispred njih, slikarski prostudirano popunjen likovima velmoža i dostojanstvenika u pozadini, ali dobro osvjetljenih, a ispred njih mladi predani paž što drži nakit na pladnju i u svojoj živopisnoj odori dječaćki zaneseno upire

pogled u svoga kralja podno čijih nogu su bogati i raznobojni sagovi čiji se kolorit u punom skladu stapa s pripremljenim raskošnim cvjetnim aranžmanima.

Trebao je Medović, po prethodnoj narudžbi vlade, izraditi još dvije velike kompozicije za istu dvoranu – „Bitka na Grobničkom polju“ za koju je pripremio i konačnu skicu, o kojoj se i sam Kršnjavi izjasnio da je veoma uspješna – ali i opet zamršenim međuigrama u vladinim krugovima, a tu se ponovno upleo i Kršnjavi, konačnu verziju „Pokrštenje Hrvata“ izvodi Bela Čikoš.

Umjesto predviđene kompozicije s temom pokrštenja Hrvata, za koju je Medović također izradio skicu 1905. godine u konačnici postavlja se slika Otona Ivekovića – „Poljubac mira hrvatskih velmoža Kolomanu“. Uzalud će kasnije mnogi istinski znalci hrvatske umjetnosti žaliti što Medoviću nije omogućeno da po svojim skicama realizira konačne dvije predviđene kompozicije u velebnoj dvorani, za koju se i u najnovije vrijeme (dvorana je prije nekoliko godina obnovljena, slike primjerno restaurirane i osvježene) ocjenjuje da je i najljepša mala dvorana, s povijesnim sadržajima, u Europi!

Tako se u hrvatskoj umjetnosti i kulturi umnažaju štete i pogreške prouzročene nekompetentnošću moćnih skorojevića i epizodista, zbog čega istinski autoriteti, i što je možda još pogubnije, hrvatski narod ostaju trajno zakinuti.

U ovom kratkom prikazu Medovićeva rada ne može se zaobići barem potvrda da je on i na području sakralnog slikarstva dosegno visoke domete, radovima u mnogim crkvama i samostanima, postavljajući oltarne pale, freske, slike, ali i u okviru portretnog slikarstva, uz nekoliko doista antologijskih portreta: Ike Bizzaro, 1887., portret starca oko 1890., portret majke 1894. i iste godine portret o. Luigija Uccelinija, pa dragulj tzv. psihološkog portreta, sliku Taština, 1903. s likom žene samoljubivo zagledane u prsten na svojoj ruci te vrhunac profinjenosti ženskog portreta u liku Klotilde Guthardt, 1903. godine.

Među likovima svetaca i svetica, a mnogo ih je izradio, mora se istaknuti Sv. Franju Asiškog iz 1890. i iste godine znanog Sv. Bonaventuru, kao i likove Madone s djetetom 1905. i one iz 1914., a na slici Zaruke sv. Katarine iz 1914. godine u svečanoj smirenosti prikazani su i lik Madone s malim dječakom što svetici-mučenici pruža prsten dok ona puna zahvale i ponizno klečeći prima prsten.

Naslikao je Medović i nekoliko pamtljivih likova antičkih žena, Pompejanki i Grkinja, uvijek smirenih, dostojanstvenih i pomalo tajanstvenih.

U zadnja dva desetljeća slikarevog života u prvi plan izbija njegovo pejzažno slikarstvo, a radi on tada i dosta marina i mrtvih priroda. Prevladavajući sadržaj na krajoalicima jesu čudesne prirodne ljepote Pelješca i pobliže pelješko-korčulanskog kanala s neiscrpnim tonskim nijansama ljubičastog vrijesa, podatnim žutilom brniste, krhkom nježnošću smilja i dubokim, tamnim zelenilom kadulje, a sve to sjedinjeno uz tihe proplanke uz more, prošarane malim puteljcima koji gotovo kao ljekovito obećanje pristaju trudnim i umornim ljudskim tabanima.

Samo vrhunskim slikarskim umijećem, a što se doista ne može svesti na elementarnu uporabu boje i poteze kista, moguće je postići takav dubok dojam, kao na najboljim Medovićevim slikama, naslikanim u posljednja dva desetljeća, pejzažima koji vibriraju, trepere u purpurnim dnevnim i sutonskim proplampsajima, čas rumenim, čas zlatnim, ili slikama bonace na tajanstveno razlivenoj mjesecini, a i onih s razljućenim morem u zastrašujuće tamnim olujnim noćima pa slikama s kojih zrcali srebreni sjaj svježih ulovljenih riba dok odskaču sa stola u posljednjem žalu za morem.

Kao da je Medović slikajući ta svoja platna čudesne ljepote sa zanosnim lirskim pejzažima s umilnim smiljem, kaduljom otežanom od toplih mirisa, žutih sagova brniste, raspjevanih, sočnih, srebreno- skerletnih grmova zarumenjenog vrijesa izrekao zahvalnost svome prelijepom rodnom kraju, divljenje nedostižnim ljepotama prirode, apoteozu životu i Stvoritelju, nedosegnutoj tajni rađanja, življenja i odlazaka, bez žala zbog osobne prolaznosti jer darivanje života i sve njegove ljepote vječni su.

Tako slikareva oporuka postaje i dijagnoza o životu i ljubavi usprkos često demon-ski nacerene stvarnosti.

Ako i današnjim mjerilima prosuđujemo vrijednost Medovićeva djela, osobito u onim njegovim visokim uzletima, vjerujem da ono može izdržati kriterije suvremene estetike, jer istinski umjetnik u ljepoti stvaranja spašava čovjeka od mnogih, u stvarnosti njega nedostojnih stanja, a kojih smo svjedoci gdje god se okrenemo.

Samo tako umjetnost ispunjava svoje poslanje kao utočište duha, kamo se čovjek može skloniti pred osobnom bespomoćnosti, i u svojoj prolaznosti može naslutiti besmrtnost kao što nam možda poručuje i nezaštićeni, u sebe zatvoreni cvijet koji nije usamljen sve dok svoju unutarnju ljepotu nudi čitavom svijetu.

Ogledalo

Jozo Džambo

Prolog

Među predmetima koje su nosili (smjeli nositi) seoski momčići kao simbol svoje odraslosti bilo je i ogledalo. Malo, džepno ogledalo, s limenim okvirom i savijenom žičanom oprugom koja je stezala okvir. Podizanjem ili spuštanjem opruge mogao se postići željeni kut i nagib ogledala. Njegovu poledinu pak resile su slike u boji, uglavnom slike glumaca (Gary Cooper, John Wayne, Anna Magnani) ili ljepotica i ljepotana nepoznatih imena i biografija, ali sigurno važnih, a nama zagonetnih samim tim što su dospjeli u ovaj okvir.

Ogledalo je, uz peškir i pokoju stodinarku, bilo i omiljeli poklon za krizmu. Fantazije kumova i kuma samo su rijetko prekoračivale taj standard. Za prvu pričest nije dakako bilo nikakvih darova, a i da je bilo, ogledalo ne bi dolazilo u obzir upravo iz razloga jer se njemu nije još bilo doraslo.

Mogao bih ovdje napisati čitav traktat o ovome samo na prvi pogled beznačajnom predmetu i njegovoj primjeni. Prizvati, na primjer, u sjećanje slike malih seoskih narcisa koji nedjeljom, na svetkovine i uoči „izlazaka“ svako malo vade iz džepova ogledala uspoređujući odslik u njima sa zamišljenom slikom o sebi. Česta potezanja ogledala bila su ili znak nevjerice u objektivnost dvojnika na drugoj strani ili pak tolika ushićenost samim sobom da gledanja nije nikada bilo dosta.

Bez ogledala nije moglo biti ni prave frizure. Bez njega nije bilo moguće izvesti onaj vrlo smioni aranžman koji je bio kombinacija irokeskog stila i Boba Dylana, onaj tzv. *šop* (nema ga u tom značenju u *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku*) koji je uistinu sličio slamatom krovu u nekom posavskom ili međimurskom krajoliku.

Ali *šop kao takav* ne bi bio to da nije bilo mirišljave vode koju je trgovac Tešnjak točio u bočice kroz neki mali lijevak kao što je u veće boce točio i jestivo ulje ili *gaz* za petrolejke. Kažem: mirišljava voda, jer tako se ta tekućina zvala, žuta i gusta, čije je konzistencija sličila najviše kolomazu, a otprilike takve učinke i imala.

Imam pred očima seoske momčice kako na drvenim ogradama podešavaju nagib *špigla* i salijevaju po sebi neproporcionalno velike količine te mirišljave vode i na glavama oblikuju ikebane tipa pijetlovih krijesti. I upravo kao gizdavi pijetlovi šepurili su se momci nedjeljnim korzom, niz lica su im curili mlazovi pretjeranih kozmetičkih zahvata, ali valja priznati: svijet je i izvana i iznutra bio u redu.

Pričam o drugima, ali pošteno bi bilo reći da vidim i sebe s ogledalom postavljenim na drvene žioke i osjetim i sada kako se s mirisom kolonjske ili neke druge vode miješa *miris* stajskog đubra. Tek kada ovo kažem slika će biti potpunija.

I ja sam imao svoje ogledalo. Recimo sa slikom Grace Kelly ili možda Sofije Loren, svejedno, važnija je bila slika na onoj drugoj strani.

Teško je sada kazati kako dugo je bilo kod mene u uporabi, ali vrijeme je učinilo svoje i tamnosmeđi fosforni sloj na poledini ogledala počeo se ljuštiti, pa je prema tome i prednja strana postupno gubila svoj glanc i sve više i više bivala pokrivena mrljama koje su sustavno ugrožavale moju sliku.

Čin prvi

Ogledalo je bilo rekvizit kojemu je stalno mjesto bilo i u školskoj torbi.

Tako vadeći iz torbe pernicu i udžbenike prije početka nastave jednoga dana izvadio sam ne htijući i ogledalo, taj već podobro istrošeni i olinjali rekvizit moga dječastva.

Nije sada prigoda za dubinskopsihološku analizu tog čina, ali je siguran i posvjedočen fakat da sam ogledalo, koristeći onu njegovu gore opisanu oprugu, ja inače okorjeli ljevak, nabio na opanak desne noge i gurnuo pod suknju učenice P. P. koja je sjedila u klupi ispred mene.

Uzalud je vama danas dokazivati da taj pokus po svim fizikalnim proračunima nagiba, kutova i refleksa nije mogao nikako uspjeti – vi ćete ionako ostati kod svojih predodžbi i misliti ono što se vama misli – ali ja odgovorno tvrdim kako je to, da parafraziram u obratu Neila Armstronga, za čovječanstvo bio malen ili bolje reći nikakav, ali za mene velik korak.

Velik i po posljedicama.

Desilo se ono što se moralo desiti. U razred je ušao Stevo Džakula, nastavnik povijesti i još nekih zaboravljenih predmeta i, onako ugojen i samozadovoljan, sjeo rutinski na svoje mjesto. I čini mi se da mu nismo stigli čestito reći ni „Dobar dan“, podigla je P. P. ruku i dva prsta i po školskom pravilniku zatražila riječ.

Kao munja glavom mi je sinula misao: Sada si ti na redu!

Tako je i bilo.

Drug nastavnik i čitav šesti razred imali su priliku čuti (priznajem: vrlo precizan i korektan) protokol onoga što se zbilo na relaciji između prve i druge klupe, to jest između P. P. i J. Dž. (pišem imena inicijalima, jer bili smo tada maloljetnici).

Stevan Džakula je izvješće saslušao sasvim mirno i u nekom letargičnom držanju poput Bude. Ne bih rekao da sam u njegovim očima osjetio bijes ili osudu, prije kao neku nevjericu ili radoznalost. Ali incident je sada bio javan tako da se i on morao postaviti prema njemu i sankcionirati ga ovako ili onako.

Proces je trajao kratko. Osuda također. Na pitanje da li optužba odgovara činjeničnom stanju, uslijedio je najkraći mogući odgovor: Da.

Stevan Džakula je, kako rekoh, predavao povijest i u arsenalu njegova znanja bilo je obilje slika o satrapima, inkviziciji, turskom utjerivanju trećine ili desetine i tortura predstavnika naprednih društvenih snaga u buržoaskim kazamatima. Bez porote i bez šanse bilo kakve obrane on je, gurnuvši dnevnik na stranu, povalio J. Dž. po stolu i iz skladišta đaćkih ručnih radova koji su stajali u uglu učionice uzeo povjesničaru primjereni predmet: mač. I počeo s odbrojavanjem po stražnjem, vrlo osjetljivom dijelu tijela delinkventa. Udarci su pljuštali (da bi priča bila „okrugla“, reći ću: nemilice, ali i dan danas mi se čini da je u Džakulinom batinanju bilo i nekog razumijevanja za optuženog), razred je poluglasno brojao udarce i, slutim, naslađivao se u tom spektaklu koji uistinu nije bio svakodnevan.

P. P. sam i poslije završene škole viđao u raznim prigodama. Ti susreti i viđenja bili su uvijek kolegijalni u najljepšem smislu te riječi. O incidentu nije nikada bilo govora, premda sam ja kod svakog našeg susreta neizbježno bacao pogled na njezinu suknju, zapravo sada hlače, i preslušavao sâm sebe. Čini mi se po jednom malom potezu usana u njezinom smješku da su i P. P. zaokupljale iste slike, ali kao po nekom *gentlemen's agreementu* šutjelo se i šuti do dan danas.

Čin drugi

Jedna od najčitanijih knjiga (dakako isključujući Zane Greya i Karla Maya) bila je u sjemeništu *Proljetne oluje* Tihomira Tota (Tihámer Toth). Ona je trebala pomoći izgradnji mladičkog karaktera, a bila je, ako se dobro sjećam, puna i prepuna poziva na oprez od svega i svačega. Ne mogu danas zamisliti kako se s njom kao navigatorom moglo kročiti kroz mladenački život, ali očito išlo se nekako. Inače bi bila povučena iz uporabe ili barem ne bi bila onako raščitana.

Nije trebalo dugo listati tom knjigom da se ustanovi kako je njezin autor mudar i pronicljiv čovjek. Jer u svakom poglavlju bilo je barem po jedno mjesto gdje je on mislio izravno na mene i moju zgodu s ogledalom. Pa iako nije nigdje izrijeckom spomenuo tu riječ, bilo je očito da on ima na umu samo ogledalo i da cilja samo na njegovu po mlado biće pogubnu primjenu.

Kod Tota sam prvi put naišao na riječi: *ćudoređe, čednost, značaj* (u smislu: karakter) ... i naučio kako svoju epizodu s ogledalom smjestiti u korzet tih riječi.

Ali priča s ogledalom bila je prošlost i na njoj se nije moglo ništa promijeniti, moglo ju je se samo još *sublimirati* ili, već prema potrebi i raspoloženju, ublažiti ili pak pooštriti. Bagatelizirati je ili je stilizirati u čin samosvijesti i herojstva. Vrlo rastezljiva priča.

U jednome trenutku osjetio sam iznenada, kao u bljesku, to mnogoznačno svojstvo moje priče o ogledalu.

Na *duhovne razgovore*, na koje je prefekt fra Šimo po nekom samo njemu znanom redoslijedu pozivao đake i vodio s njima razgovore koji nisu imali toliko obilježje uobičajenih razgovora odgojitelja i gojenaca, nego upravo razgovora odraslih muškaraca, gotovo ravnopravnih i u pitanjima i u odgovorima, bio sam jednoga dana pozvan i ja.

Na fra Šimino vrlo tankočutno formulirano pitanje (tako rafinirano izrečeno, ili bolje reći samo naznačeno kao boje u nekom japanskom akvarelu, da ga svaki moj današnji opis može samo pokvariti) dokle sam stigao u svome mladičkom razvoju i kakvo je moje znanje o *misteriju* tijela i tjelesnosti ... meni je kao u bljesku palo na pamet samo – moje ogledalo.

Ali koliko god je ovaj razgovor bio ravnopravan i prijateljski povjerljiv, ogledalo nisam spomenuo. Možda je tu bilo i stida i nelagode zbog u naše moderno vrijeme tako primitivne metode samoprosvjecivanja, tako da sam to prešutio.

Dok su drugi đaci čitali ilustrirane novine, išli na ljetnim praznicima krišom u kina, te prema tome i neusporedivo više znali od mene tako da su i fra Šimi mogli parirati, pa čak i imponirati mu svojim znanjem i zrelošću, ja sam kao pedigre u Visoko donio ni manje ni više samo svoju priču o ogledalu, o toj tako klimavoj protezi moga momaštva. A eto sada, u odlučujućem trenutku, i nju sam prešutio.

Izišao sam iz fra Šimine sobe, nezadovoljan i nedorečen. Na trenutke sam pomišljao da se vratim, da pokucam na njegova vrata i da mu ispričam sve o ogledalu. Hoću. Neću. Hoću.

Neću!

Epilog

Stevana Džakulu sam potpuno izgubio iz vida. Fra Šimu je smrt odnijela i prerano i nepotrebno, pa rekao bih i nepravedno. A i da je živ, ne bih mu morao polagati nikakvih računa, barem o tome ne. To je samo moja stvar.

I nisu svi računi jasni.

Pretresajući, nekada ozbiljno, a nekada samo usputno i onako gotovo kao igrajući se, po svojoj biografiji ustanovljujem da nije sve tako jasno u životu. I tražim krivca za tu nejasnoću, jer nekako se lakše živi ako se krivica može svaliti na bilo kog drugog ili bilo što drugo.

Ima u životu obilje maglovitih, nejasnih i mutnih stvari. Krivi su za to, dakle, nekada (ako su uopće krivi!) i društvo i roditelji i odgojitelji i vrijeme u koje sam dospio, zvijezde i nebo, lunarne putanje i loša lektira, nesanica i jugovina, geni i atavizmi i ne znam tko i što sve još ne.

Ali nije li možda za neke nejasne stvari u životu krivo i ogledalo? Onaj krizmeni dar koji zbog česte upotrebe izgubi svoj sjaj i jasnoću. To jest onaj predmet zbog kojeg se mogu dobiti i batine.

T. Bahar

Kome zvona zvone

Tomo Barbić

Davno sam čitao dobru i poučnu knjigu od Viktora Hugoa: Zvonar crkve Naše Gospe u Parizu. No zvona, kojih se živo sjećam i koja me prate čitav život, ne mogu se usporediti s onima u Parizu, jer su daleko od mene i ne čujem ih. Zvonjava drugih zvona obilježila je moje rođenje i rođenje mog brata blizanca. Moj brat blizanac prvi je rođen i svi su mislili da nema više supatnika.

Zvonjava drugih zvona i dalje «zvoni» u našim životima i živo čujemo njihovu jeku. Naime, sve počinje jutarnjom zvonjavom koju smo dobro čuli u našem selu Grahovčići s tri kilometra dalekog tornja naše crkve svetog Petra i Pavla u Brajkovićima. Prema zvonu određivali smo dnevno vrijeme. Satova ili «veker» nije bilo. U mojoj obitelji s 13 članova sat je bio luksuz i skup. Redovito je zvona čula baka koja bi rekla mami da zvonu Zdravomarija i da treba djecu buditi na molitvu i rad. Prva jutarnja molitva bila je pozdrav Anđeo Gospodnji, a zatim preporuke svim svecima i molitve za mrtve i žive. Ako na zvonjavu nismo brzo ustajali iz postelja, predmolitelj je pojačavao glas molitve. Tko nije i na te znake uzbune od djece skočio, često bi poslužio poneki prut ili štap. Jutarnje molitve nisu bile tako duge kao večernje, jer se žurilo u štalu nahraniti stoku i zatim se odlazilo na njivu kopati kukuruz, kupiti sijeno i čuvati stado. Bilo je i dana kad se išlo na pazar u daleke gradove Travnik ili Zenicu, prvo se prodaje jeftino od svoga, a potom kupuje skupo od tuđeg znoja.

Tako je jednog dana stigao i večer u našu kuću, koji je bio rijetkost u selu. Navijali smo ga prema crkvenom zvonu, jer onodobno drugih medija nije ni bilo. Taj večer nije dugo trajao. Mlađi brat brzo ga je rastavio i nikada ga nitko više nije uspio sastaviti i vratiti u «život». Nakon toga ostalo nam je i dalje naše drago zvono na našem crkvenom tornju. Posebno nam je bila draga zvonjava na podne i svi bismo je s nestrpljenjem osluški-vali. Žeteoci su se do tada prilično umorili od žetve ili kosiooci od kosidbe, a dosta bi bili i gladni pa je ručak došao kao okrepa i odmor. Dobro se sjećam da bi se odmah stalo s kopanjem ili drugim radovima neovisno o tome gdje se tko nalazio. Netko stariji, odnosno domaćin ili gazda prekrizio bi se i molio Anđeo Gospodnji. Svi su glasno odgovarali. Na kraju molitve išlo se kući na ručak, ako je bilo blizu. Najčešće je ručak stizao na njivu i hladovinu. Poslije vrućine se nastavljalo raditi do večernje zvonjave.

Ta zvonjava me poslije pratila i u školi, ali nije bila tako ugodna kao ona iz Brajkovića. Posebno se sjećam zvona iz sjemeništa u Visokom koje mi danas odzvanja u ušima. Svako jutro netko je rano lupao na vrata spavaonice i zvonio uz viku: «Hvaljen Isus i Marija, ustajte!» Nekako u isto vrijeme čulo se i vojničko trubljenje i buđenje preko puta samostana iz vojarnje. Zato mi nije bilo teško ni poslije u vojsci, koju sam služio negdje na Kosovu, u gradu Đakovici, gdje je vojarna, nekim čudom za mene i moga brata blizanca, bila uz franjevački samostan. Morali smo opet ustajati i živjeti uza zvuke zvona i trube.

Poslije su došli satovi i novi mediji koji su stalno kazivali točno vrijeme i povećavali životni tempo i stres. Danas je sve manje spontanosti i normalne zvonjave i orijentacije. Tom zvonjavom, koja nas je stalno pratila, a često i patila, završavao je i ljudski život. Po vrsti i dužini zvonjave znali smo uvijek, je li to misno zvono, podne, večernje ili mrtvačko, koje nitko nije volio jer je «jezičak» tužno udarao na jednu stranu zvona. Ipak je

svatko morao to mrtvačko zvono sa strahom slušati. Zapravo to je jedina pravda u ovoj dolini suza koja čeka sve kao posljednji ispraćaj i vječnost.

Danas su na tržištu neka moderna, električna zvona, koja nisu više tako lijepa i ugodna kao naša stara. Ta dobra stara zvona često čujem u snu i meni i dalje mnogo znače. Zato neka i dalje zvone sva zvona svijeta, pa i onda kada budemo išli u vječnost. Kažu da u nebu vječno zvone ta druga zvona iz našeg kraja. Nažalost mnogima je u ovoj dolini suza odzvonilo, jer nisu znali niti razumjeli smisao životne zvonjave i praznog trubljenja, koje još uvijek odjekuje i zaglušuje zvonjavu i poruku njihovu. Pa neka vječno žive ta dobra stara zvona, makar i neponovljiva. Posebno neka budu glasna na znak misne pretvorbe i vječnu nazočnost Boga u kruhu i vinu s nama smrtnicima.

Na kraju sam primoran ovo pisanje i završiti, jer upravo čujem nepodnošljivu lakoću trostruke zvonjave. Istovremeno mi zvone telefon, zvona na kućnim vratima i crkveno zvono. Ne znam na koje prije da se javim. Bože pomози da izdržim ovu lakoću nepodnošljivog postojanja i zvonjave i trubljenja.

Ivo Pranjković: «Sučeljavanja; polemički dueli oko hrvatskoga jezika i pravopisa», *Disput* 2008 (ur. Krešimir Bagić)

Dr. sc. Mateo Žagar

Već i sama činjenica da je riječ o drugoj knjizi polemika Ive Pranjkovića (prva pod naslovom «Jezikoslovna sporenja», u izdanju *Konzora* objavljena je prije 11 godina) potvrđuje da je polemiziranje, argumentirano suprotstavljanje, autoru «domaći teren».

U suvremenom izdavaštvu, da bi neki izdavač smatrao potrebnim okupiti polemike nekog autora, koje se po svojoj osnovnoj prirodi primarno objavljuju u periodici, može biti više razloga:

- a) teme prijepora moraju biti aktualne (dakle ne smiju biti zastarjele, osim ako nisu neki krajnji filološki razlozi posrijedi);
- b) one trebaju biti i – reprezentativne (za određenu problematiku ili fenomen);
- c) poželjno je da budu razumljive ne samo stručnjacima (što znači da nisu uske stručne, formalističke naravi);
- d) važno je da im je i stil zanimljiv, pregledan i jasan; još ako mu je obilježje intelektualna britkost i duhovitost, uspjeh knjige je neosporiv;
- e) naposljetku, nije nebitno ni tko je autor-polemičar: pogotovu ako je on stručnjak poznat po nekompromisnim stavovima, ako je jedan od naših vodećih lingvista, potvrđen kroz desetak knjiga, mnoge radove, sudjelovanja na znanstvenim skupovima, predavanjima...

Na svakoj od spomenutih razina nalaze se opravdanja za objavljivanje ove nove Pranjkovićeve knjige.

Za razliku od prve knjige, koja je organizirana tematski, s obzirom na pojedinačnu problematiku-okosnicu, ova je osmišljena prema osobama s kojima je naš polemičar stupio u prijepore. Važno je pitanje – zašto je u ovoj knjizi autor upravo tako postupio? Očigledno je u ovoj knjizi kako ga na polemiziranja nisu samo isprovocirali poneki jezikoslovni problemi ni njihova tendenciozna tumačenja. Pranjkovića je u ovoj knjizi «zažuljala» naša sredina, hrvatski «aktualni trenutak», opterećen politizacijom i (ne)snalaženjem jezikoslovlja u vrlo složenim društvenim izazovima koje posljednjih desetljeća proživljavamo u hrvatskoj kulturi uopće. Stječe se vrlo plastičan dojam da se ovom knjigom Pranjković htio angažirati, no ne onako kako su to činili zagrijani politikanti lingvističke izobrazbe, nego s pozicije kritičkog znanstvenog razmišljanja.

U vremenima kada je jezik postao vrlo važno političko pitanje, sredstvo naglašenog nacionalnog obosobljenja, svi znamo u kakvim ratnim i poslijeratnim prilikama, i kada je jezik postao sredstvo identifikacije, političke i nacionalne deklaracije pa i diskvalifikacije, Pranjković je stao u obranu jezika po sebi, jezika bez instrumentalizacije, onoliko – koliko je to dakako – moguće, znamo li da se u jeziku uvijek odslikava društvena stvarnost. Usporedo s obranom samoga hrvatskog jezika Pranjković je stao i u obranu – hrvatske lingvistike i filologije, smatrajući kako zadaci koje spomenute discipline u zahtjevnim vremenima trebaju preispitati – ne smiju ići nauštrb znanstvene i stručne čestitosti, pa ni – kako naš autor sam nerijetko kaže – ni protiv «zdrave pameti».

Postavljanjem i isticanjem svojih «subesjednika» (kroz nazive poglavlja) htio je pokazati kako je angažirano viđenje jezika i jezične problematike dobilo u našoj filologiji «ime i prezime», konkretne zastupnike, «pregaoce», kolovođe i pobočnike... te kako nije riječ o nekoj sporadičnoj pojavi, nekakvoj nemuštoj tendenciji, ni o povremenim neutemelje-

nim interpretacijama. Pranjkovića je najviše izazivala - atmosfera netolerancije, koja se povećavala što je publika bila «šira», višak emotivnog i programatskog angažmana u dijelu naše filologije, koji je ostavio traga i na jezikoslovnom promišljanju problema.

Njegovi će ga suprotstavljenici, kao i djelateli njihova mišljenja, nerijetko nastojati diskreditirati kao svojevrsnog političkog protivnika, čak i «sumnjive nacionalne odanosti». Nazivat će ga čak i zastupnikom unitarnog «serbokroatističkog» pogleda na jezik, već i po tomu što se usudio oduprijeti zacrtanoj, angažiranoj, jezičnoj politici (očiglednoj ponajprije na pravopisnoj ravni, ali ne bitno manje i na lingvističkoj), koja je morala - kako bi ostvarila svoje ciljeve - osloniti se (i) na filologe. Ono što, naposljetku, Pranjkovića najviše iritira možda čak i nije takav programatski pogled na jezik - koliko nedovoljna, nepripremljena i stručno nepotkovaná argumentacija, čak i nesukladna velikim idejama kojima želi biti odana.

Jezikoslovci s kojima raspravlja u knjizi mogu se podijeliti u dvije skupine: najvećim su dijelom to predstavnici programatskoga kruga, na čelu s akademikima Stjepanom Babićem i Daliborom Brozovićem, te od njih mlađe kolege koji promiču sličnu lingvističku osjetljivost: Nataša Bašić i Mario Grčević. Drugoj, dijametralno suprotnoj skupini pripadaju zastupnici serbokroatističkoga koncepta - srpski lingvist Božo Ćorić, te hrvatska lingvistica (jedna od rijetkih - jasne serbokroatističke profilacije), profesionalno angažirana u Njemačkoj - Snježana Kordić.

Za puno osvjetljavanje polemike biti i upoznavanje s meritumom, kako i sam autor u predgovoru piše, bilo bi nužno u knjizi i predstaviti sučeljene tekstove. Kako bi se izbjegla opasna monologičnost te priloži kontekstualizirali, na početku svakog poglavlja dodan je uvod: kratak opis okolnosti u kojima se polemika pojavila, te bibliografski podaci o tome gdje se vodila.

To je zasigurno zbog toga što nema sumnje da će svi temeljitije zainteresirani čitatelji morati posegnuti i za suprotstavljenim tekstovima, kako bi odista procijenili snagu argumentata za i protiv. S obzirom na tematsku pokrivenost («neuralgične točke» naše pravopisne i jezikoslovne problematike) ova je Pranjkovićeve knjiga dakle svojevrsna kronologija i jezikoslovno delikatnih godina, pregled kako se zavodljivim izazovima instrumentalizacije jezika može različito odgovoriti, i kako je uvijek zapravo riječ o osobnom izboru.

U jezikoslovlju polemike nisu rijetke, pa ni one žučnijega stila. Jasno je i zašto: u njemu, kao najzornijansiranijem sredstvu duhovnoga i intelektualnog izražavanja, odslikava se društvena moć (katkad i financijska), on je prostor i osobne i kolektivne identifikacije, za njega su zainteresirani svi (nitko tko se jezikom služi - nije prema njemu indiferentan), neprestano je u optjecaju, a po svojoj dinamici - može iskazati ili konzervativnost ili dinamičnost (te to povezati s odnosom prema drugim društvenim pitanjima). Očekivali bismo da u jezikoslovnim sučeljavanjima, za razliku od književnih polemika, gdje su osobito uključene autorske osjetljivosti, nema toliko strasnog izražavanja. No kad je posrijedi jezikoslovlje toliko uključeno u društvenu stvarnost u koju smo utopljeni svi, i kada je tema - jezik kao opći aparat izražavanja - tada nije neobično da dostiže i razinu osobnoga razračunavanja. Pranjković nipošto nije nježan polemika: kada mu se stane na žulj, ne trudi se odviše ublažiti svoj ton. Ima izrazitu potrebu da jasno kaže svoje mišljenje, čak kada ono i nema izravne veze s konkretnom, najužom temom polemike, a posebice - svoj stav, svoju nepokolebljivost i neproračunanost.

S Pranjkovićem se, kao čitatelji i kolege, možemo u argumentacijama ponegdje složiti, ponegdje i ne potpuno, misleći da bi se problemi mogli sagledati katkad i drugačije. Ono pak što zasigurno nije prijeporno jest da Pranjković nipošto ne «podmeće klipove u točkove hrvatskih jezikoslovnih kola» (kako je to jedan od Pranjkovićeve suprotni-

ka napisao), ako jezikoslovlje doživljavamo kao znanstveno polje kojemu čestitost i odgovornost imaju veliku ulogu. Nisu stoga lingvistika ni hrvatska filologija donkihotovske vjetrenjače na naslovnici knjige, prema kojima je usmjereno autorovo pero (a ne koplje). Te su vjetrenjače samo posebno, preangažirano viđenje hrvatskoga jezikoslovlja, koje se nerijetko više bavi mogućnostima uklapanja u nekakav manje ili više imaginarnan «nacionalni kontekst» (no s jasnom programatskom funkcijom) nego stvarnom, predmetnom argumentacijom.

**Zbornik o dr. fra Mihovilu Sučiću (1820-1865), liječniku i kirurgu,
(u povodu 140. obljetnice smrti),
uredio Vine Mihaljević**

Monografija o životu i radu fra Mihovila Sučića, liječnika i kirurga, nastala je na temelju izlaganja na znanstveno-stručnom skupu, održanom 8. prosinca 2005. godine na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. U ime Medicinskog fakulteta i Franjevačkog muzeja i galerije Gorica Livno skup su pozdravili prof. dr. Juraj Geber i gosp. Josip Gelo. Monografija se sastoji 47 stranica teksta, podijeljenih u uvodni dio s predgovorom, 5 priloga o životu i radu fra Mihovila Sučića, te slikovnog prikaza medicinskih instrumenata kojima se dr. Sučić služio.

U predgovoru uredništva naveden je cilj ove monografije, a to je «pored promicanja franjevačkog djelovanja u obliku liječničke prakse i franjevačkog služenja hrvatskom katoličkom narodu u Bosni i Hercegovini, svakako je znanstveni doprinos poznavanju povijesti medicine uopće na našim prostorima». Taj cilj su dosljedno slijedili autori priloga u ovoj monografiji.

Prim. dr. Vladimir Dugački je s temom «Medicina u svijetu, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini u doba fra Mihovila Sučića» sažeto, ali cjelovito prikazao povijesno razdoblje u kojemu je djelovao fra Mihovil Sučić, iznoseći po prvi put neke od činjenica važnih za razvoj medicinske misli i prakse na ovim prostorima. Mr. sc. fra Anđelko Barun vrlo je plastično opisao uzlet medicinske misli od pučkih do školovanih liječnika, a posebno je oslikao ulogu svećenstva, osobito franjevačkog reda, u nastojanju da ispuni svoje poslanje, da bude utočište narodu ne samo u vjeri nego i bolesti, najosjetljivijim trenucima ljudskog življenja. Prilog je vrijedan za izvore literature. Prim. dr. Dragoš Sučić je u prilogu «Dr. fra Mihovil Sučić, svećenik – liječnik» prikazao zdravstvene prilike u Bosni i Hercegovini u to vrijeme i put fra Mihovila Sučića od Livna do Venecije i Padove, te nazad među ljude njegovog zavičaja. «Braća franjevci i zahvalni narod nisu štedjeli truda da mu načine ovakav spomenik», ističe autor. Prim. dr. Anto Dugonjić, u svom prilogu «Predanost čovjekoljublju» opisuje fra Mihovila Sučića prvenstveno kao čovjeka koji je svoje liječničko umijeće stavio u službu drugog čovjeka i naroda. Vine Mihaljević, opisujući filozofsko-teološki studij fra Mihovila Sučića u Veneciji i Padovi, predstavlja bibliografijom obogaćeni prikaz studija medicine u tom vremenu. Dr. Vesna Tabak, u članku «Dr. fra Mihovil Sučić i suvremena obiteljska medicina» uspostavlja paralelu između rada fra Mihovila Sučića i temelja suvremene obiteljske medicine. Usprkos vremenske distance, fra Mihovil Sučić je u svom radu objedinio osnovne postavke suvremene obiteljske medicine, a to je briga za čovjeka, tamo gdje on živi, i «održava blizak odnos između liječnika i bolesnika», ono što bismo danas nazvali «liječnik kao lijek», terapijski učinak koji proizlazi iz odnosa s bolesnikom.

Ova monografija opisuje na samo rad i život dr. fra Mihovila Sučića, nego opisuje stanje zdravlja naroda ovoga kraja i stanje razvijenosti zdravstvene zaštite. Ona predstavlja povijest medicine i povijest školovanja liječnika, a bogata bibliografija može poslužiti kao izvor novih spoznaja budućim naraštajima. Ova monografija također je važan doprinos kulturnom identitetu naroda s prostora Bosne i Hercegovine.

*Doc. dr. sc.
Mladenka Vrcić-Keglević*

Nikola Basić¹: USPOMENE IZ MOG ZAVIČAJA *Vlastita naklada, Zagreb, 2000.*

Ivan Markešić

Pred nama je knjiga koja nudi sjećanja i u sjećanjima proživljenu stvarnost člana naše Udruge, gospodina Nikole Basića. Knjiga ima naslov *Uspomene iz mog zavičaja*, ili bi joj možda još bolje odgovarao naslov: *Bosanska Posavina – moj zavičaj*. U podnaslovu knjige stoji: *Život, kultura i sudbina Hrvata južnog dijela Bosanske Posavine*.

O čemu je zapravo riječ:

Knjiga *Uspomene iz mog zavičaja – Život, kultura i sudbina Hrvata južnog dijela Bosanske Posavine* – obaseže 284 stranica teksta, s dosta fotografija koje ilustriraju ono o čemu se u knjizi govori. Pored *Uvoda*, *Predgovora* i *Epiloga* (zaključka) te *Rodoslovlja obitelji Basić-Džolić* knjiga ima sljedeća poglavlja:

Autor knjigu započinje poglavljem *Naše selo Gornja Skakava u Bosanskoj Posavini*, u kojem nas upoznaje sa svojim selom i njegovim smještajem. I tako nam kaže da se selo Gornja Skakava nalazi "na 20 km udaljenosti od grada Brčkog koji leži na rijeci Savi u najsjevernijem dijelu Bosne i na samoj granici s Hrvatskom", što za one koji dobro poznaju geografiju znači da se selo prostire "od Brčkog prema jugozapadu, u podnožju planine Majevice", da selo ima tri zaseoka – "Stjepkovića, Prijedor i Doljani" i da se Nikolina kuća nalazi u zaseoku Stjepkovići kroz koje protječe rječica Stjepkovića koja izvire ispod planine Majevice. Autor u daljnjem tekstu svoju pozornost usmjerava na popis obitelji svoga sela od 1900. do 1955. u nekoliko generacija navodeći i njihova imena po vlastitom sjećanju. Da bi dočarao sliku u koju smješta svoj opis, Nikola opisuje situaciju u selu, nabrajajući sve ono što u selu možete naći, zatim opisuje vlastitu kuću. Kako se za kuću sve ostalo veže, ne treba čuditi činjenica da se u daljnjem tekstu minuciozna pozornost usmjerava na opisivanje obiteljske kuće: od čega je građena, kako izgleda, što se

¹ **BASIĆ, Nikola**, prof. hrvatskog jezika i književnosti (*Gornja Skakava kraj Brčkog, župa Du-brave, 17. XII. 1921 – †Zagreb, 23. V. 2007). Nikola je rođen od oca Pave i majke Ane, r. Ivanović. Bio oženjen †Verkom, r. Milanković (umrlom 2004) s kojom je imao dvije kćerke: Ljiljanu (1949) i Dragicu (1952). Nikola je osnovnu školu pohađao i završio u Bukviku (1928-32), srednju školu u Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Visokom (1933-39) te studij hrvatskog jezika i književnosti na Višoj pedagoškoj školi u Sarajevu (1951-53). Vojni rok služio u protuzrakoplovnom rodu Hrvatske vojske u Zagrebu od 1942. do 1945. Od 10. svibnja do sredine kolovoza 1945. bio u partizanskom zarobljeništvu (vjerojatno u Zagrebu). Nakon rata kratko vrijeme radio u općini Brčko. Potom je, u razdoblju od 1948. do 1951., bio učitelj i direktor škole u selima oko Šamca (Tišina, Hasić, Gornja Slatina). Nakon završenog studija na Višoj pedagoškoj školi u Sarajevu (1953) neprekidno radio u Brčkom kao direktor i, pred mirovinu, kao nastavnik u sljedećim školama: OŠ „Zaim Mušanović“ (1953-63), OŠ „Tamara Begović“ (1963-69) te u OŠ „Nasto Nakić“ od 1969. jedno vrijeme kao direktor, a potom do mirovine 1986. kao nastavnik. Godine 1990. obnavlja, s još nekoliko istomišljenika, brčansku podružnicu HKD „Napredak“ i postaje njezin prvi predsjednik. Potom 1992. odlazi u izbjeglištvo u Zagreb, gdje nastavlja rad u glavnoj podružnici HKD «Napredak» u Zagrebu i održava veze s matičnim HKD «Napretkom» u Sarajevu. U Zagrebu se uključuje u rad Udruge izbjeglih i raseljenih osoba Bosanske Posavine i postaje njen dopredsjednik. Bio je član naše Udruge. Napisao je i u vlastitoj nakladi objavio knjigu *Uspomene iz moga zavičaja*. Vlastita naklada, Zagreb 2000. (Ivan Markešić, *Leksikon članova Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko-Zagreb*, Zagreb, 2008).

u njoj nalazi, zatim obiteljskog dvorišta u kojem se odvija veliki dio obiteljskog, seoskog, to znači društvenog života, čemu značajno pridonosi i obiteljsko gospodarstvo.

Bez obiteljskog gospodarstva teško je zamisliti i jednu našu hrvatsku obitelj u Bosni i Hercegovini. Teško je zamisliti i jednu obitelj bez vlastite kuće. Naše selo u Bosni ne poznaje kategoriju podstanara. Svatko, pa tako i najveća sirotinja, mora imati svoju kuću (ako pojedinac ne može priskrbiti dovoljno sredstava za njenu izgradnju, pobrinut će se selo).

Nakon ovog iskaza slijedi jedan lijep opis, rekli bismo s dozom nostalgije, o uzgajanju poljoprivrednih kultura, iz čega bismo mogli zaključiti autorovu ljubav prema zemlji, roditeljici svega onoga od čega živimo i bez čijeg rađanja ne bismo ni postojali. Sve se to prikazuje u nizu koji slijedi tijekom godišnjih doba. Ta, rekli bismo, iskonska, prirodna ljubav prema zemlji ogleda se i u njegovu opisu obradbe zemlje, zatim kosidbe, žetve pšenice, jesenje obradbe voća, berbe kukuruza, klanje svinja, zimskih seoskih radova te na kraju, kao da se to samo zimi događa, pogibije strica Ilije.

U drugom poglavlju, pod naslovom *Prvi svjetski rat*, autor obrađuje njegov početak te novačenje seoskih mladića. Svoju priču o tom ratu Nikola potkrepljuje pričom čaće Pave o njegovim doživljajima u toj vojsci.

U trećem poglavlju Nikola opisuje svoju obitelj u razdoblju između dva svjetska rata. Naslov glasi: *Period od Prvoga do Drugoga svjetskog rata*. Ovdje je riječ ne samo o stricu Nikoli (po komu je on možda i dobio ime), već i o djedu Marku. Međutim, opisi ličnosti samo su početak kazivanja. Odmah iza toga slijede opisi od kojih neke ovdje treba posebno istaknuti:

Na primjer: kultura življenja u kući, koja nas na neki način može natjerati da napravimo usporedbe s vlastitim sjećanjima na obiteljsku kuću i način življenja u njoj i na njen svakodnevni ritam. Interesantno je napomenuti kako je Nikola uspio sjetiti se svih onih, danas bismo rekli zanimljivosti, koje za naše selo nisu bile nikakve zanimljivosti, nego jednostavno strogo pravilo. Moramo, nažalost, konstatirati da naša djeca danas nemaju prigode neposredno se susresti ni s rođenjem djeteta, da ga vidi onako ko od majke rođena, ali naravno nemaju prigode ni osjetiti život s bakom i djedom. Ako ih ne pomiluje majčina ili očeva ruka, a toga je, ne zbog manjka roditeljske ljubavi, već zbog poslovne zauzetosti, sve više, nema tu ni djeda ni bake koji će napraviti taj potrebni generacijski spoj. Nema, naravno, mogućnosti susresti se ni sa smrću najbližih. Nitko danas ne umire u kući, ne umire u stanu. Smrt je negdje daleko, u bolnici. Pokojnik je u mrtvačnici, kao da s nama nikada i nije bio. Drugi su zaduženi opremiti njegovo mrtvo tijelo, a naše je u nedostatku iskazane ljubavi tijekom njegova života možda jedanput godišnje otići na grob i odnijeti cvijeće za Dušni dan. Nema više proljetnih i jesenskih blagoslova polja, kada su se mise održavale na grobljima i pružale mogućnost čovjeku promišljati svu blizinu vlastitoga kraja. Nema više ni žalosti, niti onog vanjskoga očitovanja tugovanja pogodenošću odlaskom voljene osobe.

Naše su uloge posve podijeljene.

Stoga su me iskazi u ovoj knjizi o nekim tako ljudskim, nesebičnim postupcima podsjetili na jedno ne tako davno vrijeme. Na primjer:

- *naši kućni nepozvani posjetitelji* (U ovom je dijelu jako zanimljivo pratiti kako naše selo rješava socijalne probleme: siromasi i oni o kojima se nije imao tko brinuti znali su u koju kuću mogu doći, u kojoj kući domaćin već zna zbog čega su oni došli i da ih neće otjerati. Sve skladno funkcionira: nepozvani posjetitelji se ne stide doći i "ke-

- titi" (šutke čekati da im se pruži ono zbog čega su došli), oni ne traže više od onoga što im je potrebno za taj dan (oni nisu prosjaci po zanatu, koji će to što dobiju skupljati na gomilu), oni jednostavno znaju da će ih domaćin razumjeti.)
- *njegovanje bolesnika u kući* (Bolesnik se nikada u našem selu ne osjeća ostavljenim ili drugomu na teret. Zapravo, on smatra da zaslužuje da ga mlađi malo pripaze, jer je on, dok je bio zdrav, dopriniosio za život zajednice. Tako i Nikola ovdje opisuje te momente: mirno, rekli bismo gotovo bezbrižno, fatalističko bolesnikovo ležanje na bolesničkoj postelji (jer je odlazak liječniku bila rijetkost i luksuz, svatko se snalazi sam kako je znao) i, ako je već bila poodmakla starost, očekivanje svećenika – pratra, da dođe ispovjediti, pričestiti i dati zadnje pomazanje. Stoga bi se u selu kazivalo: došo mu je pratar i dao mu zadnju pomast. Odnosno: on je dobro, ne treba mu pratar, a svećenik drugačije i nije zalazio u seoske kuće.)
 - *sahrana pokojnika - sedmina* (Ponovno je riječ o ljudskoj solidarnosti: naime riječ je o sljedećem: naši su seljaci jako veliku važnost polagali na održavanje tradicije – ako je u nekoj kući netko umro, drugi su pomagali svojim doprinosom u hrani pokojnikovoj obitelji kako bi mogli pripremiti sedminu (kod nas: daću) da se odazvanici na pokop mogu nakon ukopa okrijepiti. Ovdje sam, međutim, pročitao da se zbog velike udaljenosti od crkve pokop održava bez svećenika i da svi ne idu na groblje, nego iz dvorišta ispraćaju lijes. Nije bosanskomu katoliku Hrvatima trebao II. vatikanski koncil da bi promovirao i prakticirao temeljne vrijednosti: misno slavlje na hrvatskomu jeziku te laičko služenje, jer su shvaćali da su i oni – laici - Kristovi svećenici koji mogu sudjelovati u stvaranju i ostvarivanju Božjeg kraljevstva na zemlji.)
 - *majka i dijete – babine* (Da bi se omogućio normalni rast djetetu, postojale su babine. Ići "na babine" značilo je pripremiti lijepo jelo, kupiti ili u vlastitoj radinosti napraviti (isplesti, sašiti) nešto novorođenčetu. Bio je to još jedan u vidu mnogobrojnih vidova seoske solidarnosti.)
 - *odlazak nedjeljom na misu* (Bio je to uistinu pravi doživljaj: nedjeljom se oblačilo misno ru'om, najljepše, u posebnim su grupicama misari išli do crkve, gdje bi se unutra razdvajili, na žensku - lijevu i mušku – desnu stranu. Nakon mise bilo je prigode otići do seoske krčme, urediti seoske poslove, a za mlade bila je to prigoda susresti se, upoznati se i "ašikovati".)
 - *seoske igre, kao npr. igra prstena* (Naše selo, a to pokazuje i ova Nikolina knjiga, nudilo je mnoge vidove zabave, posebice zimi, a ljeti poslije mise. Zimsko igranje prstena okupljalo je u večernjim dugim satima momke koji su u tom isprobavali svoje umijeće.)
 - *svadba u našoj kući – pir* (Svadbe su nešto najznačajnije: one su ključnište budućega života. Velika se pažnja polagala na buduću nevjestu: ona mora biti mlada, zdrava i lijepa: to znači: mlada da ima vremena roditi dosta djece, zdrava da može djecu izroditi i istodobno raditi na polju i lijepa, da se za njom cijelo sele okreće. Sam čin svadbe nešto je posebno. Ne zamjerite mi što vas ponovno zamaram tim pratiteljem našeg hrvatskog sela u Bosni: solidarnost. Svi oni koji su pozvani na svadbu, posebice bliža rodbina, svojim doprinosima u hrani žele pomoći mladoženji i njegovim roditeljima da svadba prođe u najboljem redu.)
 - I napokon ono što neminovno poslije svadbe slijedi, a to je *dioba*. Iako nitko nije želio dijeliti imanje, jer se diobom postaje slabiji i nemoćniji, ipak oni koji su željeli biti malo slobodniji u tome su ustrajavali. Posebno se to događalo nakon nekoli-

ko godina življenja nove nevjeste u kući. Novo čeljade u domaćinstvu znači i novu brigu. Nikad se ne zna kako će se snaći, kako će je dotadašnja obitelj prihvatiti niti kako će mlada prihvatiti obitelj svoga muža. Većinom njezinim dolaskom započinje i dioba obiteljskog imanja, jer se polazilo od toga da svatko treba stvoriti svoje vlastito gazdinstvo.

U četvrtom dijelu *Drugi svjetski rat, raspad Jugoslavije* naš nam Nikola skicira ne tako davnu prošlost. On tu govori o selu Dubrave kao crkvenom i općinskom centru, ali nakon toga slijedi iskaz o zlodjelima četnika tijekom rata i partizana poslije rata, on govori i o ustašama, o odlasku mladića u hrvatsku vojsku. Ovdje se posebno govori o patnji hrvatskog pučanstva, ne samo tijekom rata, nego posebice odmah po završetku (u Bleiburgu, na Križnom putu), a posebice nakon rata cijeli jedan niz godina. Rekli bismo sve do 90-ih godina, kada se bude nade da će biti bolje, ali najnoviji rat i njegove krvave i nepravedne posljedice još će nas dugo podsjećati na patnju, kao na vječnu kategoriju hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini.

Mnogima je od vas ovdje nazočnih poznata sudbina našeg sela u Bosni i Hercegovini poslije II. svjetskoga rata. O toj represiji nad seljacima govori i Nikola. On govori i o gladi koja je zahvatila to područje 1950., 1951. i 1952. godine, o svojim roditeljima koji preseljavaju u Slavonski Brod, dajući na kraju portret svojih roditelja, svoje majke.

I što na kraju kazati:

Nikola, hvala Ti za ovu knjigu! Iz nje vidimo Tebe u Tvom hodu kroz životni labirint. Mnogi će od nas, kako rekoh, čitajući ovu lijepu knjigu, redati slike iz svoga djetinjstva provedenoga na selu (a zar je grijeh roditi se zdrav i čio na selu?!).

Ovu knjigu treba pomilovati, jer je knjiga kao novorođeno dijete, dakle bezazlena, draga, ona nudi perspektivu. Ova je knjiga još uz to i izraz Nikoline ljubavi prema svojoj obitelji, prema svomu zavičaju, prema svomu hrvatskomu narodu. Ona je doprinos opstanku tog naroda, jer narod koji nema sjećanja – a ovo je jedno od važnih i veoma bitnih sjećanja – nema se čemu ni nadati u budućnosti. Jer, kada nekoga želite istrijebiti, tada mu uništavate sve ono što ga može podsjetiti da je i gdje je postojao. Njemu jednostavno žele izbrisati sjećanje, njegovu povijest, kulturu, običaje, materijalne i vidljive dokaze postojanja, kao što su npr. radili četnici rušeći katoličke crkve ili muslimanske džamije. Knjiga je jedno od najneuništivijih, najotpornijih i time najboljih čuvara svijesti o svomu podrijetlu, svomu bivanju i uvijek je putokaz vlastitomu povratku. Ako toga nema, ne može ni od koga drugoga očekivati da će vam dati smjerokaz

U ovoj je knjizi Nikola unio sve ono što ga je obilježavalo, što je činilo i čini njegov identitet. Stoga me i ne čudi preporuka da ova knjiga treba oteti od zaborava ono što je obilježilo živote svih onih koje Ti ovdje navodiš, i to prije svega stoga što o tomu nitko ranije nije ni pisao.

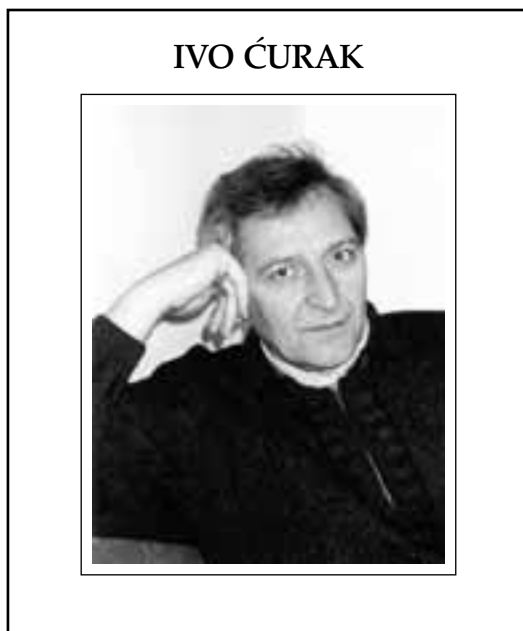
Ali nešto je u ovoj knjizi izostavljeno. Ovdje nema Nikoline biografije, nema jednog, ja bih rekao, jako bitnog segmenta iz života našeg hrvatskog puka u Bosni. Riječ je o odnosu prema bosanskim fratrima. Nadao sam se naime da ću naći negdje jedno poglavlje o tomu kako je Nikola otišao u sjemenište u Visoko i tko je na to imao utjecaja. Je li taj odlazak činio veselje roditeljima, odnosno kakvo je roditeljsko razočaranje bilo kad je napustio sjemenište. Jer je ondje, u Bosni, odlazak u Visoko značio u naše vrijeme nešto veliko. Visoko je bilo, i za nas još i danas ostalo, kultno mjesto. Nitko nije govorio da mu je dijete otišlo u sjemenište. Reklo bi se: otišo mu je mali u Visoko. Tako je barem u mojoj Rami. Onima koji su odlazili u Visoko govorilo se još uz to: tamo će ti (to

jest u pratrima će ti) biti dobro za dušu i za tilo, to znači: nećeš morati puno raditi, nećeš se fizički patiti, a imat ćeš dobro pojesti i popiti (stoga se i kaže: ručo sam ko pratar). Možda pripremaš nešto posebno o tomu. Nisi nam opisao kako si se ženio, kako je nastala Tvoja loza.

Na kraju bih samo kazao kako je ova knjiga vrijedno svjedočanstvo postojanja hrvatskoga naroda u svojoj zemlji Bosni. Knjiga nam omogućuje prisjetiti se svega onoga što smo i sami susretali i proživljavali u mjestima iz kojih dolazimo. Preporučio bih je stoga svim članovima Udruge, jer neće zažaliti za vremenom koje budu posvetili njezinom čitanju.

Jedan od važnih motiva za pisanje ove knjige bila mi je sudbina Hrvata bosanske Posavine za vrijeme velikihrpške agresije na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu. U vremenu od 1992 do 1995. god. Hrvati bosanske Posavine su doživjeli najmasovniji i najbragičniji egzodus u svojoj višestoljetnoj povijesti. Prema sadašnjem stavu, prijete opasnost potpunog otmāenja tog dijela hrvatske domovine. Cilj mi je bio, da svojim svjedočenjem sačinavam od zabrova povjesnu istinu da su na tim prostorima živjeli Hrvati kao autohtoni stanovnici Posavine. Živjeli su na svojoj zemlji, gajili su svoju nacionalnu kulturu, svoj čisti hrvatski jezik, svoju katoličku vjru i crkvu. U svim povjesnim događajima bili su se i ginuli za svoj hrvatski narod, za hrvatsku domovinu.

(Na promociji knjige 18. siječnja 2001. godine u Zagrebu Nikola je iznio razloge njezina nastanka. Krasopisom ispisane rečenice dovoljno svjedoče o ljubavi koju je gajio prema kraju iz kojeg je potekao kao i neizmjerne boli i žaljenju što ga je izgubio.)

Oproštajni govor na sprovodu Ive Ćurka u Omišu, 6. listopada 2007.

(U ime kolega i Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije u Visokom)

U ljudskome bolu, u milosnoj sabranosti i predanosti Bogu, u dubokoj molitvi, u ljubavi prema pokojnom Ivi i sućuti s njegovim najbližima, prisjetit ćemo se životnoga puta pokojnog Ive Ćurka.

Pokojni Ivo Ćurak rođen je 2. veljače 1949. u selu Ričice kod Nove Bile, u obitelji + Anke i + Joze, bio je drugo dijete nakon kćeri Kate, a potom su rođeni Mara, Anđelko, Boro i Slobodan. U rodnom mjestu proveo je sretno djetinjstvo u skladnoj i nježnoj kršćanskoj obitelji te završio osnovno školovanje.

Godine 1962. odlazi u Franjevačko sjemenište u Visoko i 1968. završava klasičnu gimnaziju, te iste godine započinje franjevački novicijat u Kraljevoj Sutjesci, ali ga prekida i odlazi na odsluženje vojnoga roka od jedne i pol godine na Palama. Nakon dovršene godine novicijata studira teologiju na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu 1971-1976. Godine 1975. zavjetovan je u franjevački red i 1976. ređen je za svećenika.

Službovao je kao kapelan u Bugojnu, 1980. prelazi u Tuzlu, 1982. doživljava tešku prometnu nesreću kod Doboja u kojoj je poginuo fra Vitomir Vozetić, te se oporavlja u Gučoj Gori. 1983. prelazi u Kraljevu Sutjesku, 1984. odlazi u Vareš, 1985. bio je vikar samostana u Gučoj Gori, te 1988. postaje župnik u Docu kod Travnika do 1997. kada preuzima iseljenu župu Brajkovići. Teški infarkt 23. travnja 1998. mijenja njegov život.

Fra Ivo Marković

Godine 2000. zasniva obitelj s Josipom Petrušić i preseljavaju u Omiš. Kći Ana rađa se 14. veljače 2000. Posvećuje se pisanju i slikanju. Umro je u Omišu na Sv. Franju, 4. listopada 2007. od moždanog udara.

To su bili životni obrati u životu + Ive Ćurka u kojima smo i mi njegovi najbliži i prijatelji sudjelovali. Njegov je život bio dio našega života, s njime umire i dio našega života, ali s nama živi i dio njegova života. Prisjetimo se sada onih temeljnih životnih energija koje su ga nosile zajedno s nama, koje su nas kao trendovi povezivale u zajedničko osjećanje života.

Pokojni Ivo Ćurak pripadao je generaciji koju je obilježila 1968, tj. vjerovao je zajedno s nama svojim kolegama da može izmijeniti svijet. I mijenjali smo ga, bili smo revolucionari, imali smo ideje i programe koji su nam često bili važniji od ljudi. I u tome se + Ivo razlikovao od većine nas: bio je usmjereniji na čovjeka, volio je ljude i imao vremena za ljude, ljudi su mu bili važniji od programa i ideja. Zato su ga ljudi voljeli, željeli su biti njegovi prijatelji i mnogi i ovdje prisutni osjećaju se privilegiranima što su mogli biti njegovi prijatelji. Gdje je god djelovao, svugdje je ostavljao trajan osobni pečat na onima s kojima se susretao.

Obnoviteljski duhovni zamah Drugog vatikanskog sabora bila je druga odrednica +Ive. Držao je da se istrošene kršćanske tradicije mogu reformirati i Božji dolazak u Kristu Isusu navijestiti u svoj svojoj snazi i svježini kao rješenje gorućih problema našega svijeta. U okruženju nepouzdanog komunizma vidio je pouzdaniji prostor djelovanja u franjevačkom redu i Katoličkoj crkvi, što je motiviralo njegov izbor franjevačkog i svećeničkog zvanja.

+ Ivo imao je poetsku dušu, u osnovi on je bio poeta, što znači da je njegov unutrašnji osobni duhovni život bio njegova temeljna odrednica kroz koju valja vrednovati sav njegov rad. Od početka je pisao pjesme, volio je ljepotu, umjetnost, imao je snažan stvaralački impuls, uz pisanje je također slikao. S takvom poetikom duše morao se sukobljavati s okrutnom zbiljom. Sukob je trajno pratio njegov život kao i svu njegovu generaciju – život je bio sukob koji se rješava. Duhovnost, ljepota, umjetnost često su bili bijeg iz okrutne zbilje, ali i vjera da se duhovnošću može utjecati na ljude i mijenjati svijet. Spomenimo knjige koje evidentiraju tu angažiranu poetiku Ivine duše: godine 1998. objavio je knjigu eseja *Pomiri pa vladaj*, 1999. poeziju *Cvjetanje neba* i 2000. *Iza zatvorenog prozora*, 2003. zbirku citata *Pročitana knjiga* i konačno poeziju *Zeleno svjetlo* 2005.

I na kraju + Ivo je imao jaku vjeru koju je poklonstveno poštivao i čuvao upravo kao dar Božji, bio je toga dobro svjestan i Bogu zahvalan zbog toga. U ovome trenutku oprostaja s našim + Ivom imamo razloga nadati se da ga je dobri Bog iznenadio i dočekao svojim božanskim životom. Počivao u Miru! Amen.

Oproštajni govor od pokojnog Ive Ćurka

Fra Stipo Marčinković

Poštovani i dragi prijatelji, sve s čim se i s kim se mi ljudi u svom životu susrećemo, i u onoj mjeri u kojoj se susrećemo, postaje i ostaje dio nas. Kada taj dio nas ode od nas na svoje ovozemaljsko ili nebesko putovanje, mi tada osjećamo da je otišao, nestao dio nas. Tada se u nama bude tuga i žalost i teku suze, a ako se o smrti radi, doživljavamo uz to i neizvjesnost i strah. U takvim trenucima potrebna nam je blizina onih koje volimo, koji su dio nas, potreban nam je njihov glas, glas utjehe i ohrabrenja i stisak njihove ruke.

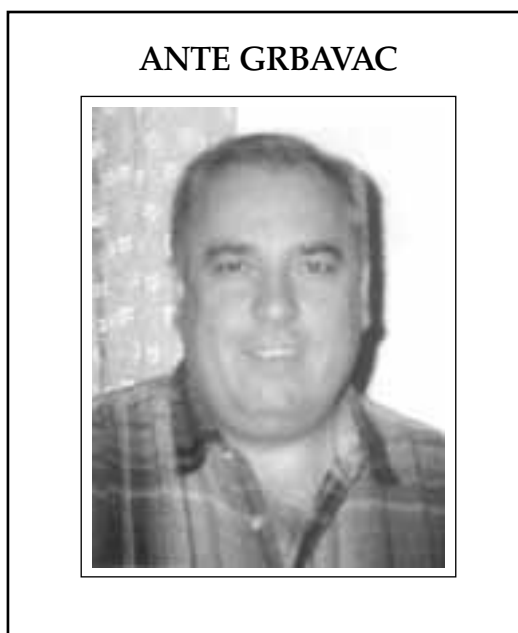
Zadnji put stojimo pred Ivom Ćurkom, koji je bio i ostao dio nas, osobito svoje uže i šire obitelji, svoje Josipe i svoje Ane, svoje braće i sestara. Ivo se vratio svome Stvoritelju koji nam ga je darovao. Smrt nam ga je ugrabila i probudila u nama neizrecivu tugu i žalost. Stoga, dragi prijatelji, u ime njegove obitelji, hvala vam za vašu blizinu, za stisak vaše ruke i glas sućuti i utjehe. A vi, draga braćo i sestre pokojnog našeg Ive, primite iskrenu sućut.

Ovdje smo pred čovjekom koji je nikao u obitelji ljubavi, vjere i poštovanja. Stoga je Ivo uvijek bio ponosan na svoje roditelje, braću i sestre, na svoju Josipu i svoju Anu. Zbog ljubavi i obitelji žrtvovao je svoje zvanje. Obitelj mu je bila svetinja. Često je spominjao i napamet znao datume kada je krstio djecu svoje braće i sestre. Imao je mnogo prijatelja, veselio se svakom susretu i telefonskom razgovoru s njima. Svatko je od njih za njega bio velik. Njegov mali dnevni boravak bio je tako širok kao i njegovo srce. I ja sam često bio u njegovoj obitelji. Divio sam mu se gledajući kako mu se kći Ana, rođena na Valentinovo, penje na leđa i kako se on raduje njezinim veselim crtežima olovkom i kompjutorom. Ana je ove godine pošla u prvi razred škole, a on ju je odvodio i dovodio i oboje su bili sretni. Pod njegovim budnim okom Ana je rasla u punoj slobodi. Bila je to sveta obitelj Josipa, Marije i Isusa iz koje je Josip tiho i nećujno nestao.

Ivo je prije desetak godina došao u Omiš i zavolio ovaj grad i njegove ljude, poput rođenog Dalmatinca zavolio je kamen, masline i draču. Radovao se svakom starom i novom motivu ovog grada i Dalmacije, radovao se cvijetu i dugi, volio je more i ovu klimu i sve to bilježio svojim perom, kistom i kamerom. Njegov svetac bio je sv. Franjo pa nije čudo što je Ivo u svemu i svakomu vidio brata i sestru. I umro je baš na blagdan sv. Franje.

Kad sam jučer rano ujutro stigao u Ivin stan, Ana se probudila i pitala: « Mama, gdje je moj tata, zašto me i jutros nije poljubio. » Josipa joj je rekla da je on sada u nebu, a Ana je pitala: « Mama, zašto je on sada tamo kad je bio tako dobar. » Njene usnice su podrhtavale, a oči su bile suzama orošene. Tako nježna i kao ledenica krhka izgledala mi je tako velika, odrasla i jaka. Sama sebi i drugima postavljala je pitanja i na njih davala odgovore. Razgovarala je s onima oko sebe i sama sa sobom. A kad je stigao njezin djed i počeo naglas plakati, Ana ga je uzela za ruku i rekla mu: « Dido nemoj plakati, jer moj tata te sada iz neba vidi pa će i on početi plakati. » Te tako teške trenutke jednog djeteta suočenog sa smrću svoga oca doživio sam i kao najteže i najljepše trenutke svoga života. Tijekom jučerašnjeg dana Ana se igrala i ponašala kao da se ništa nije dogodilo. Ali noćas, kad se smirila, pitala je: « Mama, kako ćemo mi živjeti bez mog tate. Zašto on večeras nije došao da me poljubi? »

Draga naša Josipa, draga naša Ana, u svakom pogledu i na svaki način bit ćemo s vama i uz vas. Volimo vas i voljet ćemo vas barem približno onoliko i onako kako vas je volio vaš i naš Ivo. Molimo i molit ćemo Boga da vam za život snage dadne.

ANTE GRBAVAC

(Proslap, Rama-Ščit, 18. I. 1950 - Rijeka, 18. V. 2008)

**Oproštajni govor na sprovodu Ante Grbavca
u Rovišću, 21. svibnja 2008.**

(U ime kolega i Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko-Zagreb)

*Ožalošćena obitelji Grbavac – Ivanko, Ante i Tomislave,
štovana rodbino i prijatelji pokojnog Ante,
sestre i braćo!*

Nikola Žilić

U ovom času zemaljskog rastanka od voljenog Ante izražavam iskrenu bol i sućut svima u osobno ime te u ime Udruge đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko-Zagreb.

Prije dvadesetak dana pozvan sam sa suprugom da dođem u Malinsku na otoku Krku kod obitelji Grbavac na viđenje i odmor. Upravo sam to planirao učiniti ovaj vikend. Danas se pak ovdje od Ante svi opraštamo. Čovjek planira, Bog određuje.

Naš Ante na svijet je došao 18. siječnja 1950. godine, u mjestu Proslapu, župa Rama-Ščit, Bosna i Hercegovina, od oca Mate i majke Ruže, rođene Dođo. Odrastao je u brojnoj obitelji, kakve su gotovo sve tada u Rami bile. Živjelo se vrlo siromašno.

Kao nadareno dijete – posebice u računanju i pisanju – polazi u školu sa šest godina. Osnovno školovanje završava u Šćitu 1964. godine. Iste godine biva poslan (nas četvorica iz Rame: pokojni Ante, Mijo Šarčević, Mijo Džolan – današnji provincijal - i ja) u Franjevačko sjemenište u Visoko. Pogoda nas rastanak od obitelji kao i sasvim novi stil življenja u Visokom. Dijelili smo i dobro i loše u takvim životnim okolnostima.

No svatko se u životu snalazi na poseban i vlastiti način. Tako bijaše i kod Ante. Već tada u Visokom pokazuje visoku domoljubnu hrvatsku svijest. Svoje je dužnosti izvršavao savjesno i marljivo. Ipak, jedne sam ga večeri ispratio na željezničkoj stanici u Visokom. Plakali smo obojica. Otputovao je u Rovišće kraj Bjelovara, kamo su se iz Rame već bili doselili njegovi roditelji.

Dolaskom u Rovišće Ante nastavlja još otvorenije negoli u Visokom nastupati u svom domoljubnom zanosu. Kako je to u to vrijeme bivalo sve opasnije, Ante ubrzo napušta novi roditeljski zavičaj i odlazi u emigraciju, u Njemačku. Ne poznajući nikoga zaustavlja se u Kölnu. Pričao mi je - sa svega 20 njemačkih maraka. I upravo će u tom gradu provesti cijeli svoj emigrantski život. Mukotrпно radi, stvara obitelj i prijatelje.

Na svim skupovima Hrvata Ante je s hrvatskim stijegom (barjakom) na čelu kolone. Antin san, kao i san većine Hrvata u Domovini i iseljeništvu, o samostalnosti Hrvatske ostvaruje se u devedesetim godinama prošloga stoljeća.

No Ante u tajnosti dolazi i prije formalne slobode u Hrvatsku zajedno s najboljim prijateljem Ivicom. Jednom takvom dolasku bio sam i prisutan. Cijelu noć pričali smo o nadolazećem vremenu i mogućim očekivanjima. Hvala Bogu, uglavnom se dobro završilo. Ante se vraća u Hrvatsku i tu ostaje trajno.

O Anti kao čovjeku i ljudskoj osobi iskreno svjedočim: bio je pažljiv suprug i otac, izuzetno radišan, čvrst u stavovima, strastven domoljub, veliki dobrotvor, vrlo druželjubiv i u društvu osobito veseljak.

Dragi rodo, kolega i prijatelju, od srca Ti zahvaljujem na svakom dobrom meni osobno kao i svima onima kojima si nesebično pomagao, posebice našoj visočkoj Udruzi.

Našao si svoj mir u ljubavi Božjoj. Neka Ti je laka hrvatska zemlja koju si toliko volio i ljubio!

Počivaj u miru! Amen.
Rovišće, 21. svibnja 2008.

Oproštajni govor od pokojnog Ante Grbavca u Rovišću, 21. svibnja 2008.

Dragi prijatelju i školski kolega Ante!

*Fra Mijo Džolan,
provincijal*

Sada kada si prešao preko one granice koju mi ljudi možemo prijeći samo **nadom** želio bih upravo tvojoj Ivanki, Anti i Tomislavu, braći, sestrama, rodbini i prijateljima osnažiti nadu u dar novosti života koji ti Gospodin danas daje.

Polazemo te ispod znaka križa koji nam govori da je netko iz smjera vječnosti, koga zovemo Gospodinom i Kristom, prešao tu istu granicu **ljubavlju**. Samo se neizmjerana Božja ljubav mogla nastaniti u ograničeni, smrtni svijet.

Zato i govorimo da je i naša ljudska ljubav na ovom svijetu odsjaj, trag Neba, Boga. Misao sv. Ivana: „Tko ne ljubi, ostaje u smrti“ možemo s pravom izreći pozitivno: Tko ljubi, postaje dio Neba, vječnosti.

Svaka računica koja se oslanja na ljubav puna je rizika. Ljubav je, naime, nesebično trošenje života za druge, prepuštanje kontrole svoga života drugom. Ali to je jedini način da čovjek bude slobodan, da prijeđe iz egoizma i straha u radost, u slobodu.

Danas bismo mogli reći: ljubav je jedini način da sebe prepoznamo kao Isusove prijatelje i u konačnici da iz smrtnog života prijeđemo u vječni život.

Zato je kršćanski odnos prema smrti uvijek zbunjivao ljude bez nade: onaj tko ljubi naime u ovom svijetu redovito ima problema, te se u njemu budi čak i neka čežnja, olakšanje što vrijeme, što život i povijest imaju svoj finale.

Takav pristup moguć je kod slobodnih ljudi, koji se raduju susretu s Gospodinom i konačnom istinom i sebi, životu, svijetu. Dođi Gospodine Isuse, znali su moliti prvi kršćani.

U mislima se vraćam, dragi Ante, puno godina nazad, u naše zajedničke školske godine u Rami, a potom u Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Visokom.

U tom smo periodu postajali ono što će nas kasnije bez obzira na profesiju dubinski određivati.

Ako bih iz toga perioda izdvojio tvoju temeljnu odrednicu, mogao bih reći: smetala su te sva ograničenja koja su gušila život: tada smo to i još dugi niz godina osjećali kao političku porobljenost našeg hrvatskog naroda, kasnije i dublje sagledano znamo da je to strah i sebičnost, koji čovjeka usmjere da čuva ono što treba nesebično podijeliti: život, energije, vrijeme, kako bi se u naš život naselili vječna ljubav i sloboda.

Budući da te od prvih dana mladosti određivala ljubav prema slobodi, uvjeren sam i molim zajedno sa svima tvojim dragima da je uživaš u vječnosti i savršenosti, u susretu s tvojim Gospodinom koji je jedini na zemlji živio potpunu slobodu.

Smrt iz naše perspektive uvijek doživljavamo kao rasap nečeg dragocjenog: života. Smrt je uvijek pad, ali za ljude nade, rekao bi poznati njemački teolog Karl Rahner, to je ipak pad u naručje dobrog Oca.

Neka tvoj život započne u tom zagrljaju nebeskog Oca i neka ta nada dadne snage tvojim najdražima da tvoj odlazak prihvate kao tvoje buđenje na istinsku radost!

Neka ti Gospodin daruje život vječni! Amen. Tvoj, fra Mijo Džolan.

Članovi udruge

A

Akalović, Filip	I. Ranger/I	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 373 09 49
Alilović, Ivica	Limburger Strasse 170	65520 Bad Camberg-Erbach	(D)	Tel.: 0049 6434 900 104
Ančić, Mladen	s. Pokrajčiči	72250 Nova Bila	(BiH)	
Andrić, Josip	Hinter den Garten	89231 Neu-Ulm	(D)	Tel.: 0049 731 207 64 30
Andrijanić, Anto	Schonbuhlstr. 35	70188 Stuttgart (D)		
Anđelović, fra Petar	Franjevačka 6	71000 Sarajevo	(BiH)	Tel.: 00387 33 236 107
Anđelović, Petar	Selska cesta 77	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 302 04 23
Antolović, Jelenko	Jahradnikova 12	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 664 19 99
Antolović, Josip	Ivana Rangera 1/II	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 373 46 57
Antunović, Tomislav	Igelweg 2-4	65428 Rüsselsheim	(D)	Tel.: 0049 6142 798 981
Azinović, Slavko	nepoznata adresa			

B

Baketarić, Mijo	Zvonimirova 45	34310 Pleternica	(HR)	Mob.: 00385 98 870 902
Bakula, Vinko	Matije Gupca 4, Brezje	10431 Sveta Nedelja	(HR)	Tel.: 00385 1 337 05 78
Baotić, Joso	Kozari bok, I. odv.5	10000 Zagreb	(HR)	Tel: 00385 1 240 76 09
Baotić, Marko	nepoznata adresa			
Barać, Ivica	Novački vidikovac 1	10040 Zagreb	(HR)	
Barbarić, Ivica	nepoznata adresa			
Barbarić, Mate	Niedergiermesserweg 43	35576 Wetzlar	(D)	
Barbić, Pero	Ulica hrvat. branitelja 11	72250 Vitez	(BiH)	Tel.: 00387 30 714 881
Barbić, Tomo	Am Ziegelstandel 3	86343 Königsbrunn	(D)	Tel: 0049 8232 78419
Barišić, Rudolf	Colerusgasse 32/6/5	1220 Wien	(A)	Tel.:0043 1 958 86 09
Barun, fra Anđelko	Gorička cesta bb	80101 Livno	(BiH)	Tel.: 00387 24 200 311
Barun, Anđelko	Stjepana II Kotromanića bb	80101 Livno	(BiH)	Tel.: 00387 34 332 848
Barun, Luka	Seličinska 14	10360 Sesvete	(HR)	Tel.: 00385 98 41 64 94
Batarilo, Anto	Wilhelm-Leuschner-Str.11	71034 Böblingen	(D)	Tel.:0049 7031 273 932
Batarilo, Mijo	Frančiškanski trg 2	1240 Kamnik	(SLO)	Tel.: 00386 61 831 155
Bešker, Stipo	VIII Trnava 11	10040 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 294 70 87
Bešlić, Franjo	Gollierstr. 63	80339 München	(D)	Tel.: 0049 89 714 93 42
Blažanović, Vlatko	Jalševečka 22	10040 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 298 36 92
Blažević, Ivo	Ostrogovićeve 10	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 667 89 97
Bosankić, Mijo	Poljana R. Boškovića 6	20000 Dubrovnik	(HR)	
Bošnjak, Ilija	nepoznata adresa			
Brajinović, Marijan	Burgerspittalgasse 17-19	1060 Wien	(A)	Tel.: 0043 222 59715878
Brandić, Damjan	I. Stožira 5	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 611 44 48

Brzić, Ivan	H.V. Hrvatinića 53	30101 Jajce	(BiH)
Brkić, Andrija	nepoznata adresa		
Brkičić, Ivan	Stubička 99	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 363 06 38
Brozović, Dalibor	Koranska 1a	10000 Zagreb	(HR)
Brzović, Ivan	Krste Hegedušića 23	10360 Sesvete	(HR)
Brzović, Jandre	Ravensburger str. 32	86150 Augsburg	(D)
Bubalo, fra Ivan	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 453 266
Bubalović, Tadija	Kneginečka 10	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 301 00 60
Bulaja, Ivan	Ivanečka 31	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 364 31 72
Bulić, Mario	Karamanov prolaz 2/9	10020 Zagreb	(HR) Mob.: 098 742 579
Bungić, Vlatko	Platanen str. 51	82024 Taufkirchen	(D)
Burić, Slavko	Gnesener str. 87 A	70374 Stuttgart	(D)

Č

Čolić, Saša	Havidićeva 2	10020 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 98 163 92 29
Čović, Berislav	Stud. dom "S. Radić", Jarunska 2	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 98 943 16 84
Čubela, Vinko	Ul. Stanka Lučića 2D	10410 Velika Gorica	(HR) Tel.: 00385 1 623 26 78
Čuljak, Mario	Ploča bb	88440 Prozor	(BiH) Tel.: 00387 63 406 452
Čuturić, Branimir	Astern str. 79	90765 Furth	(D)

Ć

Ćačić, Ivo	Klekovačka 28	10040 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 291 12 17
Ćačić, Jozo	Tullastr. 16	77652 Offenburg	(D)
Ćošković, Pejo	Hrgovići 28	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 363 57 03
+Ćurak, Ivo	Četvrt vrilo 3	21310 Omiš	(HR) Tel.: 00385 21 862 001
Ćurić, Pavo	nepoznata adresa		

D

Dadić, Ljubo	Trebižat bb	Čapljina	(BiH) Tel.: 00387 36 322 521
Dadić, Viktor	Biskupa Buconjića 32/E	36000 Mostar	(BiH) Tel.: 00387 36 320 411
Damjanović, Vitomir	Friedrich-Kaiser-Gasse 106/15-16	1150 Wien (A)	
Dolibašić, Ivan	Baranjska 15	35000 Slavonski Brod	(HR) Tel.: 00385 35 272 464
Dolibašić, Mato	Gasserweiher 19	6840 Gotzis	(A)
Drljo, Mato	Romerstr. 27	89278 Nersingen-Strab	(D)
Dugonjić, Anto	Ul. G. Tadino 14	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 374 51 23
Dujmović, Drago	Sarajevski put bb	72250 Vitez	(BiH)
Duvnjak, Marko	Ul. B. Magovca 44/135	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00387 1 667 52 55
Duvnjak, fra Stjepan	Kraljice Katarine br.1	72244 Kraljeva Sutjeska	(BiH)

DŽ

Džaja, Srečko	Hörwarthstrasse 29/1	80804 München	(D)	Tel.: 0049 89 366 686
Džambo, Jozo	Blütenstr. 8	80799 München	(D)	Tel.: 0049 89 272 47 80
Džidžić, Berislav	Ripci 34	88440 Prozor	(BiH)	Tel.: 00387 36 780 028

Đ

Đodo, Vinko	Bokokotorska 18	43000 Bjelovar	(HR)	Tel.: 00385 43 212 818
Đoja, Anto	Bickenstück 18	58099 Hagen	(D)	Tel.: 0049 2331 918 427
Đogaš, Franjo	Ozaljska 105	10020 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 652 10 06

F

Ferenc, Anton	Gjure Szaba 1(kod Trobentara)	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 377 33 29
Filipović, Adam	Trg kralja Zvonimira 18	32000 Županja	(HR)	Tel.: 00385 32 832 930
Filipović, Dominko	N. Pavića 26	10090 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 389 62 62
Filipović, Mijo	nepoznata adresa			
Filipović, Perica	A. M. Reljković 136	32260 Gunja	(HR)	Tel.: 00385 32 881 474
Fišić, fra Ladislav	Franjevačka 6	71000 Sarajevo	(BiH)	Tel.: 00387 33 236 026
Franjičević, Anto	Side Košutić 26	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 346 04 54

G

Gavran, fra Ignacije*	Kadije Uvejsa 4	71300 Visoko	(BiH)	Tel.: 00387 32 783 544
Gelo, Josip	Stjepana II. Kotromanića bb	80101 Livno	(BiH)	Tel.: 00387 34 200 376
Golub, Anđelko	nepoznata adresa			
Grbavac, Anto	A. Stepinca 35	43212 Rovišće	(HR)	Tel.: 00385 43 878 497
Grgić, Mato	Kienbergstrasse 22	83119 Obing	(D)	Tel.: 0049 8624 43 25
Grgić, Mato	nepoznata adresa			
Gučanin, Alojz	Kralja Petra Krešimira IV	72276 Vitez	(BiH)	Tel.: 00387 30 711 179
Gučanin, Dragan	Nova Bila b.b.	72276 Nova Bila	(BiH)	Tel.: 00387 30 707410
Gučanin, Kazimir	Garberstr. 3	78178 Stuttgart	(D)	Tel.: 0049 711 233 984
Gudeljević, Šime	Jurja Ves, II. odv. 1	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 234 05 55

H

Harni, Slavko	Jakopovići 15	10040 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 298 61 86
Herceg, Milan	Čakovečka 128a (Puščina)	40305 Nedelišće	(HR)	Tel.: 00385 40 895 166
Hrgovčić, Martin	9419 Sharpview Dr.	Houston Texas 77036	(USA)	Tel./fax: 713 7749696
Hrkać, Marinko	Niedenau 27	60325 Frankfurt	(D)	
Hrkać, Pero	Čikoševa 5	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 233 57 67
Hrkać, Vinko	Tuškanac 29E	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 480 44 09

I

Ištuk, Kazimir	nepoznata adresa			
Ištuk, fra Miroslav	Župni ured Bila	80205 Guber (Livno)	(BiH)	Tel.: 00387 63 365 767
Ivanković, Ivan	Mažuranićeva 2	10410 Velika Gorica	(HR)	Tel.: 00385 1 6215037
Ivanković, Željko	Višnjik 44	71000 Sarajevo	(BiH)	Tel.: 00387 33 216052

J

Jajalo, Ilija	Mala Rasinja 18	48312 Rasinja	(HR)	Tel.: 00385 48 837 535
Jarak, Vjeko (Božo)	Zavojna bb	42000 Varaždin	(HR)	Tel.: 003875 42 232 433
Jeleč, Ivan	Friedhofstr. 67	70191 Stuttgart	(D)	Tel.: 0049 711 25 79 42
Jeleč, Mirko	Borje 20	10382 Blaškovec (Donja Zelina)	(HR)	Tel.: 00385 1 2065931
Jelić, fra Ivan	Jaklići 104	88440 Rama-Prozor		Mob.: 00387 63 358 432
Jeličić, Anto	Heiterwangerstr. 72	81373 München	(D)	Tel./fax: 0049 89 7608 241
Jeličić, Slavko	Kuhačeva 10	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 233 20 73
Jelušić, Janko	Osterdelle 9a	42489 Wülfrath	(D)	Tel.: 0049 2058 71450
Jerković, Marijan	Ištvanićeva 4	10360 Sesvete	(HR)	Tel.: 00385 1 200 60 26
Jerković, Jozo	nepoznata adresa			
Jerković, Mijat (Mijo)	Mate Grkovića 44b	35107 Podvinje	(HR)	Tel.: 00385 35 461 220
Jezildžić, Pero	Jazvine bb	72260 Busovača	(BiH)	Tel.: 00387 87 732 566
Jolić, Leonardo	Iščanska 3	10020 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 621 9909
Jolić, Robert	Trg fra Mije Ćuića 1	80240 Tomislavgrad	(BiH)	Tel.: 00387 34 352 295
Josić, fra Niko	Kadije Uvejsa 4	713000 Visoko	(BiH)	Tel.: 00387 63 810 767
Jozić, Drago	Graničarska 32	32260 Gunja	(HR)	Tel.: 00385 32 881 223
Jozić, Ivica	Johann-von. Hattstein 2	79111 Freiburg	(D)	Tel.: 0049 761 491 434
Jozić, Mijo	nepoznata adresa			
Jozić, fra Mirko	Prigornica 2	10090 Susedgrad	(HR)	Tel.: 00385 1 349 20 00
Jukić, Alojz	Koledinečka 3	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 2930 752
Jukić, fra Marko	Gorička cesta bb	80101 Livno	(BiH)	Tel.: 00387 24 200 311
Jurilj, Ivan	Kopačevski put 10	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 388 80 25

K

Karaula, fra Marijan	Franjevačka 6	71000 Sarajevo	(BiH)	Tel.: 00387 33 232 884
Karaula, Ivica Ivana	Kukuljevića 16	10290 Zaprešić	(HR)	Mob.: 098 / 906 07 91
Karić, Anto	nepoznata adresa			
Klarić, Tvrtko	Trg D. Domjanića 4	49210 Zabok	(HR)	Mob.: 098 / 453 515
Komšo, Stanko	Lozančićeva 17	10291 Prigorje Brdovečko	(HR)	
Kordić, Ivan	Vatrogasna 15	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 375 04 68
Kovačić, Ivo	Ul. J. Dalmatinca 5/II	1000 Zagreb	(HR)	
Kovač, Andrija	nepoznata adresa			

Kovačević, Mile	Dankovečka 9	10040 Dubrava/Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 285 05 98
Kozić, Bono	Ul. Hasana Kikića 23	76100 Brčko	(BiH)	Tel.: 00387 49 217 468
Krešo-Lovrić, Mijo	Zvonimira Rogoza 5	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 611 42 73
Kristić, Ivan	Tina Ujevića 59	21276 Vrgorac	(HR)	Tel.: 00385 21 675 160; 099/477-990
Krištić, Bono	nepoznata adresa			
Križanac, Stipo	Ulica hrvatskih branitelja	72250 Vitez	(BiH)	Tel.: 00387 30 714 720
Kuhtreiber, Anton	Bul. Kralja Tvrtka 17a/5	72000 Zenica	(BiH)	
Kujundžija, Zdravko	Emerika Bluma 5	71000 Sarajevo	(BiH)	Tel.: 00387 33 215 696
Kvesić, Ivan	Braće Žagar 3	51307 Prezid	(HR)	Tel.: 00385 51 822 22 03

L

Lauš, Franjo	Horvatova 21	10360 Sesvete	(HR)	Tel.: 00385 1 200 67 08
Lekić, Petar	Bolnica Nova Bila	72250 Vitez	(BiH)	
Lekić, Vladislav	Scheibenstrasse 47	48153 Münster	(D)	Tel.: 0049 251 6744329
Lipovac, fra Blaž	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH)	
Lončar, Ilija	Wassevendreef 3	4641 DA Ossenrecht	(NL)	
Lončar, Marko	Kralja Tomislava b.b.	88440 Prozor	(BiH)	Tel.: 00387 36 771 429
Lovrić, Anto	Brueckegasse 6/1/8	1060 Wien	(A)	Tel.: 0043 699 812 93 152
Lovrić, Anto	Kneza Višeslava 3/1	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 455 67 06
Lovrić, Franjo	Knollgasse 55/7	1100 Wien	(A)	Tel.: 0043 620 60 93
Lovrić, Ljubo	K. Katarine 8	30101 Jajce	(BiH)	Tel.:00387 80 658 222; 658 033
Lovrić, Ivo	Laurenčićeva 6	10000 Zagreb	(HR)	Tel.:00385 1 614 39 32
Lovrić, Petar	Kameniti stol 4B	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 458 06 54
Lovrić, Zlatan	Šetalište 7	71270 Fojnica	(BiH)	Tel.: 00387 30 831 118
Lozić, Mato	nepoznata adresa			
Lučić, Franjo	Ul. kr. Tvrtka 3/24	Novi Travnik	(BiH)	
Lujić, fra Božo	Prigornica 2	10090 Susedgrad	(HR)	

LJ

Ljubas, Josip	Petra Krešimira IV. 12	35000 Slavonski Brod	(HR)	Tel.: 00385 35 451144
Ljubičić, Jozo	Brest d.o. 6	44250 Petrinja	(HR)	Tel.: 00385 44 822509

M

Mabić, Stanko	nepoznata adresa			
Majdandžić, dr. Jozo	Scheurebenweg 6b	55253 Mainz	(D)	Tel.: 0049 6131 232758
Majić, Vlatko	Starčevića 3	23350 Pag	(HR)	Tel.: 00385 23 611 843; 098 859 958
Malekinušić, Ante	Prigorska 22	10380 Goričica	(HR)	Tel.: 00385 1 206 52 06
Malekinušić, Ivica	Eggenfeldenerstr. 125	81629 München	(D)	

Mandić, Mato	Ul. Gradi 9/j, Pobri	51000 Opatija	(HR)	Tel.: 00385 51 712552
Marčinković, Mato	Kastavska cesta 23 B	51211 Matulji	(HR)	Tel.: 00385 51 274345
Marić, fra Ante	Franjevačka 1	Mostar	(BiH)	Tel.: 00387 36 319 688
Marić, Anto	nepoznata adresa			
Marić, Niko	Podravska 7	31000 Osijek	(HR)	Tel.: 00385 31 375 128
Marić, Nikola	nepoznata adresa			
Marijan, Nenad	Ljerke Šram br. 4	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 615 36 25
Marijanović, Marijan	nepoznata adresa			
Marjanović, Niko	Deutschenbaurstr. 33b	86167 Augsburg	(D)	Tel.: 0049 821 706 500
Marinčić, Mile	Šiftarova 22	10310 Ivanić Grad	(HR)	Mob.: 091/57 44 1278
Markešić, Ivan	Prilaz Ivana Visine 7/7	10020 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 655 79 89
Markešić, fra Luka	Franjevačka 6	71000 Sarajevo	(BiH)	Tel.: 00387 33 446 016
Markešić, Mato	Avde Smajlovića 33	71000 Sarajevo	(BiH)	Tel.: 00387 33 642 635
Markija, Ivo	Bakovići bb	71270 Fojnica	(BiH)	Tel.: 00387 30 803 314
Marković, Božo	Lošinj. brodogradit. 72	51550 Mali Lošinj	(HR)	Tel.: 00385 51 233 047
Marković, fra Ivo	Franjevačka 6	71000 Sarajevo	(BiH)	
Marković, Nikola	Stjepana Radića	72250 Vitez	(BiH)	Tel.: 00387 30 711 198
Martić, Luka	Našička 4	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00387 1 4830751
Martinović, fra Perica	Prigornica 2	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 349 20 00
Matić, Slobodan	Habdelića 5A	10431 Sveta Nedelja	(HR)	Tel.: 00385 1 3095 915
Matijević, Vencel	Uzarići bb	88220 Široki Brijeg	(BiH)	Tel.: 00387 36 715 530
Matković, Anto	Ulica platana 6/1	10040 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 2988912
Medo, Stipo	M. Bašića 17A, Jablanovec	10290 Zaprešić	(HR)	
Međugorac, Ivan	T. Reutlingerstrasse 15	70794 Filderstand-Sielmingen	(D)	Tel.:0049 72589800799
Mihaljević, Vine	Baranjska 8	10430 Samobor	(HR)	Tel.: 00385 1 3364425
Mijatović, Anđelko	Bauerova 12	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 455 14 37
Mijatović, Marko	A. Kovačića 7	49 000 Krapina	(HR)	Tel.: 00385 49 370 232
Mijić, Predrag	nepoznata adresa			
Mijić, Predrag	Bartholomäus P14/II	1170 Wien	(A)	
Mijoč, Rudolf	Stolberggasse 31-33/3/3	1050 Wien	(A)	www.birin-kupres.com
Mikulić, Stanko	Svetoklarska 5F	10020 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 6571122
Miljak, Vinko	Mostarska bb	72260 Busovača	(BiH)	Tel.: 00387 87 733 284
Miškić, Anto	Trg bana Jelačića 11, 20350 Metković			Tel.: 00381 20 682 132
Mišković, Anto	nepoznata adresa			
Mišura, Dragan	Sopot 112	88440 Prozor-Rama	(BiH)	
Mittermayer, Stjepan	Hribarov prilaz 5/5,	10000 Zagreb		Tel.: 00385 1 662 02 35
Mlakić, Danijel	Kralja Tvrtka bb	72250 Vitez	(BiH)	Tel.: 00387 30 712 854
Mlakar, Zoran	nepoznata adresa			

Mrkonjić, fra Mato	Kadije Uvejsa 4	71300 Visoko	(BiH)	Tel.: 00387 32 738724
Musa, Vitomir	A. izviđača 2	10000 Zagreb	(HR)	

N

Neimarović, Josip	Pujanke 28	21000 Split	(HR)	Tel.: 00385 21 379 036
Nevistić, Božo	Bijeli put bb	72276 Nova Bila	(BiH)	Tel.: 00387 30 707 168
Nikolić, Ivan	Cvijetna br. 6	10362 Kašina	(HR)	
Nikolić, Petar	Šulekova 6	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 233 93 71
Novokmet, Slavko	Ivekovićeve 19	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 245 14 68
Nuić, Tihomir	Rampart 8	5070 Frick	(CH)	Tel.: 0041 62 871 44 23
Nujić, Ivan	Kadije Uvejsa 4	71300 Visoko	(BiH)	
Nujić, Mijo	Kettler Str. 13	67065 Ludwigsfahen	(D)	Tel.: 0049 621 574 738
Nujić, Željko	Brnasi 12	51216 Viškovo	(HR)	Tel.: 00385 51 256 784

O

Oršolić, Marko	nepoznata adresa			
Oršolić, Martin	M. Rešetara 33	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 389 33 91
Orlović, Augustin	Mali Kabličići bb	80101 Livno		Tel.: 00387 34 204 640

P

Pačar, Ivan	Lisičina 11, Gajnice	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 3458498
Pašalić, Ante	M. Bobana 12	80320 Kupres	(BiH)	Tel.: 00387 34 274 291
Pavić, Damir	Ivančevo	71330 Vareš	(BiH)	
Pavić, fra Stjepan	Kadije Uvejsa 4	71300 Visoko	(BiH)	Tel.: 00387 32 738 739
Pavlović, dr. Ante	D. Dragonožec 79	10253 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 625 04 77
Pavlović, Mirko	Dr. Mile Budaka 13	23440 Gračac	(HR)	Tel.: 00385 23 773 511
Pelivan, Mato	Lipanjaska 5	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 388 35 79
Periša, Ivan	Ružmarinka 29	10000 Zagreb	(HR)	Mob.: 00385 91 4557 214
Perković, fra Antun	Franziskanerplatz 2	6330 Kufstein	(A)	Tel.: 0043 5372 62 642
Perković, Bože	Vinogradska 74	10000 Zagreb	(HR)	
Pervan, Boško	Klekovačka 34	10000 Zagreb	(HR)	
Petričević, fra Živko	Prigornica 2	10000 Zagreb	(HR)	
Petričević, fra Miljenko	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH)	Tel.: 00387 33 453 266
Petrović, Smiljan	Pfahlstr. 19	85072 Eichstätt	(D)	
Petrović, Marijan	Ustrinska 28a	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 295 42 68
Petrušić, Jako	Carevo Polje	30101 Jajce	(BiH)	Tel.: 00387 30 659 223
Petrušić, Stipo	Trg mladosti 5	10290 Zaprešić	(HR)	Tel.: 00385 1 335 20 21
Pilić, Željko	Kustošijski vidikovac 21	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 373 68 11
Plavčić, Vinko	Nadioci 16	72250 Vitez	(BiH)	Tel.: 00387 30 713 447
Pokrajčić, Ilija	Vugrovečka 125	10360 Sesvete	(HR)	Tel.: 00385 1 200 70 70

Pokrajčić, Ivan	Ninska 4	10410 Velika Gorica	(HR) Tel.: 00385 1 622 47 99
Pranjić, Krunoslav	Badalićeva 11	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 364 68 65
Pranjeković, Ivo	Zagrebačka 124	10410 Velika Gorica	Tel.: 00385 1 622 46 73
Primorac, Jure	Sustenweg 4c	6020 Emmenbrücke	(CH) Tel.: 0041 260 57 09
Pušić, Petar	Gneisenaustr. 98	47057 Duisburg Nuedorf	(D) Tel.: 0049 203 351 876
Puškarčić, fra Jozo	Franjevački samostan Tolisa	Orašje	(BiH) Tel.: 00387 32 738 755

R

Radat, Niko	Prof. Messerchnittstr. 26	86159 Augsburg	(D)
Radišić, Rajko	Saarstr. 66	56410 Montabaur	(D) Tel.: 0049 2602 17160
Radman, Đuro	Fraterščica 146	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 375 11 48
Radman, fra Vili	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 453 266
Raković, Stjepan	nepoznata adresa		
Rašić, Ivan	Otona Župančića 10	10410 Velika Gorica	(HR)
Rašić, Marko	Ive Andrića 10	40000 Čakovec	(HR)
Rozić, Anto	nepoznata adresa		
Rubčić, Darko	Trg međunarodnog prijateljstva 5/VII	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 455680

S

Selak, Marko	Europastr. 27	78549 Spaichingen	(D)
Semren, fra Marko	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 63 371566
Semren, Jure	Bila	80205 Guber/Livno	(BiH) Tel.: 00387 34 243402
Semunović, Anto	Savski gaj, XII. put/6	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 655 30 78
Sesar, Ante	nepoznata adresa		
Sesar, Mirko	Svetoklarska 5E	10020 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 655 51 95
Sikirić, fra Miron	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 453 266
Skopljak, Pero	Kralja Tvrtka 178	72250 Vitez	(BiH) Tel.: 00387 30 715 005
Slipac, Stipo	Ljudevita Gaja 24/3	72290 Novi Travnik	(BiH) Tel.: 00387 30 792 588
Slišković, Zdravko	Webergasse 65	85072 Eichstätt	(D)
Slišković, Ivo	Rajterova 175	42240 Ivanec	(H) Tel.: 00385 42 781 041
Soldo, Ivan	Watzmannstr. 65	84034 Landshut	(D)
Stanić, Ivica	Ljudevita Gaja 27	35000 Slavonski Brod	(HR) Mob: 091 447 77 71
Stipić, fra Jure	Ul. kralja P. Svačića	11 44410 Gvozd	
Stjepandić, Vinko	Gutenzellerstr. 7	72768 Reutlingen (Pr.)	(D)
Stojak, Danijel	Brizjak 42	72250 Vitez	(BiH) Tel.: 00387 30 726 733
Stojić, Ante	Donji Hamzići bb	Čitluk	(BiH) Mob.: 00387 61 204 847
Strujić, Boris	Furkofstr. 4/IV	81927 München	(D)
Suša, Stipe	Ljudevita Gaja 28	10290 Zaprešić	(HR) Tel.: 00385 1 3354006

Š

Šagolj, Ivo	Kralja Zvonimira 18/2	88000 Mostar	(BiH) Tel.: 00387 36 324284
Šantić, Stipo	N. Š. Zrinski	72260 Busovača	(BiH) Tel.: 00387 30 245 288
Šapina, Danijel	S. Ahmedova 41	70230 Bugojno	(BiH) Tel.: 00387 30 243 337
Šaravanja, Pavo	NES 1259 8530 Deutsch	Landsberg	(A)
Šarčević, fra Ivan	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 453 266
Šarčević, fra	Kikchplatz 2	46325 Borken-Weseke	(D)
Šarčević, Mijo	D. Kodrmana 13	10290 Zaprešić	(HR) Tel.: 00385 1 331 11 71
Ševo, Ivan	Franjevački samostan	88000 Mostar	(BiH)
Šilj, Marko	Rujanska 15	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 3873809
Šimunović, Ivan	Krijesnice 15	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 243 1306
Šimunović,	Planinska 26	10360 Sesvete	(HR) Tel.: 00385 1 200 76 89
Širić, Ferdo	Našička 16	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 363 45 79
Šokčević, Žarko	Dorfstrasse 135	3703 Aeschi Bei Spiez	(CH) Tel.: 0041 33 654 976
Šoljić, Ante	Sustjepan 39	20236 Mokošica	(HR) Tel.: 00385 20 450 029
Špionjak, Marko	St. Leonhard 4	83547 Bahensham	(D)

T

Tadić, Ivo	Školska 22	10294 D. Pušća / Zaprešić	(HR)
Tadić, Luka	Trpimirova 29 (stan Kovačević)	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 455 12 60
Tadić, Petar	Poljana Zvonimira Dražića II	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 363 74 05
Tikvić, Ivo	Aberlestr. 11	81371 München	(D)
Tikvić, Niko	Side Košutić 8	10090 Susedgrad	(HR) Tel.: 00385 1 346 23 23
Tolnaj, Josip	Sv. Antuna 5	43000 Bjelovar	(HR) Tel.: 00385 43 242 696
Tomas, Mirko	Perlachweg 369	6073 Sistrans	(A) Tel.: 0043 512 379 822
Tomić, Jozo	Trg kralja Tomislava 12	35214 Donji Andrijevi	(HR) Tel.: 00385 35 471 261
Tomić, Marinko	Saborska 19	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 285 96 73
Tomšić, Đuro	Pantovčak 24	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 482 12 37
Tomšić, Jozo	Kralja Tomislava 5	43240 Čazma	(HR) Tel.: 00385 43 771 717
Topić, Franjo	Selčinska 1	10360 Sesvete	(HR) Tel.: 00385 1 200 16 36
Topić, Mato	Selčinska 20	10360 Sesvete	(HR) Tel.: 00385 1 201 17 12
Tunjić, Bartol	Pfarrgartenstr. 4	71729 Erdmannhausen	(D)

V

Valjan, Mato	Linden Str. 1	35457 Odenhansen	(D) Tel.: 0049 6406 907 631
Valjan, fra Velimir	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH) Tel.: 00387 33 456 266
Vidačković,	Mayennerstr. 28	71332 Waiblingen	(D) Tel.: 0049 7151 58977; 172 436
Vidaković, Josip	Trnsko 3b/II	10000 Zagreb	(HR) Tel.: 00385 1 652 81 90
Vidović, Hrvoje	Avenija Većeslava Holjevca 16	10000 Zagreb	(HR) Mob.: 00385 98 389 014

Vidović, Mijo	Weinstr. 49	77654 Offenburg	(D)	
Visković, Ivica	Schopenauerstrasse 47	80807 Muenchen	(D)	Tel.: 0049 89 300 94 45
Volić, Ladislav	Dravska 79	42202 Trnovec (Varaždin)	(HR)	Tel.: 00385 42 683 921
Vučić, Žarko	nepoznata adresa			
Vujica, fra Benedikt	Aleja Bosne Srebrene 111	71000 Sarajevo	(BiH)	
Vujica, Dragan	nepoznata adresa			
Vujica, fra Pavo	Kadije Uvejsa 4	71300 Visoko	(BiH)	Tel.: 00387 32 738766
Vujica, Robert	Hrasno	72260 Busovača		Tel.: 00387 30 713 6645
Vukadin, Josip	Sterkraderstr. 141	46539 Dinslaken	(D)	Tel.: 0049 2064 97 187
Vukadin, Mato	Plievier Park 5	81737 München	(D)	Tel.: 0049 89 67905079

W

Welte, Stanko	Am Berg 24	83620 Feld. Westerham	(D)	
---------------	------------	-----------------------	-----	--

Z

Zeba, Ivan	Bože i Nikole Bionde 2	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 613 71 02
Zelić, Tomislav	Teskere bb	Ljubuški		Tel.: 00387 39 831 153
Zeljko, Ivan	Leipzigerstr. 9	79 211 Denzhausen	(D)	Tel.: 0049 7666 39 48
Zirdum, Ilija	Doljani 5	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 231 8779
Zlopaša, Milan	Unska 2c	10000 Zagreb	(HR)	
Zloušić, Filip	Van der Nuell-Gasse 9/2/5	1100 Wien	(A)	
Znahor, Mladen	Kirchberg 12	89426 Modingen	(D)	
Zovkić, Ivan	Dom Ksaver Nemetova 2	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 467 41 33
Zubak, Stipo	Ivanićgradska 73/III	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 245 26 29

Ž

Žilić, Nikola	Pete Poljanice 5	10040 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 292 22 75
Živković, Ilija	Odranska 12	10000 Zagreb	(HR)	Tel.: 00385 1 619 62 20
Živković, Ivo	Marburgerstrasse 11	57072 Siegen	(D)	Tel.: 0049 271 313 40 96

